

O.B. Xudayberganova, S.B. Yuldashova
I.Sh.Bekchonova

**MAKTABGACHA TA'LIMDA
ETNOPELAGOGIKA
FANIDAN AMALIY
MASHG'ULOTLAR UCHUN**

USLUBIY QO'LLANMA

UO'K 373.2.013:39(575.1)

KBK 74.100+82

X 87

Xudayberganova, O.B.

Maktabgacha ta'limda etnopedagogika fanidan amaliy mashg'ulotlar uchun [Matn] / O.B. Xudayberganova, S.B. Yuldashova, I.Sh. Bekchonova. -Urganch: Khwarezm publication, 2025. - 112 b.

Mazkur o'quv-uslubiy qo'llanmada, Etnopedagogika fanining – ma'lum bir millatning tarixiy tajribasini qo'llaydigan pedagogika fanining bir bo'limi sifatida qaralgan. U o'tgan avlodlarning yosh avlodni tarbiyalash masalalari bo'yicha fikrlarini o'rganmoqda. Shu bilan birga, oila, hayot, millat va millatga katta e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatimizning ta'lim maskani madaniy, tarixiy qadriyatlar xilma-xilligini farq qiladi. Ko'pgina etnik guruhlar o'z xususiyatlariga ega. Shuning uchun ta'lim bunday xususiyatlarni hisobga oladi. Barcha guruhlardagi urf-odatlar bir xil emas. Lekin har bir madaniyatning qalbida bir xil asosiy tushunchalar va maqsadlar yotadi. O'qituvchilarning vazifasi - bolalarni tarixiy tajribaning o'ziga xos yo'nalishini emas, balki ko'plab tarixiy, madaniy an'analar, an'analar, qo'shiqlar va hikoyalarga ega bo'lgan mohiyatni o'rganishdir.

Bu bizga umumiy qadriyatlar, fikr va tushuncha tamoyillari asosida jamiyat bilan o'zaro munosabatlarga kiradigan insonni tarbiyalashga imkon beradi.ham bajarganligi ko'rsatib berilgan.

O'quv-uslubiy qo'llanmadan pedagogika yo'nalishidagi tadqiqotchilar, oliy o'quv yurti talabalari, maktabgacha ta'lim yo'nalishi o'qituvchilari hamda xalqimizning boy ifoda imkoniyatlariga qiziqqan kitobxonlar foydalanishlari mumkin

Mas'ul muharrir:

S.U. Xodjaniyozov - pedagogika fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

X.B. Babadjanov - filologiya fanlari doktori, professor,
Sh.Sh. Xudayberganov - PhD, dotsent

Urganch davlat pedagogika instituti ilmiy Kengashining 2025-yil 28-yanvardagi 6-son bayonnomasi bilan nashrga tavsiya etilgan

© O.B. Xudayberganova, S.B. Yuldashova, I.Sh. Bekchonova, 2025
ISBN: 978-9910-632-63-1
© "Khwarezm publication" nashriyoti, 2025

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning shaxsiy rivojlanishi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish jarayonida muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim sohasida olib borayotgan islohotlari, bolalarning ta'lim va tarbiyasini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarishga qaratilgan. Ushbu islohotlar doirasida, maktabgacha ta'lim muassasalarida etnopedagogika fanining o'rni va ahamiyati yanada oshmoqda.

Etnopedagogika – bu milliy va etnik qadriyatlar asosida tarbiya jarayonini o'rganish va amalga oshirishga qaratilgan fan bo'lib, u bolalarning o'z millati, madaniyati va an'alariga bo'lgan hurmatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Prezidentning maktabgacha ta'lim haqidagi fikrlarida, bolalarga milliy madaniyatni, urf-odatlarni va an'analarni o'rgatish zarurligi ta'kidlangan. Bu esa, o'z navbatida, bolalarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu uslubiy qo'llanma pedagoglar uchun mo'ljallangan bo'lib, uning asosiy maqsadi etnopedagogika fanidan amaliy mashg'ulotlarni samarali o'tkazishdir. Qo'llanma quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

1. Etnopedagogik Yondashuvlarni O'zlashtirish: Pedagoglar etnopedagogik yondashuvlarni o'zlashtirib, bolalarga milliy va etnik qadriyatlarni o'rgatish jarayonida qo'llashlari kerak.

2. Amaliy Mashg'ulotlar: Qo'llanma turli amaliy mashg'ulotlar, o'yinlar va tadbirlar orqali bolalarning etnik va madaniy qadriyatlarini o'zlashtirishini ta'minlaydi.

3. Innovatsion Usullar: Pedagoglar uchun innovatsion ta'lim usullarini qo'llash imkoniyatlarini taqdim etadi, bu esa bolalarning qiziqishini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta'minlaydi.

4. Professional Rivojlanish: Pedagoglarning professional rivojlanishiga hissa qo'shish, ularning bilim va ko'nikmalarini oshirishga yordam berish.

Tayyorlov jarayoni mobaynida ushbu qo'llanma asosida pedagoglar quyidagi bosqichlarni amalga oshirishi mumkin:

1-Amaliy mashg'ulot. Entopedagogikaning fan sifatida yaratilishi.

Reja:

1. Etnopedagogika nima?
2. Entopedagogikaning fan sifatida shakllanishi.
3. Xalq hayotidagi hodisalarga entopedagogik yondashuv.

Asosiy atama va tushunchalar: *Etnopedagogika, etnopedagogika fani, metadologiya, zamonaviy etnopedagogika, xalq pedagogikasi.*

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga etnopedagogika haqida ta'limiy o'yinlar haqida ma'lumotlar berish. Etnopedagogika fanining nazariy asoslari haqida ma'lumot berish va yosh avlodni ma'naviy va axloqiy tarbiyalashda xalq merosi manbalaridan foydalanishni yo'lga qo'yish.

Ta'lim metodlari: "1 Daqiqa" metodi "BBB" metodi, "Klasster" usuli, Venn diagrammasi

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalarni etnopedagogika haqida tushunchlarini oshirish

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

Zamonaviy pedagogika yosh avlodni tarbiyalash jarayonida turli texnikalar va texnikalarni qo'llaydi. Bu ta'lim samaradorligini oshiradi. Ajdodlarimiz ko'p yillar davomida bolalarni tarbiyalashning asosiy qarashlari, g'oyalari va yo'nalishlarini ishlab chiqishdi. Etnopedagogika kabi ilm-fanning asosini tashkil etadigan bu printsiplar.

Har bir tarixiy shakllangan jamiyatda bolalarning tarbiyalash jarayoni haqidagi fikrlari rivojlangan. Etnopedagogika fanning yosh avlodga o'z qadr-qimmatini o'rgatadigan yo'nalishdir. Shu sababli, bu yondashuv bolalarning o'z davrlarining eng qadimgi davrlaridan boshlab o'zlarining madaniy qadriyatlarini haqida bilishga imkon beradi. Turli ta'lim muassasalarida faol foydalanilmoqda.

1. Tayyorlov: Amaliy mashg'ulotlar uchun zarur materiallar va resurslarni tayyorlash.

2. Rejalashtirish: Mashg'ulotlarni rejalashtirish, maqsad va vazifalarni belgilash.

3. O'tkazish: Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish, bolalarning faol ishtirokini ta'minlash.

4. Tahlil: Mashg'ulotlar natijalarini tahlil qilish, olingan tajribalarni baholash va kelajakda takomillashtirish uchun tavsiyalar ishlab chiqish.

Ushbu uslubiy qo'llanma, pedagoglar uchun etnopedagogika fanidan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish jarayonida muhim bir manba bo'lib, ularning professional rivojlanishiga hissa qo'shadi. Keling, birgalikda bolalarimizning kelajagini yanada porloq qilish uchun sa'y-harakatlarimizni davom ettiraylik! Maktabgacha ta'lim tizimidagi islohotlar, bolalarimizni yanada rivojlangan, ma'naviy jihatdan boy shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Bolalarni qiziqtiradigan keng tarqalgan yondashuv, shuningdek, nostandart ta'lim usullari. Bunday holda, yangi bilimlar juda tez olinadi.

Etnopedagogika – ma'lum bir millatning tarixiy tajribasini qo'llaydigan pedagogika fanining bir bo'limi. U o'tgan avlodlarning yosh avlodni tarbiyalash masalalari bo'yicha fikrlarini o'rganmoqda. Shu bilan birga, oila, hayot, millat va millatga katta e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatimizning ta'lim maskani madaniy, tarixiy qadriyatlar xilma-xilligini farq qiladi. Ko'pgina etnik guruhlar o'z xususiyatlariga ega. Shuning uchun ta'lim bunday xususiyatlarni hisobga oladi. Barcha guruhlardagi urf-odatlar bir xil emas. Lekin har bir madaniyatning qalbida bir xil asosiy tushunchalar va maqsadlar yotadi. O'qituvchilarning vazifasi - bolalarni tarixiy tajribaning o'ziga xos yo'nalishini emas, balki ko'plab tarixiy, madaniy an'analar, qo'shiqlar va hikoyalarga ega bo'lgan mohiyatni o'rganishdir. Bu bizga umumiy qadriyatlar, fikr va tushuncha tamoyillari asosida jamiyat bilan o'zaro munosabatlarga kiradigan insonni tarbiyalashga imkon beradi.

Zamonaviy texnologik taraqqiyot sharoitida, bu har bir kishiga o'ziga berilgan tarixiy qadriyatlar bilan bog'lanishiga imkon beradi.

Etnopedagogika, xalq pedagogikasi tushunchalari sinonimiy emas. Tadqiqot fanining ajdodi ajdodlarimizning tarixiy yutuqlariga alohida e'tibor qaratib, ularning ta'lim olishida oddiy, ammo samarali mantiqiylikni qo'llaydi.

Turli tadqiqotchilar tomonidan Etnopedagogika obyekti va mavzusi biroz boshqacha tarzda aniqlanadi. Shunday qilib, E.Xakimovning fikricha, ushbu sohaning obyekti o'quv jarayoni. Tadqiqot mavzusi etnopedagogik bilimlarni o'zlashtirishning o'ziga xos jarayonlaridir.

"Etnologiya" atamasi, yuqorida qayd qilinganidek, qadimgi yunoncha "etnos" (xalq, elat) va "logos" (so'z, ma'no) so'z laridan tashkil topgan. Uning asl ma'nosi "xalqshunoslik" deb tarjima qilinadi. Qadimgi davrlarda greklar "etnos" so'zini boshqa g'ayri xalq (elatlar)ga nisbatan ishlatganlar. Ayrim mamlakatlarda hozirgacha etnologiya atamasi bilan birga etnografiya, madaniy yoki sotsial antropologiya, xalqshunoslik nomlari ishlatiladi. Ba'zi yevropalik olimlar etnologiyani nazariy fan, etnografiyani esa ta'riflovchi fan sohasi deb aytadilar.

Aslida ikkala atama ham mazmunan sinonim, ya'ni bir ma'noni anglatuvchi tarix fani sohasi desa bo'ladi. Hatto qadimgi yunon mualliflari dastlabki etnografik ma'lumotlarni xalqlarai ta'riflash bilan cheklab qo'ymasdan, balki ularni muayyan guruhlarga bo'lib, ya'ni ilk bora tasniflashga intilib nazariy fikrlarni bayon qilganlar.

XIX asrlargacha "etnologiya" atamasi fanda ba'zan ayrim etnografik jarayonlarni tasvirlashda ishlatilib kelingan. Mazkur atamani xalqlarni va madaniyatlarni o'rganishdagi yangi fan sohasi sifatida birinchi marta fransuz olimi Jan Jak Amper ishlatgan. U 1830-yilda "antropologik", ya'ni gumanitar fanlar umumiy klassifikatsiyasini ishlab chiqqan va shu tizimga "etnologiya" so'zini kiritgan. Bu atama qisqa muddatda keng tarqalib mustaqil fan sifatida tanilgan.

Rasmiy ravishda etnologiya mustaqil fan sifatida 1839-yili Parij etnologiya jamiyatiga asos solingan davrdan boshlab tan olingan. Albatta, bunday holat yengil, murosasiz o'tmagan, yangi fanning predmeti, maqsad va fan olamida tutgan o'rni tevaragida jiddiy ilmiy-nazariy kurashlar bo'lib, ayrim yo'nalish va maktablarni yuzaga keltirgan. Bunday munozara va tortishuvlar hozirgacha davom etib kelmoqda, ayniqsa, mazkur fan atamasi, uning mohiyati va predmeti doirasida turli tushunchalar va mulohazalar mavjud bo'lib, etnologiya atamasini turlicha talqin qilish va izohlash keng ko'lamda shu kungacha saqlangan.

So'nggi vaqtda taniqli tadqiqotchilar etnologiyani tarixiy fan ekanligini ta'kidlab, uni jahondagi barcha elat va xalqlarni, qoloq yoki rivojlangan bo'lishidan qafi nazar, teng, baravar o'rganuvchi fan sohasi deb tan oldilar. XIX asr o'rtalarida g'arbiy Yevropa mamlakatlarida etnologiya fanining tez sur'atlar bilan o'sishi mustamlakachilik siyosatining keng miqyosda o'tkazilishi bilan bog'liq bo'lgan. Mustamlakachi davlatlar Afrika va Osiyo o'lkalarida o'z iga qaram qilib olgan o'lkalarni boshqarish maqsadida har tomonlama xilma-xil etnografik ma'lumotlarga muhtoj edilar. Shuning uchun ham bunday ma'lumotlarni faqat etnologiya yetkazib berishi mumkin edi.

Shuni ham alohida qayd etish lozimki, bu fan sohasi hozirgacha yagona ta'rifga ega emas. Yaqin davrlargacha adabiyotlarda ikki turdagi ta'rif mavjud edi. Barcha ensiklopedik lug'atlarda chop etilgan ta'rif

asosan, mashhur rus olimi S.P. Tolstovning s o'z larini qaytalagan. Uning yozishicha, "Etnografiya turli jahon xalqlarining madaniy va maishiy hayoti xususiyatlarini asosan, bevosita kuzatish yo'li bilan o'rganadigan, mazkur xususiyatlarning tarixiy o'z garishi va rivoji, xalqlarning kelib chiqishi (etnogenez), joylashuvi (etnik geografik) va madaniy-tarixiy o'z aro munosabatlari muammolarini tadqiq qiluvchi tarixiy fan"dir. M.G.Levin, S.A. Tokarev, Yu.V. Bromley va G.E. Markov kabi mashhur etnolog olimlarning ikkinchi turdagi etnografiya (etnologiya) ta'riflari bir oz qisqa va ixcham bo'lsa-da, ammo mazmunan S.P. Tolstov ta'rifini takrorlaydi.

Har bir fanning o'z iga xosligi uning tadqiqiy predmeti va uslubi bilan belgilanadi. Etnologiya fani shakllana boshlagan davrdan hozirgacha mufassal saqlanib kelayotgan mavzu etnik madaniyatlarning o'z aro munosabatlarining genezisi muammolari bilan bog'liq bo'lgan. Ammo etnologiya predmeti doimo kengayib, o'z garib davr talabiga javob beradigan masalalarni o'rganishga qaratilgan. Oqibatda hozirgacha etnologiya fani tevaragida, har xil mulohazalar saqlanib, umumiy, barchaga ma'qul ta'rif topilgani yo'q. Shunday bo'lsa-da ham mavjud yo'nalishlar va konsepsiyalar ko'pligiga qaramay mazkur fan sohasi hozirgi kunda eng dolzarb va muhim muammolarni tadqiq qiluvchi fan hisoblanadi.

Ushbu fikr-mulohazalarni inobatga olgan holda shuni alohida qayd qilish zarurki, XX asr davomida etnologiya fani doirasida nihoyatda boy empirik va nazariy materiallar to'planib, har xil tarixiy xulosalar va mulohazalarni yuzaga keltirgan. Agar XIX asrning birinchi yarmida etnologik tadqiqotlar asosan, akademik xarakterga ega bo'lib, o'tmishdagi madaniyatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plashdan iborat ekanligini qayd qilsak, XX asrning ikkinchi yarmida etnologik bilimlar to'plash tubdan o'z garib ko'proq pragmatik ahamiyatga ega bo'la boshladi. Hozirgi kunda etnologiya fanining yutuqlari ijtimoiy hayotning turli sohalarida siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal qilishda, ommaviy muloqotlar, xalqaro savdo va diplomatik munosabatlarni mustahkamlashda muhim rol o'ynamoqda. Demak, barcha mavjud mulohaza va o'y-fikrlarni, konsepsiya va yo'nalishlarni umumiy lashtirib

quyidagi ta'rifni berish maqsadga muvofiq: "Etnologiya - har xil elat va xalqlarning kelib chiqishi, etnik tuzilishi va shakllanishi, o'ziga xos moddiy va ma'naviy xususiyatlari, turmush tarzi, etnik tabiati, xarakteri va his-tuyg'ularini o'rganadigan fan sohasidir".

Etnologiya fanining umumilmiy ahamiyatini kamsitmay, uni umumtarix fani tarkibida mustaqil metodologik (dunyovarash) xususiyatiga ega ekanligini alohida qayd qilish lozim. Etnologiya ayrim xalq va elatlarni o'rganishda etnik tarixning barcha tomonlari ijtimoiy jarayon bilan bog'liq bo'lganligi tufayli keng ma'noda madaniyat sohasida milliy-madaniy xususiyatlarni tarixiy arxeologik, iqtisodiy-geografik tadqiqotlar o'tkazishda eng zarur materiallarni yetkazib berishi mumkin. Bunday holat fanning boshqa soha vakillari etnologik tadqiqotlar natijalaridan foydalanib uni qo'shimcha (yordamchi) soha sifatida munosabat bildirishlarida kuzatiladi. So'nggi yillarda paydo bo'lgan etnosotsiologiya, etno-psixologiya, etnogeografiya kabi egizak fan tarmoqlarining paydo bo'lishi bejiz emas.

Xalq pedagogikasi - xalq ma'naviy madaniyatining tarkibiy qismidir. Shunday ekan Markaziy Osiyoda ilk pedagogik tasavvurlarning vujudga kelishi va taraqqiyoti ham mahalliy xalq ma'naviy madaniyatining o'sishi bilan bog'liqdir. Xalq pedagogikasining rivoji esa nazariy pedagogika ilmi taraqqiyoti bilan bevosita bog'liq. Biz ushbu holni Markaziy osiyoda pedagogik fikr taraqqiyoti misolida ko'rishimiz mumkin.

Ibn Sino, Beruniy, Jomiy, Xorazmiy, Dehlaviy, Xayyom, Navoiy, Forobiy, Sa'diy, Nosir Xisrav va boshqa mutafakkirlar ilmiy merosi tahlili shuni ko'rsatadiki, ularning pedagogik qarashlari bevosita xalq pedagogikasi manbalari tizimi: maqollar, matallar, ertaklar, afsona va rivoyatlar mantiqiga mos keladi. Ayni paytda ko'plab rivoyatlar va ertaklar mazkur mutafakkirlarning hayoti va faoliyati bilan bevosita bog'liq holda vujudga kelgan. Demak, Markaziy Osiyoda ham xalq pedagogikasining ijodkori, yaratuvchisi xalq ommasidir. Uning paydo bo'lishida mehnat hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Mehnat jarayonida odamlar samaradorlikni g'oyat oshiruvchi g'aroyib mashinalar haqida orzu qilganlar: "uchar gilam" lar, "uchar ot"lar, "oynai

jahon"lar, "chopqir etik"lar, "sehrli dasturxon", "ur to'qmoq"larni orzu qilganlar. Chunki, ibtidoiy ishlab chiqarish usullari, darajasi kishilarni qoniqtirmagan. Ular bir kechada ko'plab mato to'qishni, bir lahzada uzoqlarga borishni orzu qilib, otga minishni, qayiqda suzishni, himoyaga bardoshli qasrlar qurishni, kamon otishni, to'quv dastgohlari, charx yasashni o'rganganlar.

Mehnat turli tarmoqlarga bo'lina borib, so'z san'ati xilma – xil xarakter kasb eta borgan. Og'zaki so'z paydo bo'lganida ibtidoiy odam so'zning magik (ilohiy) qudratiga sig'inari va o'z mehnati samarasini unga bog'lar edi. Oqibatda so'z bilan marosim bog'lana borib, so'zda u yoki bu marosim mohiyati ifoda etila boshlandi. Jamiyat taraqqiy etgani sari ommani itoatkorlikka chorlovchi, diniy ruhdagi asarlar paydo bo'la boshladi. Ko'pincha, etnopedagogik asarlarda zulm va yovuz kuchlar ustidan g'alaba qiluvchi, komil shaxs darajasiga ko'tarilgan qahramonlarni tasvirlash kuchaydi. Ularda eng oliy insoniy (tarbiyaviy) sifatlar: ilm egallash, kasb-hunar o'rganishga undaydi. Adolatli jamiyat va odil hukmdorlar orzu qilindi. Vatanparvarlik, ma'naviy va jismoniy komillik, halollik va adolat, insonparvarlik, do'stlik g'oyalari targ'ib etildi.

Xalq pedagogikasi asarlarida xalq ideal darajadagi fazilatlar sohibi bo'lib, barcha yaxshi va yomon tarbiyaviy sifatlarni ko'ra biladi. Shuning uchun u eng barkamol, ommani ergashtira oluvchi qahramonlarnigina tan oladi. Shuning uchun ularda ijobiy qahramonlar tipiklashtiriladi. Masalan, Alpomish, Go'ro'g'li, Avaz, Ravshanxon, Nasriddin afandi, Aldar ko'sa va boshqalarda yuksak tarbiyaviy sifatlarni mujassamlashgan. Dostonlarda qahramon va uning dushmani, ertaklarda dono dehqon va zolim boy, o'gay ona va jafokash qiz kabi obrazlarda xalqona kamtarlik va hukmrona takabburlik zuhr etilgan.

Xalqning yuqorida qayd etilgan azaliy orzu-umidlari aks etgan etnopedagogika manbalari vositasida buyuk mutafakkirlar pedagogik qarashlari ham shakllangan. Chunonchi, Ibn Sino o'zining "Tadbiri manozil" asaridagi "Maktabda bolalarni o'qitish va tarbiyalash" deb nomlangan bobida umumta'lim g'oyasi olg'a suradi. Ta'limda suhbat metodini qo'llashni, aqliy mashg'ulotni jismoniy mashg'ulotlar bilan

almashib turishni tavsiya etadi. Jamoada o'qitish afzalliklarini uqtiradi. Bunday ilg'or pedagogik fikrlarni Beruniy, Forobiy, Rudakiy, Nosir Xisrav, Sa'diy, Yusuf Xos Hojib, Umar Hayyom, Burxoniddin Zarnudjiy, Ahmad Yugnakiy asarlarida ham ko'rish mumkin. Buyuk mutafakkirlarning pedagogik qarashlari shakl va mazmuniga ko'ra xalqning pedagogik donishmandligi bilan uyg'unlashib ketgan. Ular Markaziy Osiyo xalqlari pedagogik madaniyatining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.

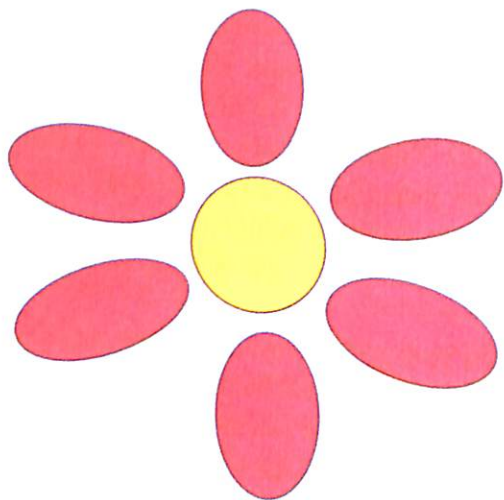
Demak, xalq pedagogik g'oyalari buyuk mutafakkirlar pedagogik qarashlari bilan hamohang shakllanib, ular bir-birini takomillashtirib, boyitib borgan. Donishmandlar asarlarida xalqning amaliy pedagogikaga doir fikrlari ilmiy pedagogik tusga kira borgan. Shu taxlitda pedagogika ilmi takomillasha borgan.

1-topshiriq. "1 Daqiqa metodi". O'quvchilarga 1 daqiqa vaqt beriladi va o'tgan mavzu haqida ya'ni aynan shu mavzuga oid atamalarni yozishi kerak bo'ladi. Oxirida eng ko'p so'z yozgan o'quvchi aniqlanadi va yozgan so'zlarini o'qiydi.

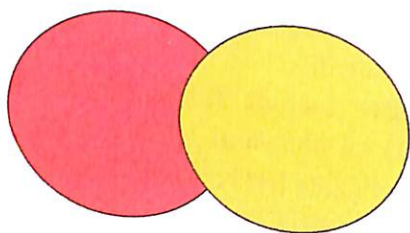
2-topshiriq. "BBB" metodi. Talaba dars boshida mavzu bo'yicha nimani bilishini (B1) va nimalarni bilishni xohlashini (B2) daftariga yozib qo'yadi. Dars so'ngida (B3) qismini daftariga qayd qilib qo'yadi. Bu metod orqali talaba o'zini kuzatishi, o'qituvchi esa darsga baho berishi mumkin.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

3-topshiriq. "Klaster" sxemasidan foydalaning. Bu usul fikrni erkin bayon qilish uchun qo'llaniladi. Masalan, talaba o'tilgan mavzu bo'yicha klaster tuzishi mumkin. O'rta kalit so'z, tarmoqlarga unga bog'liq boshqa atamalar yoziladi. Ular ham o'z navbatida tarmoqlarga ajralishi mumkin.

4-topshiriq. Mavzuni to'liq ifodalash uchun o'yin turlarini Venn diagrammasi orqali ifodalang.

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Xalq pedagogikasiga ta'rif bering.
2. Xalq pedagogikasi manbalariga nimalar kiradi?
3. Xalq pedagogikasining tarbiyaviy imkoniyatlari deganda nimalarni tushunamiz?
4. Xalq pedagogikasining didaktik imkoniyatlari deganda nimalarni tushunamiz?

2-amaliy

Mavzu: Komil inson tarbiyasida xalq ijodiy me'rosining tutgan o'rni.

1. Xalq pedagogikasi va O'rta Osiyolik buyuk mutaffakirlarining pedagogik g'oyalarini uyg'unligi.
2. Avesto eng qadimgi yozma ma'rifiy yodgorlik sifatida.
3. O'rxun-enasoy yodgorliklari.
4. Komil inson tarbiyasida xalq ijodiy me'rosining tutgan o'rni.

Asosiy atama va tushunchalar: Avesto, O'rxun-enasoy, yodgorlik, etnopedagogika, qadriyat, meros, xalq, zardushtiylik, qadimgi yozma yodgorlik, zardusht.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma'lumotlar berish. Xalq pedagogikasining tarbiyaviy va didaktik imkoniyatlari va yosh avlodni ma'naviy va axloqiy tarbiyalashda xalq merosi manbalaridan foydalanishni yo'llarini o'rganish.

Ta'lim metodlari: Klaster metodi, Tushunchalar tahlili va jadval, "Qo'shningni top" o'yini

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Ta'limiy o'yinlar orqali mavzuni talabalarga tushuntirish va ko'proq ma'lumotlar berish. Talabalarga etnopedagogika fanining tarbiyaviy va didaktik imkoniyatlari, ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalq merosi manbalaridan foydalanish yo'llari to'g'risida tushunchalar berish va bilimlarini yanada mustahkamlash. Talabalarni yangi ma'lumotlar berish orqali dunyoqarashini kengaytirish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

1. Xalq pedagogikasi va O'rta Osiyolik buyuk mutaffakirlarining pedagogik g'oyalarini uyg'unligi. Xalq pedagogikasi - tarbiyaning maqsad va vazifalari borasida muayyan xalqning hayotiy tajribasi hamda turmush tarzida shakllangan amaliy

qarashlar majmui; muayyan jamiyatda yashash uchun har bir odam amal qilishi shart sanalgan va urf-odat, udum, xulq-odob, marosim, an'ana,

Abu Nasr Farobiy

Abu Nasr Farobiy o'zining "Baxt saodatga erishuv" nomli asarida ta'lim-tarbiya berish usulini ikki turga bo'ladi: rag'batlantirish va jazolash (majbur qilish). U mazkur usullarni so'zlar bilan o'qituvchining pedagogik mahoratiga ham to'xtalib o'tadi: "Bolalar ustida turgan odam esa muallim bo'lib, u tarbiya berishda turli tarbiya usulidan foydalanadi. Mana shundan ma'lum bo'ladiki, hukumat va muallim har ikkovi o'z yo'lida, bolalar yoki xalqqa tarbiya beruvchilar, ustod va muallimlardir. Ulardan biri bolalarga mehribonlik va yaxshi so'zlar bilan tarbiya beradi, ikkinchisi majburlik

turmush tarzi, badiiy ijod, o'yin singari empirik vositalarda namoyon buladigan amaliy faoliyat hamdir. Xalq pedagogikasi fanda etnopedagogika deb ham yuritiladi. Pedagogika fanida Xalq pedagogikasiga xos eng muhim belgilaridan biri uning qadimiyligidir. Har qanday xalq muayyan etnos sifatida mavjud bulishi uchun o'ziga xos qiyofaga ega bo'lishi kerak. Xalqning ijtimoiy, ma'naviy, intellektual qiyofasi esa uning pedagogika vositasidagina shakllanadi. Xalq pedagogikasi muayyan xalqning o'zi bilan birga dunyoga kelgani uchun ham uning tarixi xalq tarixi bilan teng. Xalq pedagogikasining ikkinchi belgisi uning to'liq amaliy xususiyatga egaligidir. Xalq ta'lim-tarbiya jarayoni va uning natijalariga pragmatik nazar bilan qaragani uchun Xalq pedagogikasi g'oyalar shaklida emas, balki urf-odat, an'ana, amal, udum, xulq-odoblar namoyon bo'ladi. Xalq pedagogikasi ta'lim-tarbiya haqidagi fikrlar yig'indisi emas, balki amal qilinishi majburiy bo'lgan va bajarilishi hamma tomonidan nazorat qilinadigan amaliy xulqiy ko'nikmalar va shu kabilar majmuidir. Xalq pedagogikasining uchinchi xususiyati uning muallifi noma'lum, anonim pedagogika ekanligidir.

Xalq pedagogikasi talablarining yaratuvchisi ma'lum bo'lmaganligi uchun ham muqaddas sanalgan va so'zsiz bajarilgan. Etnopedagogikaga

doir biror talabning muallifi ma'lum bo'lsa, uning ta'siri pasayib ketadi. Chunki u, kim bo'lsada, qandaydir bir odamning istagi sifatida qabul

Abu Ali ibn Sino

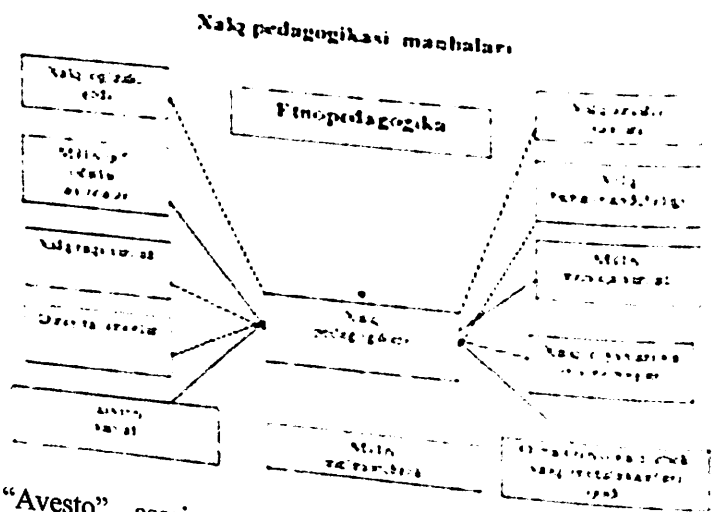

Buyuk mutafakkir Abu Ali ibn Sino o'zining "Tadbiri manzil", "Tib qonunlari" kabi asarlarida pedagogik mahoratga doir o'z qarashlarini yozib qoldirgan. Masalan, u "Tadbiri manzil" asarida bolaga ta'lim berishni o'qituvchining pokiza, adolatli, farosatli, sog'lom, notiq va o'z kasbining ustasi bo'lishi lozimligini

etiladi. Anonimlik esa urf-odat, udum, xulq-odatlariga sirlilik, muqaddaslik tusini beradi. Xalq pedagogikasining to'rtinchi belgisi uning sinkretik (qorishiq) xususiyatga egaligidir. Xalq hayoti ko'p qirrali ekani holda yaxlit bo'lgani singari uning pedagogikasi ham qorishiqdir. Xalqning turli yo'nalishdagi pedagogik tadbirlari sinkretik tarzda birvarakaiga olib borilgani uchun Xalq pedagogikasiga alohidalik emas, umumiylik xosdir. Xalq pedagogikasining beshinchi belgisi uning keng yoyilganligidir. Xalq pedagogikasiga oid amallar muayyan etnik birlikning hammasiga birday tatbiq qilinadi. Muayyan shaxslarning xohishirodasi qandayligidan qat'iy nazar, xalqning har bir vakili uning tarbiya va yashash tarziga doir talablariga rioya etishga majbur. Xalq pedagogikasi talablarini bajarishda tarbiyalanuvchining istaklari inobatga olinmaydi. Muayyan etnik birlikning turmush tarzida namoyon bo'lishi Xalq pedagogikasining oltinchi xususiyatidir. Xalq pedagogikasi empirik tabiatga ega bo'lib, jamiyat a'zolari hayotini yo'lga qo'yishga qaratilgan va uning qoidalari muhokama uchun emas, balki turmush mobaynida amal qilish uchundir.

O'zbek Xalq pedagogikasi uzoq tarixga ega va millatdagi eng konservativ, sekin o'zgaradigan, ana shu xususiyati tufayli xalqning o'ziga xos qiyofasi saqlanib qolishini ta'minlaydigan hodisa ekanligiga

qaramay, o'z taraqqiyoti davomida bir qator o'zgarishlarni boshidan kechirdi. O'zbek Xalq pedagogikasining taraqqiyot tarixi islomgacha bo'lgan davr xalq pedagogikasi, islom ta'siri davri xalq pedagogikasi, tashqi ta'sirlar davri xalq pedagogikasi, mustaqillik davri xalq pedagogikasi singari bosqichlardan iborat. O'zbek Xalq pedagogikasining bu tarzda davrlashtirishda xalq ruhiyati, yashash va fikrlash tarzidagi tub sifat belgilarining o'ziga xosligi hisobga olingan. Ko'p ming yillik tarixga ega o'zbek xalqi ilmiy va moddiy buyum tarzidagi dalillarga ko'ra, islom dini qabul qilingungacha bo'lgan vaqtda tamomila o'ziga xos tarzda hayot kechirgan. Olam hodisalarini o'zgacha yo'sinda tushungan va izohlagan, hayotdan boshqacha ta'sirlangan va ta'sir ko'rsatgan, tiriklik va o'lim, u dunyo va bu dunyo, ezgulik va yovuzlik, go'zallik va xunuklik, savob va gunoh, halol va harom singari tushunchalar o'zgacha mazmun anglatgan.

“Avesto” asari yuzasidan amalga oshirilayotgan tadqiqotlar, shuningdek, Selengur, Xorazm, Bolaliktepa, Issiqqo'rg'on, Chust, Rishton va Burchmulladan topilgan obidalar shundan dalolat beradi. Islom dinining qabul qilinishi o'zbek xalqining turmush tarzini tamomila o'zgartirib yubordi, uni olamning musulmonlar deb atalmish ko'p sonli qavmi bilan yaqinlashtirdi, xalqning turmush tarzi, madaniyati,

ma'naviyati, ruhiyati, iqtisodi va ijtimoiy turmushiga favqulodda katta ta'sir ko'rsatdi. Ayni vaqtda, xalq o'zining azaliy milliy qiyofasini ham saqlab qoldi. Chunki u qadimdan puxta shakllangan va qat'iy amal qilinadigan udumlar, odatlar, an'analar tizimiga ega edi. Xalq islomni qabul qilgandan keyin uning yashash, fikrlash, ta'sirlanish tarzida sodir bo'lgan o'zgarishlar Xalq pedagogikasida aks etdi. Endi xalq halol va harom, gunoh va savob, taqdir, qismat, u dunyo va bu dunyo, hayot, o'lim hamda qayta tirilish borasida tamomila yangi qadriyatlarni o'zlashtirdi, ularni hayot tarziga, udumlarga, urf-odatlariga, an'analarga, marosimlarga, ya'ni pedagogikaga aylantirdi. Bu davrdagi xulq-atvor, an'ana, udum, odatlar ma'naviy turmushdagi ayni shu jihatlarni aks ettiradigan bo'ldi. O'zbek millati juda uzoq vaqg mobaynida islom dini ta'siridagi Xalq pedagogikasiga amal qilgan holda yashadi. XIX asrning 2-yarmiga kelib, Rossiya bosqini sababli o'zbek xalqining turmush tarzi, fikrlash yo'sini, tarbiya tamoyillarida jiddiy o'zgarishlar sodir bo'ldi. Faqat islom dini belgilagan turmush tarzi, akida, an'ana va odatlar bilangina yashash mumkin bo'lmay qoldi. Xalqning ongi, axloqi, fikri, turmushi o'zgarishi bilan uning pedagogikasi ham o'zgarishlarga uchradi. Yangi an'ana va odoblar paydo bo'ldi, ayrim pedagogik qadriyat, axloqiy aqidalar esa yo'qoldi. Xalq pedagogikasidagi yo'qotishlar, ayniqsa, sho'ro davrida keng tus oldi. Xalq pedagogikasi tufayli shiddatli o'zgarishlar girdobida qolgan o'zbek millati o'z qiyofasini saqlab qola bildi. Istiqlol natijasida esa o'zbek xalqining fikrlash, yashash, olamni anglash va izohlash yo'sini yangilandi, xalq ruhiyati, ma'naviy qiyofasi o'zgardi. Bu o'zgarishlar xalqning turmush tarzida paydo bo'layotgan yangi odat, an'ana, xulqatvor, urf va udumlar tarzida namoyon bulmoqda. Mustaqillik davri Xalq pedagogikasida ko'plab islomiy an'analar qayta tiklanib, amaliy tarbiya jarayoniga tatbiq etila boshlandi.

2. Avesto eng qadimgi yozma ma'rifiy yodgorlik sifatida.

Avesto (parfiyoncha: apastak – matn; ko'pincha “Zend-Avesto”, ya'ni “tafsir qilingan matn” deb ataladi) — jahon madaniyatining,

jumladan, Markaziy Osiyo va Eron xalqlari tarixining qadimgi noyob yodgorligi; dinining Muqaddas kitoblari to'plami.

Zardusht diniga amal qiluvchilarning muqaddas kitobi sifatida Yagona Tangriga topinish shu ta'limotdan boshlangan. Bu kitob tarkibi, ifoda uslubi va timsollar tizimi bilan adabiy manbalarga yaqin turadi. "Avesto" da tilga olingan joy nomlari (Varaxsha, Vaxsh) dan kelib chiqib, uning Amudaryo sohillarida yaratilgani aniqlangan. Shu asosda uning vatani Xorazmdir degan qarash mavjud.

"Avesto" oromiy va pahlaviy yozuvlari asosida yaratilgan maxsus alifboda dastlab to'qqizta ho'kiz terisiga yozilgan. Ilk nusxalari asosida sosoniylar (miloddan avvalgi IV-VIII-asr) davrida 21 kitob holida yig'ilgan, bizgacha ularning chorak qismi (4 dan 1 qismi) yetib kelgan. Tiklangan matnga "Zand" nomi bilan sharhlar bitilgan.

"Avesto" to'rt qismdan iborat:

Yasna ("Diniy marosimlar"),

Yasht (ma'no jihatdan Yasnaga yaqin),

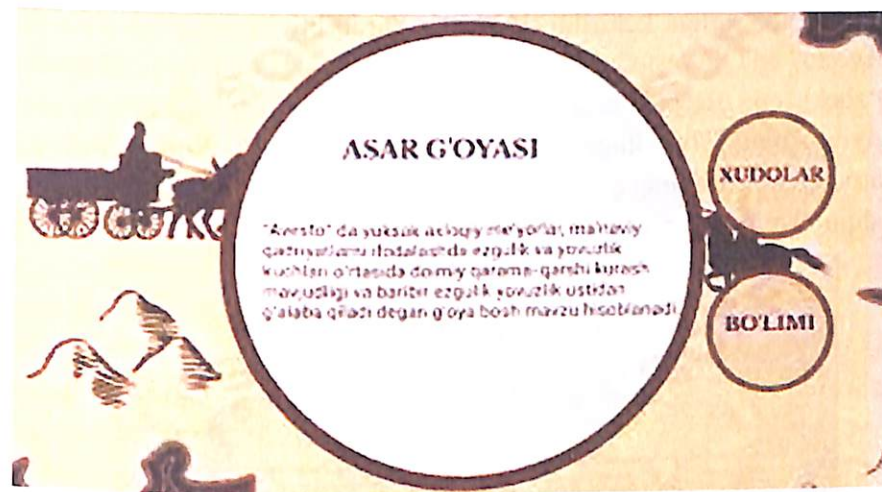
Visparad ("Barcha ilohlar haqidagi kitob"),

Vendidad ("Yovuz ruhlarga qarshi qonunlar majmuasi").

Yasna tarkibiga kirgan madhlar "Gatlar" (ayrim manbalarda "gohlar") deb nomlanib, ularni Zardushtning o'zi yozgan deb taxmin qilinadi. Gatlar tarkibida Jamshid (Yima), Gershasp, Afrosiyob (Alp Erto'nga) kabi afsonaviy qahramonlar hayoti lavhalari uchraydi.

"Avesto" insoniyat sivilizatsiya tarixining ilk sahifalarini tashkil etgani uchun jahon olimlarining e'tiborini tortgan. U haqda F. Nitsshe, F. Shpigel, A. Mayllet, V. Bartold, E. Bertels, Yan Ripka, O. Makovelskiy, I. Braginskiy va boshqa xorijiy olimlarning tadqiqotlari mavjud.

O'zbekistonda "Avesto" ni o'rganish qadimdan boshlangan. Abu Rayhon Beruniy, Abu Jafar Tabariy, Abu Baxr Narshaxiy asarlarida "Avesto" ta'limotiga va unda tilga olingan timsollarga murojaat mavjud. Bu nodir ilmiy asarlarning qo'lyozma va bosma nusxalari O'R Fanlar Akademiyasi SHI jamg'armasida saqlanadi. Hozirgi o'zbek olimlari A. Qayumov, H. Homidov, M. Is'hoqov, N. Rahmonov va boshqalarning ilmiy tadqiqot va maqolalari e'tibori.

"Avesto"-zardushtiylik dinining muqaddas kitobidir. Avesto jahon madaniyatining, jumladan, Markaziy Osiyo va Eron xalqlari tarixining qadimgi noyob yodgorligidir. Zardushtiylik dinining nomi shu dinning asoschisi Zardusht (turli tillarda Zaratushtra, Zoroastr) nomlari bilan nomlangan. Uning tug'ulgan joyi noma'lum. Avesto (parfiyoncha: apastak-matn, ko'pincha "Zend-Avesto" ya'ni tafsir qilingan matn) deb ataladi. Avesto eramizdan oldingi VII asrning oxiri va VI asrning boshlarida yaratilgan. Ko'pchilik tadqiqotchilar fikriga ko'ra, Avesto O'rta Osiyoda, xususan Xorazmda miloddan avvalgi 1 ming yillikning 1-chi yarmida vujudga kelgan. Avesto uzoq vaqt mobaynida shakllangan. Unda keltirilgan ma'lumotlarning eng qadimgi qismlari miloddan avvalgi 2-ming yillik oxiri 1-ming yillik boshiga oid bo'lib, og'zaki tarzda avloddan-avlodga o'tib kelgan. Keyingi asrlarda turli diniy urf-odatlar bayoni, axloqiy, xuquqiy, qonun-qoidalar va hakoza qo'shilib borgan. Avestoni Zardusht diniy asar sifatida bir tizimga solgan. Zardusht diniga amal qiluvchilarning muqaddas kitobi sifatida Yagona Tangriga sig'inish shu ta'limotda boshlangan. Zardushtiylik yoyilayotgan davrda ibodatxona ham, maxsus iloxiy kitoblar ham bo'lmagan. Diniy marosimlar ochiq havoda, gulxan yonida bo'lib o'tgan. Keyinchalik koinlar Zardusht va'zlarini yoza boshlaganlar. Zardusht dini koinlari bunday diniy narsalarni yod bilganlar va ibodat paytida o'qiganlar. Zardusht vafotidan bir necha asr o'tgach barcha diniy marosimlar va

duolar kitob xoliga keltirildi. Bu kitob Zardushtiylik muqaddas kitobi "Avesto" edi. "Avesto" so'zi (qat'iy qonunlar) degan ma'noni bildiradi. O'zbekiston Respublikasi hukumatning qarori bilan 2001-yilda "Avesto"ning 2700-yilligi nishonlandi. "Avesto" vatani Xorazmda bog'barpo qilindi, asarning o'zbek tilidagi tarjimalari chetildi, u haqida yangi tadqiqotlar yuzaga chiqdi.

Ko'pchilik tadqiqotchilar fikriga ko'ra, Avesto O'rta Osiyoda, xususan Xorazmda miloddan avvalgi 1-ming yillikning 1-yarmida vujudga kelgan. Avestoda keltirilgan geografik ma'lumotlar ham buni tasdiqlaydi. Masalan, Xudo yaratgan o'lkalar sanab o'tilar ekan, boyligi va ko'rkamligi jihatidan qadimgi Xorazm, Gava (Sug'd), Marg'iyona (Marv), Baqtriya (Balx) birinchi bo'lib tilga olinadi, Orol dengizi (Vorukasha yoxud Vurukasha) va Amudaryo (Daiti) tavsiflanadi. Avestodagi xalqning dastlabki vatani Sirdaryo, Amudaryo etaklari va Zarafshon vodiysi bo'lgan. Avesto uzoq vaqt mobaynida shakllangan. Unda keltirilgan ma'lumotlarning eng qadimgi qismlari miloddan avvalgi 2-ming yillik oxiri– 1-ming yillik boshiga oid bo'lib, og'zaki tarzda avloddan-avlodga o'tib kelgan. Keyingi asrlarda tarkibiga turli diniy urf-odatlar bayoni, axloqiy, huquqiy qonun-qoidalar va hokazo qo'shilib borgan. A.ni Zardusht diniy asar sifatida bir tizimga solgan. Dastlabki yozma nusxasi esa 12 ming mol terisiga bitilgan deb rivoyat qilinadi. U Persepolaa saqlangan. Aleksandr (Makedoniyalik Iskandar) Eronni zabt etganda, bu nusxa kuydirib yuborilgan. Arshakiylardan Vologes I davri (51–78)da qayta kitob qilingan, lekin u saqlanmagan. Sosoniylar davri

(III–VII asr)da yaxlit kitob holiga keltirilgan. Avesto 21 nask (qism)dan iborat bo'lgan. Avesto hajmi katta kitob bo'lganligi sababli dindorlar kundalik faoliyatida foydalanish uchun uning ixchamlashtirilgan shakli – "Kichik Avesto" (Xurdak A.) yaratilgan. Arablar Eronni fath etgach (VII asr) Zardusht dini ruhoniylarining bir qismi Hindistonga ko'chib o'tgan. Ularning avlodlari (parslar) Bombay shahrida o'z jamoalarida hozirgacha Avestoning asl nusxasini saqlab keladi. Fransuz tadqiqotchisi Anketil Dyuperron Zardusht izdoshlari jamoasida yashab, Avesto tilini va yozuvini urganib, uni tarjima qilib nashr etgan (1771). Avestoning bu nusxasi 27 jilddan iborat bo'lib, asarning yettidan bir qismidir. U Yasna, Vispered, Vendidad, Gatlar va Yashtlar nomi bilan yuritiladigan kitoblarni o'z ichiga oladi. Avestoda bayon etilgan g'oyalarga ko'ra, olam ikki asosning, ikki ibtidoning, ya'ni yorug'lik bilan zulmatning, yaxshilik bilan yomonlikning tuxtovsiz kurashidan iborat. Yaxshilik va ezgulik Xudosi Ahuramazda yer, o'simlik va boshqa hamma tabiiy boyliklarni yaratgan. Yomonlik va yovuzlik timsoli Anxramaynu Ahuramazdaga qarshi to'xtovsiz kurashadi, ammo uni yengishga ojizlik qiladi. Bu kurash abadiy davom etadi. Yaxshilikni ifodalovchi kuchlar osmonda, yomonlikni ifodalovchi kuchlar yer ostida joylashgan, yer sathi esa kurash maydonidir. Hayotdagi turfa o'zgarishlar qaysi kuchning g'alaba qilishiga bog'liq. Inson ham tana va ruhning, axloq esa yaxshi va yomon xulqning o'zaro kurashidan iborat. Cheksiz, abadiy fazo va vaqt ham ikki qarama-qarshi qismdan: yaxshilik va Ahuramazda hukmron bo'lgan abadiy yorug'lik bilan yomonlik va Anhramaynu hukmron bo'lgan abadiy zulmatdan tashkil topadi. Avesto ta'limotiga ko'ra, birinchi inson Govamard (ho'kiz-odam; forsha Qayumars) bo'lib, undan barcha kishilar tarqalgan. Birinchi shoh Yima davri oltin davr hisoblangan, chunki unda o'lim bo'lmagan, Ahuramazda doimiy bahor yaratgan. Kishilar bekamu kust, baxtiyor yashagan. 900 yil o'tgach shoh Yima g'ururga berilib, man etilgan sigir go'shtini yeydi va yovuzlik ramzi Anhramaynu hukmidagi kuchlar bosh ko'taradi. Olamni muzlik qoplaydi. Yima Ahuramazda amri bilan odamlar va hayvonlarni sovuqdan saqlab qolish uchun qo'rg'on (var) qurib, unga har bir jonzotdan bir juftini joylashtirgan. Insoniyat tarixining ilk oltin davri

tugagach, Hayr bilan Sharr (yaxshilik va yomonlik) o'rtasidagi kurash davri bo'lgan ikkinchi davr boshlangan. Uchinchi davrda Ahuramazda g'alaba qilib, ezgulik salta-nati barqaror bo'ladi, o'lganlar tiriladi. A.ning axloqiy-falsafiy mohiyati „ezgu fikr“, „ezgu so'z“ va „ezgu amal“ Muqaddas uchlik (axloqiy triada)da o'z ifodasini topadi.

3. O'rxun enasoy yodgorliklari.

O'rxun-Enasoy yodgorliklari darolarning havzalari bilan bog'liq. Keyinchalik bu obidalar Sibir va Mo'g'ulistonning boshqa joylaridan Sharqiy Turkiston, Markaziy Osiyo, Kavkaz, Volga bo'yi va boshqa joylardan topilgan bo'lsa ham, shu nom bilan ataladigan bo'lib qoldi. Bu yodgorliklarning topilishi va o'rganilishi XVIII asrdan boshlanadi. Rus xizmatchisi Remezov bu haqdagi dastlabki xabarni beradi. Shved zobiti Iogann Strallenberg, olim Messershmidt yodgorliklarni evropa ilm ahliga ilk marta taqdim qiladilar. 1893-yilda daniyalik olim Vilgelm Tomson va rus olimi V.Radlovlar yodgorliklardagi harflarni o'qidilar. Bu yodgorliklar „tosh bitiklari“ deb ham yuritiladi. Ular Mo'g'uliston, Germaniya, Rossiya, Xitoy, Buyuk Britaniya, Frantsiya, Shvetsiya, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'izistonda saqlanadi. Yodgorliklar asosan VI-VIII asr voqealarini aks ettiradi. 545-yilda Turk xoqonligi yuzaga keladi. V-VIII asrgacha hukmronlik qiladi. Tosh bitiklarining katta qismi ana shu xoqonlikning tarixini tasvirlaydi.

“To'nyuquq” bitiktoshi ikkita ustunga yozilgan. Ularning biri 170, ikkinchisi 160 sm. dan iborat. Bu yodgorlikni 1897-yili Elezaveta Klements Shimoliy Mo'g'ulistonda eri Dmitriy Klements bilan birgalikda izlab topgan. “Kultegin” bitiktoshi marmardan ishlangan. Balandligi 3 m 15 sm, qalinligi 41 sm, tub qismi 1 m 24 sm bo'lib, yuqoriga tomon torayib borgan. Yodgorlikni rus ziyolisi N.Yadrntsev 1889-yili Mo'g'ulistonning Ko'kshin O'rxun daryosi qirg'og'idan topgan. To'nyuquq – Eltarish xoqonning maslahatchisi va sarkardasi. Unga qo'yilgan toshda To'nyuquqning xalq oldidagi xizmatlari, turkiylarning bir qancha dushman qabilalariga qarshi kurashi, To'nyuquqning donoligi, tadbirkorligi, vatanparvarligi, turk xalqiga sadoqati ko'rsatilgan. Mana bu tasvir shundan dalolat beradi: “Nega chekinamiz, dushmanni ko'p deb, nega qo'rqamiz, o'zimizni oz deb, qani bosaylik, hujum qilaylik, dedim. Hujum qildik, dushmanni tor-mor qildik. Ikkinchi kun keldi. Urushdik. Ularning qo'shini biznikidan ikki qanoti yarmicha ortiq edi. Tangri yorlaqagani uchun, dushman ko'p deb biz qo'rqmadik, jang qildik. Ularni ham tormor qildik...”

Bulardan tashqari, “Ungin bitigi”, “Moyun Chur bitigi” borki, bular O'rxun bitiglariga kiradi. Enisey bitiglari hozirgi Tuva, Xakasiya hududidan topilgan. Bu bitiglar turli shakldagi-yumaloq, to'g'ri burchakli granit toshlariga bitilgan. Ayrimlari qoyalarga, metallarga, oltin va kumush idishlariga yozilgan. Hozirgacha hammasi bo'lib 250 ga yaqin bitigtoshlar topilgan. Enisey bitiglari “Eletmish bilga xoqon yodnomasi”, “Uyuq Tarlak yodnomasi”, “Uyuq Turan yodnomasi”, “Begra yodnomasi”, “Chakul yodnomasi” kabi yodgorliklardan iborat. Ularda ham mardlik, qahramonlik, dushmanga qarshi kurash tasvirlangan. Bu yodgorliklarni nasr namunasi deb qarovchi olimlarimiz bo'lganidek, Stebleva ularni turkiy xalqlar she'riy ijodining namunalari sifatida beradi

Bitiglarda “Edguti eshid, qatug'du tungla” “Yaxshi eshit, qattiq tingla”, “Ichra oshso'z, tashra jonso'z” “Ichda oshsiz, toshida to'nsiz” kabi maqolga o'xshash jumlar mavjud.

Yodgorliklarning tili quyidagicha:

Qog'on ulurup yo'q jig'ay budunug Qoon bo'lgach kambag'al xalqni ko'p ko'portdum Yuksakka ko'tardim. Jig'oy budunug bay qiltim Kambag'al xalqni boy qildim. Umuman, O'rxun-Enasoy yodgorliklari V-VIII asrlarda yashagan turkiy xalqlarning madaniy merosi sifatida ajdodlarimizning ma'naviy-badiiy, ilmiy-tarixiy salohiyatining balandligi, qadimiy va boyligidan yorqin nishonadir.

4. Komil inson tarbiyasida xalq ijodiy me'rosining tutgan o'rni.

Komil inson tarbiyasida xalq ijodiy merosining o'rni juda muhimdir. Xalq ijodiy merosi, jumladan, og'zaki xalq hikoyalari, maqollar, ertaklar, qo'shiqlar va xalq musiqasi, bolalarga madaniyat, an'ana va qadriyatlarini o'rgatadi. Bu jarayon bir necha jihatdan amalga oshadi:

1. Madaniy identifikatsiya: Xalq ijodiy merosi orqali bolalar o'z xalqining tarixiy va madaniy an'alarini o'rganadilar, bu ularning o'zligini shakllantirishda yordam beradi.

2. Axloqiy tarbiya: Ertaklar va hikoyalarda ko'pincha axloqiy saboqlar mavjud bo'ladi. Bu bolalarga to'g'ri va noto'g'ri, yaxshilik va yomonlik tushunchalarini o'rgatadi.

3. Ijodkorlik va tasavvur: Xalq ijodiy merosi bolalarda ijodkorlik va tasavvumi rivojlantiradi. Ular hikoyalar orqali yangi g'oyalar va tasavvurlarni shakllantiradilar.

4. Til va nutq rivoji: Xalq qo'shiqlari va maqollari bolalarning til va nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular yangi so'zlar va iboralarni o'rganishga yordam beradi.

5. Muloqot va ijtimoiy ko'nikmalar: Xalq ijodiy merosi orqali bolalar bir-biri bilan muloqot qilishni, fikr almashishni va hamkorlik qilishni o'rganadilar.

Shu sababli, xalq ijodiy merosi komil inson tarbiyasida muhim o'rin tutadi va bolalarning shaxsiy, axloqiy va madaniy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Komil inson tarbiyasida xalq ijodiy merosining o'rni haqida buyuk olimlarning fikrlarini keltirish juda foydali. O'zbekiston xalqining buyuk olimlari va mutafakkirlarining fikrlari ham xalq ijodiy merosining ahamiyatini ko'rsatadi. Quyida ba'zi buyuk olimlarning fikrlarini keltiramiz:

1. Abu Ali ibn Sino: Ibn Sino, ta'lim va tarbiyaning ahamiyatini ta'kidlagan. U "Tarbiyalashda eng muhim narsa, insonning aqliy va ma'naviy rivojlanishidir" deb aytgan. Uning asarlarida insonning ma'naviyati va bilim olish jarayoni ko'p o'rin olgan.

2. Alisher Navoiy: Navoiy, o'zining "Xamsa" asarida xalqning an'analari, qadriyatlarini va ma'naviy merosini ulug'lagan. "Xalqning ma'naviyati uning ijodida, uning tarixida yashaydi" degan fikmi ilgari surgan.

3. Zahiriddin Muhammad Bobur: Bobur, o'z asarlarida xalqning tarixi va madaniyatini, shuningdek, uning ijodiy merosini ta'kidlagan. U "Har bir xalq o'z madaniyatini saqlab qolishi va rivojlantirishi kerak" degan fikmi ilgari surgan.

4. Abu Rayhon Beruniy: Beruniy, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishda xalq ijodiy merosining ahamiyatini ta'kidlagan. U "Xalq ijodiy merosi, uning tarixiy va madaniy taraqqiyotini belgilaydi" degan fikmi ilgari surgan.

5. Al-Farobiy: U xalq ijodining tarbiyada qanday rol o'ynashini ta'kidlagan. "Xalqning madaniyati va an'analari, insonning ma'naviy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega" deb aytgan.

6. Abu Nasr al-Farobiy: Al-Farobiy, o'z asarlarida tarbiyaning ahamiyatini ta'kidlagan. U shuni ta'kidlagan ediki, inson tarbiyasi va ma'naviyati xalqning madaniy merosidan kelib chiqadi. U xalq ijodiy merosining axloqiy va estetik qadriyatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlagan.

7. Alisher Navoiy: Navoiy o'z asarlarida xalqning og'zaki ijodini, masalan, maqollar va hikmatlarni o'zida mujassam etgan. U xalq ijodining insonni tarbiyalashda qanday ahamiyatga ega ekanligini, uning axloqiy va estetik tarbiyasiga ta'sirini ko'rsatgan. "Xalqning og'zaki ijodi - bu uning ruhiyati, uning tarixidir" deb aytgan.

8. Muhammad Iqbol: Iqbol, shuningdek, xalq ijodining tarbiyadagi ahamiyatini ta'kidlagan. U xalqning madaniy merosi, an'analari va qadriyatlari orqali insonning ma'naviy rivojlanishini o'z asarlarida ko'rsatgan. "Xalqning ma'naviyati uning ijodida, uning merosida yashaydi" degan fikrni ilgari surgan.

9. Abu Ali ibn Sino: Ibn Sino, ta'lim va tarbiyaning ahamiyatini ta'kidlagan. U "Tarbiyalashda eng muhim narsa, insonning aqliy va ma'naviy rivojlanishidir" deb aytgan. Uning asarlarida insonning ma'naviyati va bilim olish jarayoni ko'p o'rin olgan.

10. Alisher Navoiy: Navoiy, o'zining "Xamsa" asarida xalqning an'analari, qadriyatlari va ma'naviy merosini ulug'lagan. "Xalqning ma'naviyati uning ijodida, uning tarixida yashaydi" degan fikrni ilgari surgan.

11. Zahiriddin Muhammad Bobur: Bobur, o'z asarlarida xalqning tarixi va madaniyatini, shuningdek, uning ijodiy merosini ta'kidlagan. U "Har bir xalq o'z madaniyatini saqlab qolishi va rivojlantirishi kerak" degan fikrni ilgari surgan.

12. Abu Rayhon Beruniy: Beruniy, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishda xalq ijodining ahamiyatini ta'kidlagan. U "Xalq ijodiy merosi, uning tarixiy va madaniy taraqqiyotini belgilaydi" degan fikrni ilgari surgan.

13. Al-Farobiy: U xalq ijodining tarbiyada qanday rol o'ynashini ta'kidlagan. "Xalqning madaniyati va an'analari, insonning ma'naviy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega" deb aytgan.

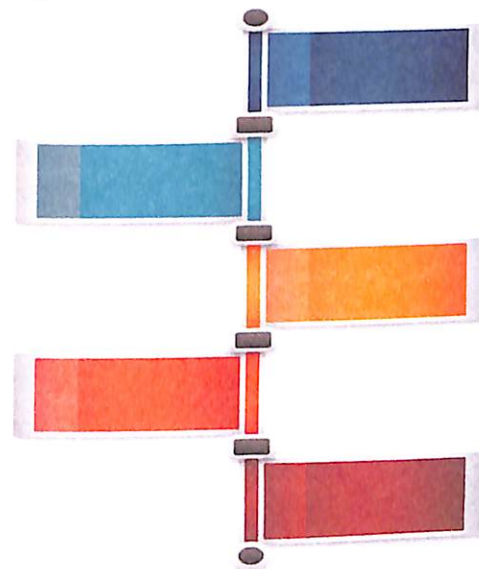
Ushbu fikrlar, xalqimizning buyuk olimlari tomonidan xalq ijodiy merosining tarbiyada va insonning ma'naviy rivojlanishida qanday ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Bu fikrlar, kelajak avlodni tarbiyalashda va ularni ma'naviy jihatdan boyitishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Nazorat uchun savollar.

1. Qadimgi yozma yodgorliklarimiz qaysilar?
2. O'rxun-Enasoy bitiklari haqida ma'lumot bering?
3. Xalq pedagogikasi haqida Olimlarning fikrlari?
4. Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi haqida ma'lumot bering?
5. Komil inson deganda nimani tushunasiz?
6. Etnopedagogika atamasiga ta'rif bering?

1-topshiriq. Mavzuda o'rganilgan ma'lumotlarni Klaster metodi orqali ifodalang.

2-topshiriq. Talabalarni mashg'ulotga tayyorgarligini tushunchalar tahlili orqali ifodalang.

Tushuncha	Mazmuni

3-topshiriq. "Qo'shningni top" o'yini. O'yin sharti quyidagicha:

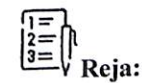
Bu o'yinda talabalar ikki guruhga bo'linadi. Birinchi guruhga O'rta Osiyolik mutafakkirlar nomlari ikkinchi guruhga esa ularga tegishli ma'lumotlar beriladi. Ikkinchi guruh talabalari ma'lumotlarni o'qiganda, birinchi guruh talabalari ma'lumot egasini aniqlagan holda o'z joyini topishi kerak bo'ladi.

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Xalq pedagogikasi haqida Olimlarning fikrlari?
2. Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi haqida ma'lumot bering?
3. Etnopedagogika atamasiga ta'rif bering?
4. Qadimgi yozma yodgorliklarimiz qaysilar?
5. O'rxun-Enasoy bitiklari haqida ma'lumot bering?
6. Xalq pedagogikasi haqida Olimlarning fikrlari?
7. Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi haqida ma'lumot bering?
8. Komil inson deganda nimani tushunasiz?
9. Etnopedagogika atamasiga ta'rif bering?

3-Amaliy

MAVZU: XALQ TOMONIDAN OILAVIY MA'NAVIY, MAISHIY VA ODOB-AXLOQQA DOIR G'OYALARNING

1. Ma'naviy g'oyalar
2. Maishiy g'oyalar
3. Odob-axloqqa doir g'oyalar

Asosiy atama va tushunchalar: ma'naviy, maishiy, e'tiqod, g'oya, hamjihatlik.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma'lumotlar berish.

Ta'lim metodlari: Bulutlar metodi, BBB metodi va jadval.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalarni mashg'ulotga tayyorgarligini bilib olish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

1-mavzu: Ijtimoiy pedagogika fani jamiyat rivojining asosi sifatida.

Kichik ma'ruza:

Xalq tomonidan oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalarning yaratilishi - bu juda keng va muhim mavzu. Bu g'oyalar xalqning turmush tarzi, hayotiy tajribasi, qadriyatlar va dunyoqarashi natijasida yuzaga kelgan bo'lib, avloddan-avlodga o'tib kelgan. Keling, bu borada batafsilroq to'xtalib o'taylik:

1. Ma'naviy g'oyalar:

- Oilaning muqaddasligi: Xalq tasavvurida oila muqaddas va buzilmas qo'rg'on hisoblanadi. Oilani asrash, uning birligi va totuvligini ta'minlash har bir oila a'zosining burchi deb bilingan. Bu g'oya oilaning o'zaro hurmat, mehr-oqibat va sadoqatga asoslanishi kerakligini uqtiradi.

- Ota-onaning hurmati: Farzandlar ota-onani hurmat qilishlari, ularga itoat etishlari, keksaligida ularga g'amxo'rlik qilishlari oilaviy ma'naviyatning asosiy tamoyillaridan biri hisoblangan. Ota-onaning duosi farzandlar uchun eng katta baxt va omad keltirishi haqidagi g'oyalar xalq ongiga chuqur singdirilgan.

- Birlashuv va hamjihatlik: Oilada hamjihatlik, o'zaro yordam, bir-birini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Oila a'zolari bir-birining dardi bilan yashashi, quvonchini baham ko'rishi oilaviy ma'naviyatning o'ziga xos xususiyati hisoblangan.

- Diniy e'tiqod: Ko'pgina xalqlarda diniy e'tiqodlar oilaviy ma'naviyatga katta ta'sir ko'rsatgan. Diniy marosimlar, bayramlar va an'analar oilaviy muhitni mustahkamlashga xizmat qilgan.

- An'analar va urf-odatlar: Oila a'zolarining birgalikda o'tkazadigan marosimlari, o'ziga xos urf-odatlar oilaviy ma'naviyatni mustahkamlashga yordam bergan. Ular orqali xalqning o'ziga xos madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlar avloddan avlodga o'tib kelgan.

2. Maishiy g'oyalar:

- Uy va ro'zg'or ishlariga e'tibor: Xalq tasavvurida uy-joy, ro'zg'or buyumlari toza va ozoda saqlanishi, barcha narsa o'z o'mida bo'lishi

kerak. Ro'zg'or ishlarini birgalikda bajarish, bolalarni mehnatga o'rgatish oilaviy hayotning muhim qismi hisoblanadi.

- Mehmondo'stlik: Mehmondo'stlik xalqning eng yorqin xususiyatlaridan biri bo'lib, u oilaviy hayotda ham muhim o'rin tutgan. Mehmonlarni iliq kutib olish, ularni hurmat qilish, ularga yaxshi muomala qilish har bir oilaning burchi hisoblangan.

- Taomlanish odobi: Taomlanish odobi ham xalq tomonidan yaratilgan o'ziga xos g'oyalarga ega. Taomni barakatli bilish, uni isrof qilmaslik, dasturxonga tartibli o'tirish, yoshlarni kattalarga hurmat ko'rsatishga o'rgatish kabi odatlar oilaviy hayotda muhim rol o'ynagan.

- Kiyim-kechak odobi: O'ziga xos milliy kiyimlar nafaqat milliy o'zlikni ko'rsatadi, balki insonning ichki madaniyatini ham aks ettiradi. Kiyim-kechak odobi, kiyinishda ozodalikka e'tibor berish oilaviy tarbiyaning ajralmas qismi bo'lgan.

- O'zaro munosabatlar: Oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar maishiy hayotning muhim qismi bo'lgan. O'zaro hurmat, tushunish, yordam berish va samimiy munosabatlar oilada sog'lom muhit yaratishga xizmat qilgan.

3. Odob-axloqqa doir g'oyalar:

- Halollik va rostgo'ylik: Halollik va rostgo'ylik xalq tomonidan eng qadrlanadigan fazilatlardan biri hisoblanadi. Oilaviy hayotda halol bo'lish, yolg'on gapirmaslik, va'daga vafo qilish axloqning asosiy mezonlari hisoblangan.

- Kamtarinlik va andishalilik: Kamtarin bo'lish, o'zini baland tutmaslik, andishali va odobli bo'lish oilaviy tarbiyada muhim ahamiyatga ega. O'zidan kattalarni hurmat qilish, ularga so'z qaytarmaslik, kichiklarga mehribon bo'lish odobning asosiy qoidalaridan hisoblangan.

- Mehr-shafqat va rahmdillik: Mehr-shafqat, rahmdillik, odamlarga yaxshilik qilish, ularga yordam berish xalqning eng ezgu orzularidan bo'lgan. Oilaviy hayotda ham bu fazilatlar alohida qadrlangan va yoshlarga o'rgatib borilgan.

- Saboqlilik va matonat: Sabr-toqatli, matonatli, qiyinchiliklarga bardosh berish fazilatlar xalq tomonidan yuksak qadrlangan. Oilaviy

hayotda turli sinovlarga duch kelish va ularni sabr bilan yengib o'tish muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

• O'z burchini anglash: Har bir oila a'zosi o'z burchini anglash va unga mas'uliyat bilan yondashishi kerak. Ota-ona farzandlari uchun mas'ul, farzandlar ota-onalariga g'amxo'r bo'lishi kerakligi haqidagi g'oyalar xalq ongiga singdirilgan.

Xulosa:

Xalq tomonidan yaratilgan oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalar xalqning hayotiy tajribasi, qadriyatlar va dunyoqarashini o'zida mujassam etadi. Ular avloddan avlodga o'tib, oilaviy hayotning shakllanishi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bu g'oyalarni o'rganish va amalda qo'llash oilaviy muhitni mustahkamlash, sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Albatta, xalq tomonidan oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalarning yaratilishi mavzusiga oid nazorat savollarini tuzishga yordam beraman. Savollarni turli xil formatlarda, jumladan ochiq, yopiq va test shakllarida tuzish mumkin:

Nazorat uchun savollar:

1. Xalq tomonidan yaratilgan oilaviy ma'naviyatga oid g'oyalarning mohiyati nimadan iborat va ular qanday maqsadlarga xizmat qiladi? Misollar keltiring.

2. Ota-ona hurmati va farzandlarning burchi haqidagi xalq g'oyalari qanday shakllangan va ular oilaviy munosabatlarga qanday ta'sir ko'rsatadi?

3. Oilada hamjihatlik va o'zaro yordam g'oyasi xalq tomonidan qanday ifodalangan va uning oilaviy hayotdagi ahamiyati nimada?

4. Xalq yaratgan maishiy hayotga oid g'oyalar, xususan, uy-ro'zg'or, mehmondo'stlik va taomlanish odobi xususida o'z fikringizni bayon eting.

5. Xalq tomonidan yaratilgan odob-axloqqa doir g'oyalarning asosiy tamoyillari nimalardan iborat va ular yosh avlod tarbiyasida qanday rol o'ynaydi?

6. Halollik, rostgo'ylik, kamtarinlik va andishalilik kabi fazilatlar xalq tomonidan qadrlanish sabablari nimada va bu fazilatlar oilaviy hayotda qanday namoyon bo'ladi?

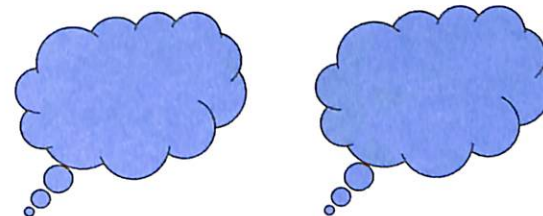
7. Xalq og'zaki ijodida oilaviy ma'naviyat, maishiy hayot va odob-axloqqa oid g'oyalar qanday aks etgan? (Masalan, maqollar, ertaklar, qo'shiqlar)

8. Turli millat va xalqlarda oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalar o'rtasida qanday o'xshashlik va farqlar mavjud?

9. Zamonaviy jamiyatda xalq tomonidan yaratilgan oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalarning ahamiyati qanday?

10. Xalq g'oyalari bugungi kunda oilaviy tarbiyada qo'llashning o'ziga xos yo'llari haqida fikr bildiring.

1-topshiriq. Mavzuda o'rganilgan ma'lumotlarni Bulutlar metodi orqali ifodalang.

2-topshiriq. Talabalarni mashg'ulotga tayyorgarligini BBB metodi orqali ifodalang.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

3-topshiriq. "Venn" diagrammasi orqali ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalarning umumiy va alohida vazifalarini ifodalang.

hayotda turli sinovlarga duch kelish va ularni sabr bilan yengib o'tish muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

• O'z burchini anglash: Har bir oila a'zosi o'z burchini anglash va unga mas'uliyat bilan yondashishi kerak. Ota-ona farzandlari uchun mas'ul, farzandlar ota-onalariga g'amxo'r bo'lishi kerakligi haqidagi g'oyalar xalq ongiga singdirilgan.

Xulosa:

Xalq tomonidan yaratilgan oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalar xalqning hayotiy tajribasi, qadriyatlar va dunyoqarashini o'zida mujassam etadi. Ular avloddan avlodga o'tib, oilaviy hayotning shakllanishi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bu g'oyalarni o'rganish va amalda qo'llash oilaviy muhitni mustahkamlash, sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Albatta, xalq tomonidan oilaviy ma'naviy, maishiy va odob-axloqqa doir g'oyalarning yaratilishi mavzusiga oid nazorat savollarini tuzishga yordam beraman. Savollarni turli xil formatlarda, jumladan ochiq, yopiq va test shakllarida tuzish mumkin:

Nazorat uchun savollar:

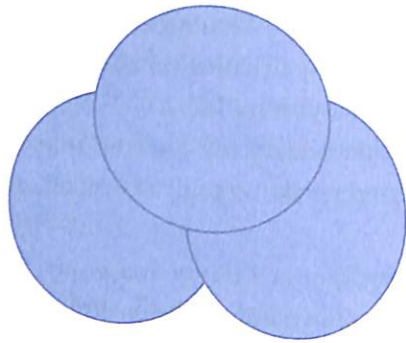
1. Xalq tomonidan yaratilgan oilaviy ma'naviyatga oid g'oyalarning mohiyati nimadan iborat va ular qanday maqsadlarga xizmat qiladi? Misollar keltiring.

2. Ota-ona hurmati va farzandlarning burchi haqidagi xalq g'oyalari qanday shakllangan va ular oilaviy munosabatlarga qanday ta'sir ko'rsatadi?

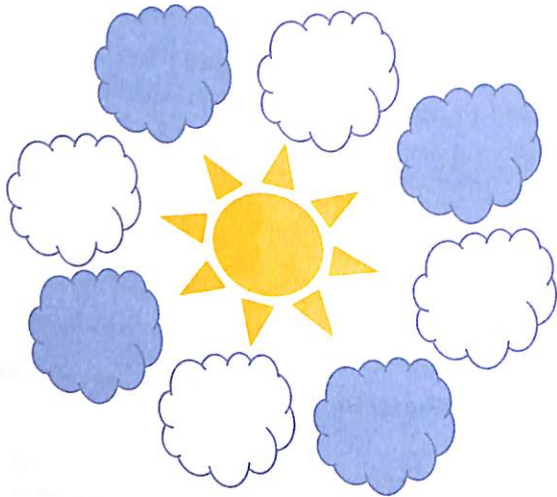
3. Oilada hamjihatlik va o'zaro yordam g'oyasi xalq tomonidan qanday ifodalangan va uning oilaviy hayotdagi ahamiyati nimada?

4. Xalq yaratgan maishiy hayotga oid g'oyalar, xususan, uy-ro'zg'or, mehmondo'stlik va taomlanish odobi xususida o'z fikringizni bayon eting.

5. Xalq tomonidan yaratilgan odob-axloqqa doir g'oyalarning asosiy tamoyillari nimalardan iborat va ular yosh avlod tarbiyasida qanday rol o'ynaydi?

4-topshiriq. Noan'anaviy "Klaster" usulidan foydalanib mavzuga oid ma'lumotlarni mustahkamlang.

4-amaliy mashg'ulot

Mavzu: Inson kamolotida xalq pedagogikasining tutgan o'rni

Reja:

1. Komil inson tarbiyasida xalq pedagogikasining o'rni.
2. Xalq pedagogikasini inson kamolotidagi ahamiyati

Asosiy atama va tushunchalar: pedagogika, xalq, fazilat, tarbiya, rag'batlantirish.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzuning mazmuni haqida ma'lumotlar berish va bilimlarini boyitish.

Ta'lim metodlari: "Sinkveyn" metodi, aqliy hujum, "Bulutlar" metodi va jadval.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalarda komil insonni tarbiyalashda xalq pedagogikasining o'rni haqida ma'lumotlarga ega bo'lish.

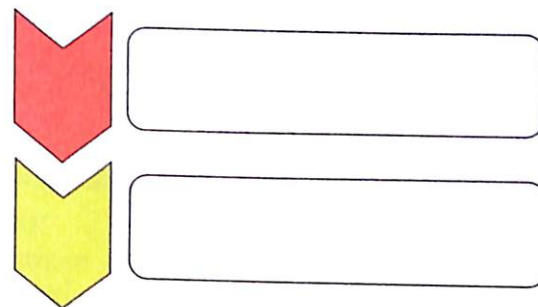
Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

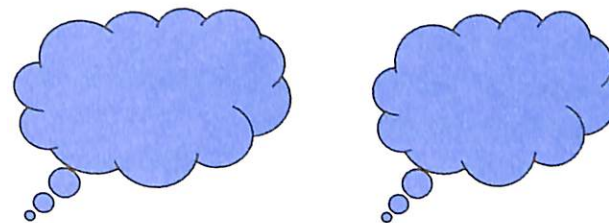
Kichik jamiyatning barcha bosqichlarida komil insonni tarbiyalash dolzarb muammolardan biri bo'lib kelmoqda. Xalq pedagogikasi komil inson tarbiyasiga va kamolotiga oid barcha masalalarni o'zida mujassam etgan. Barkamol shaxsga xos bo'lgan fazilatlarini yoshlar tarbiyasiga singdirish va illatlardan yiroq tutish yoki xoli qilish bo'yicha xalq pedagogikasida qator tarbiya metodlari mavjud bo'lib bularga namuna ko'rsatish, o'git-nasixat, rag'batlantirish va qoralash, ma'qullash va maqtash kabilar kiradi. Tarbiya metodlari ichida eng ko'p qo'llaniladigan turi bu namuna, ibrat ko'rsatish, ya'ni o'rnak bo'lishdir. Buni ikki xil yo'nalishda amalga oshirish mumkin. Birinchisi, yaxshi fazilatga ega kishilarning ibratli jihatlarini ko'rsatish orqali undan o'rnak olishiga undalsa, ikkinchisi salbiy axloqli kishilarning nojo'ya ishlarini ko'rsatish bilan undan nafratlanishga o'rgatiladi. Chunki bola barcha yaxshi fazilatlarini ham, yomon illatlarni ham eng avvalo oilada o'rganadi, zero xalqimiz "Qush uyasida ko'rganini qiladi", deb bejiz aytishmagan[1].

O'zbek xalq o'g'zaki ijodi namunalarida biz rag'batlantirish va qoralash usullarini aks etganini ko'ramiz. Bular bir necha shaklda ko'zga tashlanadi. Ko'pchilik ertak va dostonlarda rag'batlantirish metodi: ma'qullash va maqtash, mukofotlash shakllarida; qoralash metodi esa: qarg'ash, uyaltirish, tanbex berish, talab qilish, jismoniy jazo berish shakllarida uchraydi. Rag'batlantirish metodi axloqiy tarbiya yuzasidan eng ko'p qo'llaniladigan metodlardan biri bo'lib, xalq og'zaki ijodida u turli shaklda o'z aksini topgan. Xalq og'zaki ijodida asosan qoralash metodining qarg'ish va jismoniy jazo berish kabi ayrim shakllariga uchraydi. Odatda qarg'ish bola tarbiyasida eng ko'p qo'llaniladigan, shu bilan bir vaqtda eng zararli jazo shakllaridandir. Bunday jazo orqali bolalarda ruhiy azob, tushkinlik va alam ortadi. Ota-ona va kattalarning tarbiyachi sifatidagi ta'siri yo'qoladi, kattalar bilan bolalar o'rtasidagi mehribonlikga putur etadi, ahillik va obro' yo'qoladi. Xalq pedagogikasida bola tarbiyasida qarg'ish asosan xotin-qizlar tomonidan ishlatiladigan zararli tarbiya metodi hisoblanib kelingan. "Qarg'ishlar duch kelgan katta-kichikni goh suvda cho'ktirib o'ldirsa, goh do'zaxning yeti kundasida kuydiradi. Ba'zilar odamxo'r devlarga duch keltirsa, ba'zilar ona sutini og'zidan keltiradi. [2]" Xalqimiz tarbiyaning turli metod va shakllarini amalga oshirishda xilmaxil tarbiya vositalaridan foydalangalar. Xalq pedagogikasida bola tarbiyalash an'analarida o'yin bolalarning bo'sh vaqtini o'tkazishi uchun ermak emas, balki ularni tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari qatoriga kirgizilgan. Bunda bolalarni amaliy o'ylashga tarbiyalash, zukkolikga o'rgatish, narsa va hodisalarni taqqoslash orqali bir-biridan farqini bilish kabi aqlni takomillashtiruvchi uslublar keng o'rin olgan. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki har qanday davlatning istiqboli yetuk ma'naviyatli, o'zida mukammal tarbiyaviy sifatlarni mujassamlashtirgan, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash masalasiga bog'liqdir. Bu jarayonning samaradorligi bevosita tarbiya metodlari, usullari va vositalarining o'rinli hamda samarali foydalanish jarayoniga bog'liq holda amalga oshadi. Xalq pedagogikasidagi tarbiya metodlari nihoyatda xilma-xil va rang-barag bo'lib, bolalar tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

1-topshiriq. Mavzuning mazmunini Sinkveyn metodi orqali ifodalang.

2-topshiriq. Tarbiyalanuvchilarda komil inson qobiliyatlarini rivojlantirishni Bulutlar metodi orqali ifodalang.

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Komil inson tarbiyasida xalq pedagogikasining o'rni qanday?
2. Xalq pedagogikasini inson kamolotidagi ahamiyati nimada deb o'ylaysiz?
3. Xalq pedagogikasida qanday metod turlari mavjud? Ularning har biri ustida to'xtalib o'ting?

5-Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Mustaqillikdan so'ng xalq merosini o'rganishning ustuvor yo'nalishlari

Reja:

1. O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida qilingan o'zgarishlar.
2. O'zbek xalqining boy ma'naviy va moddiy merosi haqida.
3. Mustaqillik yillarida xalq merosini asrab avaylash qayta tiklashga qilingan harakatlar.

Asosiy atama va tushunchalar: Mustaqillik, xalq, xalq merosi.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma'lumotlar berish. O'zbek xalqining boy ma'naviy va moddiy merosi haqida va mustaqillik yillarida xalq merosini asrab avaylash, qayta tiklashga qilingan harakatlarni o'rganish.

Ta'lim metodlari: "1 Daqiqa metodi", BBB metodi va jadval.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalar mavzu haqida ma'lumotlarga ega bo'lishi. Talabalarga O'zbek xalqining boy ma'naviy va moddiy merosi haqida va mustaqillik yillarida xalq merosini asrab avaylash, qayta tiklashga qilingan harakatlar to'g'risida tushunchalar berish va bilimlarini yanada mustahkamlash. Talabalarni yangi ma'lumotlar berish orqali dunyoqarashini kengaytirish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:
O'zbekiston Mustaqillikka erishganidan so'ng mamlakatda tub o'zgarishlar bo'lgani hech kimga sir emas. Ushbu davr tarixi aks etgan arxiv hujjatlari Toshkent shahar markaziy davlat arxivida saqlanib kelinmoqda. Xalq deputatlari Toshkent shahar kengashi Prezidiumining 1992-yil 6-apreldagi 18/3 sonli "Toshkent shahrining ayrim ko'chalari, maktablari, madaniyat va istirohat bog'lari, metro stansiyalari nomlarini o'zgartirish va yodgorlik taxtalarini o'rnatish to'g'risida"gi Qarori, bunga

yaqqol misoldir. Ushbu hujjat Tuman deputatlar kegashi, jamoatchilikning rasmiy iltimoslari asosida va shahar Atamalar komissiyasi takliflari asosida, Xalq qaxramonlari, olimlarning nomlarini abadiylashtirish maqsadida qabul qilinganini ko'rishimiz mumkin.

Undan tashqari O'zbekiston Respublikasi "Davlat tili to'g'risida"gi qonunining 24-moddasiga muvofiq Toshkent shahar metropolitenining stansiyalari nomlarini o'zgartirish to'g'risidagi ko'rsatmalar berilgan.

Ushbu hujjat Toshkent shahar markaziy davlat arxivida saqlanmoqda.

Ma'naviyat – inson ruhiy va aqliy olamini ifodalovchi tushuncha. U kishilarning falsafiy, huquqiy, ilmiy, badiiy, axloqiy, diniy tasavvurlarini o'z ichiga oladi. Ma'naviyat atamasining asosida "ma'no" so'zi yotadi. Ma'lumki, insonning tashqi va ichki olami mavjud. Tashqi olamiga uning bo'y-basti, ko'rinishi, kiyinishi, xatti-harakati va boshqa kiradi. Ichki olami esa uning yashashdan maqsadi, fikr yuritishi, orzu-istaklari, intilishlari, his-tuyg'ularini o'z ichiga oladi. Insonning ana shu ichki olami ma'naviyatdir. Oziq-ovqat odamga jismoniy quvvat bersa, ma'naviyat unga ruhiy oziq va qudrat bag'ishlaydi. Ma'naviyat ma'rifat va madaniyat bilan bog'liq.

Ma'naviyat odamlarda tap-tayyor holda vujudga kelmaydi. Unga muttasil o'qish, o'rganish, tajriba orttirish orqaligina erishiladi. Ma'naviyat qanchalik boyib borsa, jamiyat va millat shunchalik ravnaq topadi. Ma'naviyatli odam yashashdan maqsad nimaligini aniq biladi, umrini mazmunli o'tkazish yo'lini izlab topadi, muomala qilish madaniyatini egallaydi, har bir masalaga insof va adolat nuqtayi nazaridan yondashadi. Vijdon nima, yolg'on va rost nima, or-nomus nima, halol va harom nima – bularning hammasini bir-biridan ajrata oladi, hayotda yomonlikka boshlovchi xatti-harakatlardan voz kechadi, yaxshilikka boshlovchi amallarni bajaradi. Qisqasi, ma'naviyatda inson hayotining mazmuni aks etadi.

Vatanni sevish, vatanparvarlik inson ma'naviyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ma'naviyat kamol topgan jamiyatlarda qobiliyat, iste'dod egalari shu jamiyatning, millatning yuzi, g'ururi, obro'-e'tibori hisoblanadi. Ma'naviyatli jamiyatda aql, sog'lom fikr,

adolat va yaxshi xulq ustuvordir. Bunday jamiyatda xalqning ertangi kunga ishonchi kuchli bo'ladi, odamga nomunosib turli illatlar barham topadi. Millatning asrlar davomida shakllangan ildizlari, uning tarixiy tajribalari va ijtimoiy-madaniy rivojlanishsiz ma'naviyatni tasavvur qilish qiyin. "ma'naviyat – insonning, xalqning, jamiyatning, davlatning kuch-qudratidir. U yo'q joyda hech qachon baxt-saodat bo'lmaydi", degan edi O'zbekiston Respublikasi Birinchi prezidenti Islom Karimov. Shu sababli O'zbekistonda ma'naviyatni yuksaltirish, xalqni ma'naviyatli qilish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Mustaqillik tufayli o'zbek xalqining ko'p asrlik boy tarixiy, ilmiy, madaniy va diniy merosini o'rganish, undan xalqning umumiy va bebaho mulki sifatida foydalanishga keng yo'l ochildi. Ma'naviyatimiz "Avesto" va zardushtiylik ta'limotidan boshlab hozirgi kungacha shakllanib, boyib, umuminsoniy qadriyatlar bilan yonma-yon rivojlanib bormoqda. O'zbekistonda ma'naviyat va ma'rifatni ko'tarish, targ'ib qilish, boyitish, aholining keng doirasiga yoyish maqsadida respublika "Ma'naviyat va ma'rifat" markazi tashkil etilgan. Respublika ta'lim tizimida "Ma'naviyat va asoslari" fani o'qitiladi. Ma'naviyat sohasida ilmiy tadqiqotlar olib borilyapti.

I. Topshiriqlar:

1. Ven diagrammasi metodidan foydalangan holda mutqillikdan oldingi keyingi o'zgarishlarni yoritib bering.
2. Klaster metodidan foydalangan holda mavzuga oid atamalarga izoh bering.
3. Mavzu yuzasidan 10 yopiq va ochiq test tuzing.

II. 1-topshiriq. "1 Daqiqa metodi". O'quvchilarga 1 daqiqa vaqt beriladi va o'tgan mavzu haqida ya'ni aynan shu mavzuga oid atamalarni yozishi kerak bo'ladi. Oxirida eng ko'p so'z yozgan o'quvchi aniqlanadi va yozgan so'zlarini o'qiydi.

2-topshiriq. BBB jadvalini to'ldiring. Barcha ma'ruza darslarida qo'llaniladi. BBB usuli ("bilaman", "bilishni xohlayman", "bilib oldim") orqali talaba o'zini kuzatishi, o'qituvchi esa darsga baho berishi mumkin. Talaba dars boshida mavzu boyicha nimani bilishini (B1) va yana nimalarni bilishni xohlashini (B2) daftariga yozib qo'yadi. Dars so'ngida nimalarni bilib olganligini (B3) qayd qilib qo'yadi.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Ma'naviyat nima?
2. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimovning "ma'naviyat" to'g'risidagi fikrlari?
3. Mustaqillikdan so'ng yurtimizda qanday o'zgarishlar ro'y berdi?

6-AMALIY MASHG'ULOT

MAVZU: HADISDA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYA

REJA:

1. Imom Ismoil al-Buxoriyning ilmiy faoliyati, asarlari jumladan "Al-adab al-mufrad" asari haqida ma'lumot.

2. Ma'naviy axloqiy tarbiya to'g'risidagi hadislarining o'rganilishi.

Asosiy atama va tushunchalar: Odob-axloq, hadis, ta'lim-tarbiya, muhaddis, sahih, shaxsiy sifatlar, xushmuomalalik, mehr-oqibat, al-Jome' as-sahih, al-Adab al-mufrad, salomlashish odobi.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzuning mazmuni haqida ma'lumotlar berish va bilimlarini boyitish.

Ta'lim metodlari: "Sinkveyn" metodi, aqliy hujum, "Bulutlar" metodi va jadval, "Qanday" diagrammasi.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalarda komil insonni tarbiyalashda hadislarining o'rni haqida ma'lumotlarga ega bo'lish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

Sharq xalqlari o'zining bir necha ming yillik madaniyati va ma'naviy boyliklari, ilmiy ba'diiy mazmunga boy, mohiyati jihatdan yuksak g'oyaga ega bo'lganligi bilan tarixda ma'lum.

Mutafakkirlar asarlardagi ilgari surilgan dunyoviy ilmlar va diniy ilohiy tasavvurlar bir butun holda qabul etilib, inson ilmiy tushunchalari asosida talqin etilib, ular jahonga mashhur qomusiy mutaffakkirlarimiz asarlarida keng o'rin egallagan. Ta'kidlash joizki, Muso al-Xorazmiy, Imom Ismoil al - Buxoriy, Imom at-Termiziy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yassaviy, Ahmad Yugnakiy, Shayx Najmiddinov Kubro, Sulaymon Boqirg'oniy, Abduxoliq G'ijduvoniy, Bahovuddin Naqshband, Mahmud Zamaxshariy, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Davoniy, Voiz Koshifiy va ulardan keyin ijod qilgan boshqa mutafakkirlar islom ta'limotini,

Qur'oni Karimni, payg'ambarimizning aytgan so'zlari, diniy va axloqiy yo'l-yo'riqlari, hikmatlaridan iborat manba-Hadisi Shariflarni yaxshi bilganlar, ularning ta'sirida ijod etib, kelgusi avlodlar uchun benazir meros qoldirganlar. Mamlakatimizda "jaholatga qarshi - ma'rifat" degan ezgu g'oya asosida islom dinining insonparvarlik mohiyatini, tinchlik va do'stlik kabi olijanob maqsadlarga xizmat qilishini targ'ib etish kun tartibimizdagi doimiy masalalardan biri bo'lib qoladi. Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriyning ta'limoti o'quvchilar tarbiyasida eng muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga kelajak avlodda ma'naviyatli, ma'rifatli, bilimli, zakovatli, aqlli va idrokli, baxtli va saodatli, odobli-axloqli, pok hamda iffatli, sabr-matonatli bo'lib ulg'ayish tuyg'ulari shakllanib boradi. Imom Al-Buxoriy ta'limotida odob - axloq, tarbiya masalasiga alohida e'tibor berilgan. "Al adab-al-mufrad" asaridan keltirilgan hadislarida insonning kamolga yetishi uchun talab etiladigan insoniy fazilatlar aks ettirilgan bo'lib, bular mehr-oqibat ko'rsatish, sahiylik, ochiq ko'ngillilik, ota-ona va kattalarga, qarindoshlarga g'amxo'rlik, hurmat, faqir-bechoralarga muruvvat, vatanga muhabbat, mehnat va kasb-hunarni ulug'lash, halollik, poklik, o'zaro do'st, tinch-totuv bo'lish va boshqalardan iboratdir. Bundan tashqari, insonning o'zini qanday bo'lmasin yomon illatlardan tiyish, har qanday yaxshilik sari intilish kerakligi borasidagi pand nasihatlar ham o'z ifodasini topganki, bularning barchasi Qur'oni karim ko'rsatmalaridan kelib chiqadi va komil insonni shakllantirish mezoni sanaladi. Imom Al-Buxoriyning pedagogik qarashlarida insonning ma'naviy kamoloti mezoni, uning tafakkur doirasi, dunyoqarashining kengligi, ilmiy bilimlarni qay darajada egallagani, o'z bilimi bilan atrofdagilarga, jamiyatga foyda keltiruvchi shaxs bo'lib yetishishida muhim omil - chiroyli xulqli bo'lish deb ko'rsatiladi.

Islom dinida Qur'ondan keyingi o'rinni hadis egallaydi. Payg'ambarimizning hayotlari va diniy -axloqiy ko'rsatmalarini o'z ichiga olgan rivoyat hadisdir. Tarixiy-badiiy asarlarda, falsafa va hikmatda hadislardan keng foydalanilgan. Mualliflar biror fakt va hodisani dalillash yoki o'z fikrlarini isbot etish maqsadida unga murojaat qilganlar. Ularning sharhlariga bag'ishlangan ixcham she'riy asarlar esa

son-sanoqsizdir. Payg'ambarimiz so'zlari va ishlari bilan bog'liq ko'plab hadislar hozirgacha ijodkorlarimiz uchun ilhom manbai, ma'naviy suyanchiq vazifasini o'tab keladi. Hadislarning ma'lum bir qismi rasulullohning hayotlik paytlarida yozib olingan bo'lsada, bir yerga jamlangan emas edi. Dastlabki hadislarning hammasi "sahih" (to'g'ri) sanaladi va ularga amal qilinadi, ya'ni shar'iy huquqqa egadirlar. Hadislar asosan hijriy uchinchi asrda ko'plab yig'ildi. Ilmiy hadis bilan shug'ullanish avj oldi. Uning "musnad", "sahih", "sunan" degan yo'nalishlari paydo bo'ldi. Bu uch yo'nalishning eng ishonchli va eng mo'tabari "sahih" bo'lib, uning asoschisi buyuk vatandoshimiz Abu Abdulloh ibn Ismoil al-Buxoriy edi.

Imom Ismoil Al-Buxoriy – mashhur muhaddis olim, u kishining nomi butun islom olamida hurmat bilan tilga olinadi, asarlari yuksak qadrlanadi. Ismoil Buxoriy Muhammad payg'ambar alayhissalom hadislari, ya'ni turli munosabatlar bilan aytgan gaplari, ko'rsatma va nasihatlarini hamda u kishining muborak axloqi, najib xulq-atvori, yo'l-yo'riqlaridan darak beruvchi xabarlar, so'zlarni yig'ib, "Al-Jome as-sahih" (Ishonarli to'plam) nomli 4 jildli kitob yaratganlar.

Imom Al-Buxoriy ta'limotida axloq masalasiga alohida e'tibor berilgan. Asarda keltirilgan hadislarda insonning kamolga yetishi uchun talab etiladigan insoniy fazilatlar aks ettirilgan bo'lib, bular mehr-oqibat ko'rsatish, sahiylik, ochiq ko'ngillilik, ota-ona va kattalarga, qarindoshlarga g'amxo'rlik, hurmat, faqir-bechoralarga muruvvat, vatanga muhabbat, mehnat va kasb-hunarni ulug'lash, halollik, poklik, o'zaro do'st, tinch-totuv bo'lish va boshqalardan iboratdir. Bundan tashqari, insonning o'zini qanday bo'lmasin yomon illatlardan tiyish, har qanday yaxshilik sari intilish kerakligi borasidagi pand nasihatlar ham o'z ifodasini topganki, bularning barchasi alaridan kelib chiqadi va komil insonni shakllantirish mezonini sanaladi.

Nazorat uchun savollar:

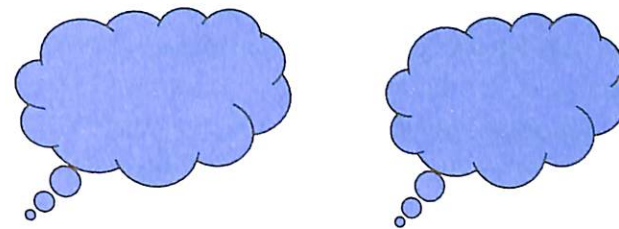
1. Imom Al-Buxoriyning "Al adab-al mufrad" asaridan keltirilgan hadislarda insonning kamolga yetishi uchun talab etiladigan qanday insoniy fazilatlar aks ettirilgan?

2. "Al-Jome as-sahih" (Ishonarli to'plam) nomli kitob nechta jilddan iborat?

3. Imom Al-Buxoriyning asl ismlari kim bo'lgan?

1-topshiriq. Mavzuning mazmunini Sinkveyn metodi orqali ifodalang.

2-topshiriq. Tarbiyalanuvchilarda komil insonni tarbiyalashda hadislarni o'rnini Bulutlar metodi orqali ifodalang.

3-topshiriq. "Qanday" diagrammasi talabalarda o'rganilayotgan mavzu, muammo yuzasidan umumiy tasavvurlarni hosil qilishga imkon beradi. Metodni qo'llash chog'ida talabalarda mantiqiy fikrlash, mavzu mohiyatini yorituvchi tayanch tushuncha, ma'lumotlarni muayyan tizimga solish, ularni tahlil qilish ko'nikmalari shakllanadi.

- 1) o'qituvchi tanlangan mavzu, masalani e'lon qiladi;
- 2) talabalarni mavzu va metod bilan ishlash qoidalari bilan tanishtiradi;
- 3) talabalar guruhlariga birlashtiriladilar;
- 4) guruhlariga topshiriq beriladi;
- 5) guruhlarni topshiriqni bajaradilar;
- 6) guruhlar tomonidan taqdim etilgan yechimlar bilan jamoa tanishtiriladi;

7) jamoa tomonidan guruhlarning ishlari muhokama qilinadi.

Muammoning yechimi “buni qanday qilish kerak?”, “qanday?” savollariga javob topish asosida ham qilinadi. Muammoni yechishda “nima qilish kerak”ligi to‘g‘risida o‘ylanib qolmaslik lozim. Savollarning izchil berilishi muhim ahamiyatga ega. Metodni qo‘llashda muammoni yechish imkoniyatlarigina izlanmay, ularni qo‘llash yo‘llari ham tadqiq qilinadi.

Metodni qo‘llashda quyidagi shartlarga amal qilinadi:

- 1) o‘ylangan barcha g‘oyalar tahlil qilinmasdan, baholamasdan va taqqoslamasdan tezda qayd etilishi kerak;
- 2) shakllanayotgan diagramma tugallangan bo‘lmay, unga yangi g‘oyalarni kiritish mumkin bo‘lsin;
- 3) agarda chizmada savol uning “shoxlarida” bir necha bor qaytarilsa, unda u biror muhimlikni anglatib, u muammoning asosiy yechimi bo‘lishi mumkin;
- 4) yangi g‘oyalar grafik, klaster yoki tasvir ko‘rinishida bo‘lishidan qat’iy nazar yuqoridan pastga yoki chapdan o‘ngda qayd qilib boriladi va buni talabalarning o‘zlari hal etadilar;
- 5) agar talabalar savollarni qo‘g‘ri qo‘ysadar va masalaning rivojlanish yo‘nalishini obyektiv belgilay olsalar, u holda yechim to‘g‘ri topiladi.

7-amaliy mashg‘ulot mavzusi: O‘zlikni anglashda qadimgi yodnomalarning ahamiyati.

Reja:

1. O‘zlikni anglash tushunchasi va uning mohiyati.
2. Qadimgi yodnomalarning tarixiy va madaniy o‘rni
3. Yodnomalarda aks etgan ma’naviy qadriyatlar

Asosiy atama va tushunchalar: O‘zlikni anglash – bu insonning o‘zini shaxs sifatida tanib-bilish, ichki dunyosini, qadriyatlarini, maqsadlarini va jamiyatdagi o‘rnini anglash jarayonidir. Bu tushuncha nafaqat shaxsiy o‘zlikni, balki milliy, madaniy va ijtimoiy identifikatsiyani ham o‘z ichiga oladi.

Amaliy mashg‘ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma’lumotlar berish va ularning dunyoqarashini kengaytirish.

Ta’lim metodlari: T-chizmasi, FSMU metodi va jadval.

Ta’lim vositalari: Tayanch matn, o‘quv qo‘llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalarga mavzuni tanishtirishning mohiyati haqida ma’lumotlarga ega bo‘lish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma’ruza:

O‘zlikni anglashning asosiy tomonlari:

1. Shaxsiy o‘zlikni anglash:

Inson o‘z hissiyotlarini, qobiliyatlarini, qadr-qimmatini va hayotdagi maqsadlarini tushunadi. Bu shaxsning kimligi va qanday hayot kechirishni istayotganini aniqlash jarayonidir.

2. Milliy o‘zlikni anglash:

Bu jarayonda inson o‘z milliy madaniyati, urf-odatlarini, tili va tarixi bilan o‘zligini bog‘laydi. Milliy o‘zlikni anglash xalqning umumiy xotirasi va kelajagini shakllantirishda muhimdir.

3. Ijtimoiy o‘zlikni anglash:

Insonning jamiyatdagi roli, ijtimoiy mas’uliyati va boshqa odamlar bilan munosabati orqali o‘zini tanib-bilish jarayoni.

4. Ma'naviy o'zlikni anglash:

Bu insonning ichki ma'naviy olami, hayotning ma'nosi va asosiy qadriyatlarni anglashidir. Bu jihat din, falsafa yoki ruhiy rivojlanish orqali namoyon bo'lishi mumkin.

O'zlikni anglashning ahamiyati Shaxsiy rivojlanish: Insonning o'zini yaxshi bilishi uning mustaqil qaror qabul qilishiga va hayotini boshqarishga yordam beradi.

Barqarorlik: O'zligini anglagan shaxs hayotdagi murakkabliklar va bosimlarga nisbatan bardoshli bo'ladi.

Milliy va madaniy birlik: Milliy o'zlikni anglash xalqni birlashtiradi, uning madaniy va tarixiy merosini saqlashga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, o'zlikni anglash – bu insonning shaxsiy va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatga erishishi va o'z o'rnini topishi uchun zarur bo'lgan jarayondir.

2. Qadimgi yodnomalarning tarixiy va madaniy o'rni.

Qadimgi yodnomalar milliy tariximizni, ma'naviy va madaniy qadriyatlarimizni anglashda muhim manbalardan biri hisoblanadi. Masalan, "Avesto" kitobi zardushtiylik dinining asosiy qoidalarini o'zida mujassam etib, o'sha davrdagi odamlarning dunyoqarashi, hayot tarzi va qadriyatlari haqida ma'lumot beradi. Shu kabi qadimiy asarlar xalqimizning buyuk tarixga ega ekanligini ko'rsatadi. Qadimgi yodnomalar insoniyatga o'tmish tajribasini eslatadi, bu esa shaxs va millatni o'z-o'zini anglashida muhim omil hisoblanadi. Bu yodgorliklar orqali avlodlar o'rtasida uzviylik saqlanib, madaniyat va ma'naviyat rivoji davom ettiriladi. Shu bilan birga, yodnomalar yosh avlodni ajdodlarga hurmat ruhida tarbiyalashda beqiyos vositadir.

Masalan: Qutadg'u bilig (Yusuf Xos Hojib) – davlat boshqaruvi va ma'naviy hayotga oid qimmatli maslahatlarni o'zida jamlagan. Devonu lug'otit turk (Mahmud Qoshg'ariy) – qadimgi turkiy xalqlar tili va madaniyati haqida boy ma'lumot beradi. Temur tuzuklari (Amir Temur) – davlat boshqaruvi va strategiyasi haqida bebaho manba. Shunday qilib, qadimgi yodnomalar milliy o'zlikni anglashda nafaqat tarixiy manba, balki ma'naviy-ma'rifiy yo'lchi yulduz sifatida xizmat qiladi.

4. Yodnomalarda aks etgan ma'naviy qadriyatlar

Yodnomalar – bu tarixiy, adabiy, yoki shaxsiy hayot haqida yozilgan asarlar bo'lib, ular muallifning tajribalarini, qarashlarini va hayotiy voqealarini aks ettiradi. Yodnomalarda ko'pincha muallif yashagan davrning ma'naviy qadriyatlari, ijtimoiy me'yorlari va madaniy an'analari aks etadi. Quyida yodnomalarda aks etgan ba'zi asosiy ma'naviy qadriyatlar haqida fikr yuritiladi:

1. Insoniylik va axloqiy fazilatlar. Yodnomalarda mualliflar odatda mehr-shafqat, halollik, sabr-toqat va odillik kabi insoniy fazilatlarini qadrlashadi. Ular orqali jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar ifoda etiladi.

2. Vatanparvarlik va milliy g'urur. Ko'plab yodnomalar muallifning vatanga bo'lgan muhabbati va unga sodiqligini aks ettiradi. Vatan himoyasi, xalqning ozodligi va milliy g'urur ma'naviy qadriyat sifatida talqin qilinadi.

3. Ilm-ma'rifat va ta'lim. Yodnomalarda ilm va ma'rifatning jamiyatdagi roli, ta'limning ahamiyati, ilmi bo'lishga intilish ko'p tilga olinadi. Bu qadriyatlar jamiyatni rivojlantirishda muhim omil sifatida ko'rsatiladi.

4. Din va e'tiqod. O'zbek yodnomalarida, xususan, islomiy qadriyatlar, iymon-e'tiqod va ibodatga oid mavzular keng yoritiladi. Diniy an'analarga sadoqat va ularga hurmat yodnomalarning ajralmas qismidir.

5. Oilaviy qadriyatlar. Oilaga hurmat, ota-onaga sadoqat, aka-uka va opa-singillar o'rtasidagi mehr-muhabbat kabi qadriyatlar yodnomalarda tez-tez uchraydi. Bu orqali oilaning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati ta'kidlanadi.

6. Sabr-toqat va mehnatning qadrlanishi. Yodnomalarda ko'pincha qiyinchiliklarni yengib o'tish, mehnat qilishning muqaddasligi va insonni kamolotga yetaklashi alohida e'tirof etiladi.

7. Adolat va inson huquqlari. Mualliflar yodnomalarda adolat va tenglikni qo'llab-quvvatlash, zulm va nohaqlikni tanqid qilish orqali jamiyatda inson huquqlari masalasini yoritadilar.

8. Do'stlik va birodarlik. Do'stlikka sadoqat, insonlar o'rtasidagi samimiylik va birodarlik munosabatlari yodnomalarda o'z ifodasini topadi. Bu qadriyatlar jamiyatni birlashtiruvchi omil sifatida ta'riflanadi.

Yodnomalar faqat bir shaxsning fikrlari emas, balki butun jamiyatning ma'naviy merosini ifoda etuvchi manba sifatida qimmatlidir. Shu bois, ularni o'rganish orqali ma'naviy va madaniy qadriyatlar haqida chuqur tushuncha hosil qilish mumkin.

1-topshiriq. Mavzuni T-chizmasi orqali ifodalang.

Afzalligi	Kamchiligi

2-topshiriq. Talabalarga mavzuni tanishtirishning mohiyatini FSMU metodida ifodalang.

F
S
M
U

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Eng qadimgi yozma yodgorliklarimiz qaysilar?
2. O'rxun-Enasoy bitiklari haqida ma'lumot bering?
3. Xalq pedagogikasi haqida olimlarning fikrlari?
4. Etnopedagogika bu?
5. Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi haqida ma'lumot bering?

8-Amaliy mashg'ulot mavzusi: Qadimgi yodnoma bitiklarida xalq qahramonligi

Reja:

1. Kirish.
2. Yodnoma bitiklarining umumiy tavsifi.
3. Qahramonlik mavzusining mazmuni.
4. Qahramonlik motivlarining tahlili.

Asosiy atama va tushunchalar:

Qadimgi yodnoma bitiklari xalq tarixining yorqin sahifalarini aks ettiruvchi nodir manbalardir. Bu bitiklar o'z davrida xalqning ijtimoiy hayoti, urf-odatlarini, qadriyatlarini hamda qahramonlik an'analarini saqlab qolgan. Xususan, qahramonlik mavzusi bu manbalarning markaziy o'rnini egallaydi.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma'lumotlar berish va ularning dunyoqarashini kengaytirish.

Ta'lim metodlari: Tushunchalar tahlili metodi, BBB metodi va jadval.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Talabalar mavzu haqida ma'lumotlarga ega bo'lishi.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza

1. Yodnoma bitiklarining umumiy tavsifi

Yodnoma bitiklari turli tarixiy davrlarga mansub bo'lib, unda xalqning kundalik hayoti, ijtimoiy munosabatlar, jangovar harakatlar va qahramonlik voqealari aks etadi. Masalan, Orxon-Enasoy yozuvlari, Avesto, Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'atit-turk" asari shular jumlasidandir. Ushbu bitiklar qadimgi turkiy qabilalarning ijtimoiy hayoti va harbiy jasoratini yoritib bergan.

Yodnomalar nafaqat tarixiy voqealarni, balki o'sha davrdagi falsafa, urf-odatlar va diniy e'tiqodlarni ham aks ettiradi. Ularda milliy ongning shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etuvchi qahramonlar obrazi tasvirlangan.

2. Qahramonlik mavzusining mazmuni

Yodnomalarda xalq qahramonlari obrazlari orqali jasorat, vatanparvarlik va fidoyilik timsollari tasvirlangan. Bunga misol tariqasida Orxon-Enasoy yodnomalaridagi Bilga qoqon, Avestodagi So'бира shoh, shuningdek, Alpomish singari qahramonlarni keltirish mumkin. Ushbu qahramonlar nafaqat o'z davrida, balki hozirgi kunda ham jasorat va fidoyilik namunasi hisoblanadi.

Qahramonlik motivlari nafaqat shaxsiy jasoratni, balki jamoaviy birdamlikni ham targ'ib qiladi. Bu motivlar orqali xalqning o'zligini saqlab qolish uchun qilgan kurashlari va bu yo'lda ko'rsatgan jasoratlari ifoda etiladi.

3. Qahramonlik motivlarining tahlili

Yodnoma bitiklarida qahramonlik motivlari quyidagilar orqali namoyon bo'ladi:

• **Vatanparvarlik:** Qahramonlarning asosiy maqsadi yurtni dushmanlardan himoya qilish bo'lgan.

• **Xalqqa xizmat:** Har bir qahramon xalqi manfaatini o'z hayotidan ustun qo'ygan.

• **Jangovar ruhiyat:** Jasorat, qo'rqmaslik va qat'iyat qahramonlar faoliyatining asosini tashkil etadi.

• **Adolatparvarlik:** Qahramonlar odatda xalqqa adolat o'rnatish, zulmga qarshi kurashish uchun harakat qilishgan.

• **Qayg'u va mashaqqatga bardoshlilik:** Qahramonlarning hayotida ulkan sinovlar mavjud bo'lib, ular bu sinovlarni yengib, xalqiga xizmat qilishni davom ettirishgan.

4. Qadimgi yodnomalardagi mashhur qahramonlar

• **Bilga Qoqon (Orxon-Enasoy yozuvlari):** Bilga Qoqon turkiy xalqning birligi va qudrati uchun kurashgan afsonaviy qahramondir. U o'z xalqi uchun jonini fido qilgan va uning qahramonligi keyingi avlodlarga o'rnak bo'lib xizmat qiladi.

• **Alpomish (Doston):** O'z xalqini dushmandan himoya qilish uchun kurashgan qahramon obrazidir. Bu doston milliy jasoratning ramzi hisoblanadi.

• **So'бира shoh (Avesto):** Zardushtiylik an'analarida adolat va jasorat timsoli bo'lgan podshoh sifatida tasvirlangan. U xalqini tinchlik va adolat bilan boshqargan.

5. Yodnomalardagi urf-odatlar va qadriyatlar aks ettirilishi

Qadimgi yodnoma bitiklari xalqning madaniy hayotini, urf-odatlarini, diniy e'tiqodlarini va axloqiy qadriyatlarini yoritib beradi. Masalan, Avestoda oila qadriyatlari va jamiyatdagi tarbiya masalalariga katta e'tibor qaratilgan. Orxon-Enasoy bitiklarida esa turkiy xalqlarning birdamligi va milliy o'zligini saqlash yo'lidagi harakatlari tasvirlanadi.

6. Qadimgi yodnomalarda tarixiy voqealar va ular mazmuni

Qadimgi yodnomalar turli davrlardagi muhim tarixiy voqealarni aks ettiradi. Masalan, Orxon-Enasoy bitiklarida turkiy qabilalarning birlashuvi va ular o'rtasidagi janglar haqida hikoya qilinadi. Avestoda esa diniy e'tiqodlar va ularning xalq hayotidagi o'rnini tasvirlangan. Bu voqealar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki ma'naviy-ma'rifiy jihatdan ham muhimdir.

7. Yodnomalarning bugungi kun tarbiyasidagi o'rnini

Qadimgi yodnomalar bugungi kunda yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Ularning mazmuni o'quv jarayonida, xususan, dars mashg'ulotlari va tarbiyaviy tadbirlarda keng qo'llaniladi. Tarixiy qahramonlar haqidagi hikoyalar bolalarda jasorat va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantiradi.

Yodnomalar bugungi davrda ham madaniy va axloqiy tarbiyaning ajralmas qismidir. Ulardan kelib chiqadigan ma'naviy saboqlar bugungi avlodni shijoatli va mard bo'lishga undaydi.

8. Xulosa

Qadimgi yodnoma bitiklari xalqning bebaho madaniy merosidir. Undagi qahramonlik motivlari bizni o'tmishdagi jasoratli ajdodlarimizni qadrlashga, ularning merosini davom ettirishga undaydi. Bu esa yosh avlodning mustahkam ma'naviy va vatanparvarlik ruhida shakllanishida muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, bu yodnomalar tarixiy haqiqatlarni yoritishda ham muhim manbadir.

Nazorat savollari

1. Qadimgi yodnoma bitiklari nima va ular qanday manbalarga bo'linadi?
2. Orxon-Enasoy yozuvlaridagi asosiy qahramonlarni sanab bering?
3. Yodnomalarda qahramonlik motivlarining qanday turlari uchraydi?
4. Avestoda qahramonlik timsollari qanday tasvirlangan?
5. Qahramonlik yodnomalarining bugungi kundagi tarbiyaviy ahamiyati qanday?
6. Mahmud Qoshg'ariyning asarlarida xalq qahramonligi qanday ifodalangan?
7. Qadimgi yodnoma bitiklari qaysi tarixiy davrlarga mansub?
8. Xalq qahramonlariga oid yodnomalardan olingan hikoyalardan birini aytib bering.
9. Yodnoma bitiklarida qahramonlikning zamonaviy qahramonlar faoliyatiga ta'siri qanday?
10. Yodnomalardan kelib chiqib, xalq tarixi va qahramonlik o'rtasidagi bog'liqlikni izohlang.

11. Bilga Qoqon va Alpomish obrazlari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni tahlil qiling.

12. Qahramonlik bitiklarining til va uslubiy xususiyatlari haqida so'zlang.

13. Zardushtiylik an'alaridagi qahramonlik tasvirlari haqida ma'lumot bering.

14. Avestoda oila qadriyatlari va jamiyatda tarbiya masalalari qanday yoritilgan?

15. Orxon-Enasoy yozuvlarida jangovar ruhiyatning asosiy belgilari qanday aks etgan?

1-topshiriq. Tushunchalar tahlili metodi orqali ifodalang.

Tushunchalar	Mazmuni

2-topshiriq. Talabalarga mavzuni tanishtirishni BBB metodida orqali ifodalang.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

9-Amaliy: Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'lim hamkorligi

Reja:

1. Milliy istiqlol g'oyasining mazmuni va asosiy tushunchalari.
2. Oilada milliy qadriyatlarni shakllantirish usullari.
3. Oila va maktabgacha ta'lim muassasalari hamkorligining muhimligi.

Tayanch tushunchalar: Oila va maktabgacha ta'lim muassasasi, Milliy istiqlol g'oyasi, Hamkorlik usullari, Kommunikatsiya va muloqot, Individual pedagogik yondashuv, Milliy qadriyatlar, Innovatsion yondashuvlar, Tadbirlar va ko'rgazmalar, Ota-onalar bilan aloqalar, Ijtimoiy loyihalar

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma'lumotlar berish va bilimlarini boyitish.

Ta'lim metodlari: "Klaster" metodi, Insert jadvali, innovatsion usul va jadval, "Galereyani aylanish" metodi, "Nima uchun" metodi topshiriqlar, markerlar.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert ma'lumotlarga ega bo'lish.

Kutilayotgan natijalar: Mavzuning mazmuni haqida Bajariladigan ishning mazmuni: Kichik ma'ruza:

1. Milliy istiqlol g'oyasi va uning shakllanishi: asosiy tushunchalar

Milliy istiqlol g'oyasining ta'rifini berish
Milliy istiqlol g'oyasi – bu o'zining mustaqil davlatini qurish, xalqning madaniy, ma'naviy, iqtisodiy va siyosiy mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan umumxalq qarashlari va g'oyaviy-ideologik tizimdir. U millatning o'ziga xosligiga, tarixiy an'alariga, milliy qadriyatlariga asoslanadi.

Milliy istiqlol g'oyasining asosiy maqsadi – xalqning o'zligini saqlab qolish, zamonaviy dunyoda raqobatbardosh bo'lishga yordam berish.

1. Milliy istiqlol g'oyasining oila va maktabgacha ta'limdagi ahamiyati

Milliy istiqlol g'oyasining shakllanishi jarayonida oila va maktabgacha ta'lim muassasalari o'zaro hamkorlikda muhim rol o'ynaydi.

Oila: milliy istiqlol g'oyasini o'z farzandlariga mustahkamlashda asosiy poydevor hisoblanadi. Oilada xalqning urf-odatlarini, an'analari va qadriyatlarini bolalarga o'rgatiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari: bolalarga milliy istiqlol g'oyasining asoslarini o'rgatishda, ularning dunyoqarashini kengaytirishda va bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatishda muhim ahamiyatga ega.

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati

Oila va maktabgacha ta'lim muassasalari o'rtasidagi samarali hamkorlik milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda:

Tarbiyaviy moslashuvni ta'minlaydi: bolalarga to'g'ri axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni singdirishga yordam beradi.

Milliy an'analarni va urf-odatlarini o'rgatadi: bolalar oiladan va maktabgacha ta'lim muassasasidan milliy qadriyatlarni o'rganib, ularni hayotda qo'llashni boshlaydi.

Ma'naviy o'zlikni shakllantiradi: oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik bolalarga o'z xalqining tarixini, madaniyatini va urf-odatlarini sevishtiradi.

Oila va maktabgacha ta'limning umumiy vazifalari.

O'quvchilarda milliy istiqlol g'oyasining asoslarini singdirish: ularning ma'naviy, axloqiy va estetik rivojlanishini ta'minlash.

Milliy qadriyatlar asosida tarbiya: bolalarni o'z millatiga muhabbat, mehri va fidoyiligi bilan tarbiyalash.

Mustaqil fikrlashga rag'batlantirish: bolalarda mustaqil qarorlar qabul qilish va o'z fikrlarini ifodalash qobiliyatini rivojlantirish.

Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'lim muassasalarining hamkorligini mustahkamlash yo'llari

Birgalikda tadbirlar o'tkazish: oila va maktabgacha ta'lim muassasalarining hamkorligida milliy bayramlar, an'anaviy tadbirlar va o'yinlar tashkil qilish.

Ma'naviy-axloqiy ta'lim: oila va maktab birgalikda bolalarga yaxshi axloqiy qoidalar, mehnatsevarlik va adolatni o'rgatish.

Milliy madaniyatni o'rganish: bolalar o'qish davomida o'zbek xalqining an'analari, musiqasi, san'ati, va tarixini o'rganadi.

2. Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'lim muassasalarining hamkorligi

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikning mohiyati

Oila va maktabgacha ta'lim muassasalari bolalar tarbiyasining asosiy poydevorlari bo'lib, ularning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda hamkorlikni ta'minlash o'ta muhimdir.

Oilaning roli: oilada bolaga milliy qadriyatlar, oilaviy an'analarni va etnopedagogik tajriba o'rgatiladi.

Maktabgacha ta'limning roli: maktabgacha ta'lim muassasasi bolalarda milliy istiqlol g'oyasini singdirish uchun asosiy ta'lim tizimini tashkil etadi.

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikning shakllari

Hamkorlikning bir qancha shakllari mavjud: Kommunikatsiya va maslahatlar: maktabgacha ta'lim muassasalari ota-onalar bilan muntazam ravishda muloqot qilishlari, ularni ta'lim jarayoniga jalb qilishlari lozim.

Birgalikda o'tkaziladigan tadbirlar: oila va maktab birgalikda bayramlar, ko'rgazmalar, adabiyot kechalari va boshqa tadbirlarni tashkil etadi.

Maktab va oila o'rtasida tizimli hamkorlik: oila va maktab o'rtasida o'zaro ishonch va yaxshilangan aloqalar o'rnatilishi, o'qituvchi va ota-onalar birgalikda bolalar tarbiyasiga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishlari lozim.

Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'limning o'zaro mas'uliyatlari

Oila va maktabgacha ta'limning har biri o'z mas'uliyatini bilishi va amalga oshirishi kerak:

Oila mas'uliyati: ota-onalar bolalariga milliy qadriyatlarni, mehnatni, hurmatni, o'zaro yordamni o'rgatishlari lozim.

Maktabgacha ta'lim muassasasi mas'uliyati: o'qituvchilar va tarbiyachilar milliy istiqlol g'oyasini bolalar ongiga singdirish, ularning dunyoqarashini shakllantirish uchun turli pedagogik vositalar va metodlardan foydalanishlari zarur.

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashning usullari

Seminar va treninglar: oila a'zolari uchun milliy istiqlol g'oyasi, uning ahamiyati va tarbiya usullari haqida seminarlar va treninglar tashkil etish.

Maktab o'quvchilari va ularning ota-onalari o'rtasida o'yin va tadbirlar tashkil qilish: milliy o'yinlar va bayramlar bolalarni va ota-onalarni birlashtiradi, hamkorlikni mustahkamlaydi.

Yakuniy natijalar: bolalar oilaning tarbiyaviy qoidalarini o'zlashtirgan holda, maktabgacha ta'lim muassasasida milliy qadriyatlarni to'liq anglaydilar.

Milliy istiqlol g'oyasi asosida tarbiya jarayonining o'qituvchilarga bo'lgan talab va mas'uliyati

Milliy qadriyatlarni o'rgatish: o'qituvchilar va tarbiyachilar milliy qadriyatlar, adolat, erkinlik va mustaqillik g'oyalarini bolalarga o'rgatishlari kerak.

Ma'naviy yetuklikni ta'minlash: bolalar tarbiyasida ma'naviy yetuklikni shakllantirish uchun o'qituvchilar bolalarga an'anaviy xalq madaniyatini o'rgatishi, ularda milliy o'zlikni rivojlantirishi zarur.

Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'lim o'rtasida innovatsion yondashuvlar

Oila va maktab o'rtasida zamonaviy texnologiyalar orqali hamkorlik: onlayn platformalar, mobil ilovalar va elektron kommunikatsiya vositalari orqali oila va maktabning o'zaro aloqalarini mustahkamlash.

Individual yondashuv: har bir bola uchun alohida yondashuv orqali milliy istiqlol g'oyasini shakllantirish.

3.Oila va maktabgacha ta'lim muassasalarining hamkorligini rivojlantirish usullari va tajribalari

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasida samarali hamkorlikni rivojlantirishning muhim omillari

Oila va maktabgacha ta'lim muassasalarining hamkorligi milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu hamkorlikni rivojlantirishning asosiy omillari:

O'zaro ishonch va hurmat: oila va maktabgacha ta'lim o'rtasida ishonchni shakllantirish zarur, chunki bu bolalar tarbiyasiga samarali ta'sir qiladi.

Doimiy muloqot: oila va maktab o'rtasida muntazam aloqalar va samarali muloqot bolalar tarbiyasining yuksalishiga olib keladi.

Tarbiya strategiyasining umumiyliigi: oila va maktab o'rtasida bir xil tarbiya prinsiplari va yondashuvlarini qo'llash zarur.

Oila va maktabgacha ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish usullari

Seminarlar va treninglar: ota-onalar va o'qituvchilar uchun milliy istiqlol g'oyasini shakllantirish bo'yicha seminarlar va treninglar o'tkazish

Tadbirlar va ko'rgazmalar: o'quvchilarning yutuqlari, milliy bayramlar va ko'rgazmalarni tashkil qilish orqali oila va maktabgacha ta'limning hamkorligini mustahkamlash.

Oila a'zolarini ta'lim jarayoniga jalb qilish: ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish orqali hamkorlikni kuchaytirish. Misol uchun, oila a'zolari tomonidan bolalarga milliy qadriyatlarni o'rgatish uchun maxsus mashg'ulotlar o'tkazish.

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikning samaradorligini oshirish usullari

Individual yondashuv: har bir bola uchun oila va maktab tomonidan individual pedagogik yondashuvlar ishlab chiqish.

Bolalar bilan ishlashda integratsiyalashgan yondashuv: oila va maktabning birgalikda ishlashini ta'minlash orqali bolalar tarbiyasini yaxshilash.

Milliy qadriyatlarni o'rgatish usullarini diversifikatsiya qilish: xalq san'ati, musiqa, adabiyot va o'yinlar orqali bolalarga milliy qadriyatlarni yanada samarali o'rgatish.

Oila va maktab o'rtasidagi kommunikatsiya va aloqani mustahkamlash usullari

Doimiy muloqot: oila va maktab o'rtasida samarali kommunikatsiya aloqalari orqali o'quvchilarning rivojlanishini kuzatib borish va o'zaro maslahatlashuvlar olib borish.

Ota-onalar bilan individual uchrashuvlar: maktabgacha ta'lim muassasasi tomonidan ota-onalar bilan muntazam ravishda individual uchrashuvlar o'tkazish.

Onlayn platformalar: oila va maktab o'rtasida axborot almashish uchun onlayn platformalar va elektron pochta orqali aloqalarni mustahkamlash.

Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikda eng yaxshi tajribalar

Tadbirlar o'tkazishdagi tajriba: oila va maktabgacha ta'lim muassasalarining birgalikda o'tkazgan tadbirlari orqali o'quvchilarni milliy istiqloq g'oyasi bilan tanishtirish.

Birinchi qadamlarni tashlash: yangi o'qish yili boshida oila va maktab o'rtasidagi hamkorlikni boshlash va o'quvchilarga milliy qadriyatlar haqida dastlabki tushunchalarni berish.

Ijtimoiy loyihalar: oila va maktabning birgalikdagi ijtimoiy loyihalarda ishtirok etishi, masalan, bolalarga o'zbek xalqining tarixiy va madaniy merosini o'rgatish.

Oila va maktab o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishda innovatsiyalar.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish: onlayn o'quv platformalarini tashkil qilish, ota-onalar bilan aloqa qilish uchun mobil ilovalarni yaratish.

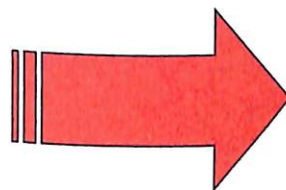
Kreativ metodlarni qo'llash: bolalarni milliy qadriyatlar bilan tanishtirish uchun kreativ va interaktiv metodlarni qo'llash, masalan, o'yinlar, sahnalashtirish, video materiallar va boshqalar.

Nazorat savollari:

1. Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasidagi hamkorlikning mohiyati nima?
2. Milliy istiqloq g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'limning o'rni qanday?
3. Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasida samarali hamkorlikni rivojlantirishning asosiy omillari nimalardan iborat?
4. Oila va maktab o'rtasidagi kommunikatsiya va aloqani mustahkamlash uchun qanday usullarni qo'llash mumkin?
5. Oila va maktabgacha ta'lim o'rtasida individual pedagogik yondashuvning ahamiyati qanday?
6. Milliy qadriyatlarni o'rgatishda maktabgacha ta'lim va oila o'rtasida qanday hamkorlikni amalga oshirish kerak?

1-topshiriq. Mavzuning mohiyati va mazmunini Klaster metodi orqali ifodalang.

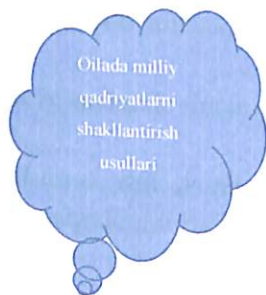
7.2-topshiriq. Mavzuni ochib berishni Insert jadvali orqali ifodalang.

V	+	-	?

3-topshiriq. "Galeriyani aylanish" metodi orqali yangi mavzu yuzasidan olingan bilimlarni mustahkamlang. Ushbu metod quyidagicha olib boriladi. Kichik guruhlarga 1 ta muammo taklif etiladi. Har bir guruh 10 min davomida o'z fikrlarini yozadida, javob yozilgan varaqlarni 2-

guruh bilan almashtiradi. Keyingi guruh oldingi guruhning javoblarini baholashi va javob to'liq bo'lmasa, o'z javobi bilan to'ldirilishi kerak.

4-topshiriq. "Nima uchun" texnologiyasi asosida mavzuni yoritish va taqdimot tayyorlang.

10-AMALIY

MAVZU: MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MUHIT TASIRIDA TARBIYALASH

REJA:

1. Bola shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi muhit omillari.
2. Bola tarbiyasida tashqi muhitning roli.

Asosiy atama va tushunchalar: *shaxs, tarbiya, muhit, irsiyat.*

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga turli yosh guruh tarbiyalanuvchilarini muhit ta'sirida tarbiyalash haqida ma'lumotlar berish va bilimlarini boyitish. Maktabgacha yoshdagi bolalarni muhit ta'sirida tarbiyalash haqida ma'lumot berish va bola shaxsi shakllanishiga ta'sir etuvchi muhit omillarini o'rganish.

Ta'lim metodlari: "Tushunchalar tahlili" metodi, aqliy hujum, innovatsion usul va jadval, "Qorbo'ron" metodi, "Muammoli vaziyat" metodi.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

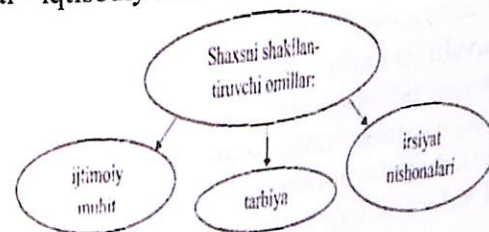
Kutilayotgan natijalar: Ota-onalar hamkorligida bola shaxsini tarbiyalash haqida ma'lumotlarga ega bo'lish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

Bola shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi muhit omillari.

Shaxsni shakllantirish tarbiya jarayonida ro'y beradi, inson tarbiyasi uning xalq baxt-saodati yo'lidagi bunyodkorlik mehnatida, ijtimoiy hayotda, sotsial - iqtisodiy vazifalarini hal etishda namoyon bo'ladi.

Maktabgacha pedagogika tarbiyani yetakchi omil deb qaraydi, chunki, bu to'plangan ijtimoiy tajribani yetkazish uchun yosh avlodga ta'sir ko'rsatishning maxsus uyushtirilgan sistemasidir. U oilada, bolalar bog'chasida, maktabda, mehnat jamoalarida amalga oshirilib, turmushni, faoliyatni, muomalani tashkil etishga qaratilgandir.

Shaxsni shakllantirishga muhit (ijtimoiy va tabiiy muhit) katta ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy muhit shaxsni rivojlantirishda ustun ahamiyatga ega: ishlab chiqarishning taraqqiyot darajasi va ijtimoiy munosabatlar xususiyati kishilar faoliyati va dunyoqarashi xususiyatini belgilab beradi.

Tabiiy muhit (iqlim sharoitlari, o'simliklar, hayvonot dunyosining ahvoli) ham shaxsning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Jamiyat tabiiy boyliklarni muhofaza qilib va ko'paytirib, kishilarni hayvonlarni, o'simliklarni, suv havzalarini va hokazolarni muhofaza etishga jalb qiladi, tabiat bilan faol muloqotda bo'lishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi, bu esa o'z navbatida odamga har tomonlama ta'sir ko'rsatadi.

Shaxs muayyan ijtimoiy jamiyat mahsulidir. Shaxsning hayotiy faoliyatida ijtimoiy muhit unga ijobiy, yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy jamiyat shaxs imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi yoki yo'q qilishi mumkin. Bu jamiyatning ma'naviy qiyofasi, unda tashkil etilayotgan munosabatlar mazmuni hamda darajasiga bog'liq.

Muhit deganda shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi tashqi olam voqelik, hodisalar majmui tushuniladi. "Muhit" tushunchasi o'zida geografik-hududiy, ijtimoiy va mikro muhit (oila) xususiyatlarini ifoda etadi.

Mikromuhit o'zida qisman ijtimoiy muhit qiyofasini aks ettiradi. Ayni chog'da u nisbatan mustaqillikka ega. Mikromuhit, bu ijtimoiy muhitning bir qismi bo'lib, oila, maktab, do'stlar, tengqurlar, kishilar va shu kabilarni o'z ichiga oladi. Bolani qurshab turgan muhitda ijobiy va salbiy rivojlantiruvchi va inqirozga eltuvchi hodisalar mavjud. Agar bola o'z tug'ma layoqatiga mos sharoitda o'sib, zarur faoliyat bilan shug'ullansa, layoqat erta ko'rinib rivojlanishi, aksincha, bunday muhit bo'lmasa yo'q bo'lishi yoki "mudroq" ligicha qolib ketishi ham mumkin. Bundan tashqari odob, axloq, xulqiy sifatlar, shaxsning barcha ruhiy

sifatlari faqat muhit va tarbiyaning o'zaro ta'siri asosida vujudga keladi.

Pedagogika va psixologiya fanlari ijtimoiy muhit, unda shaxsning shakllanish jarayoniga ta'siri roliga alohida e'tibor beradi. Ijtimoiy voqea va hodisalarning shaxs rivojiga ta'siri g'oyat muhim ekanligini ta'kidlagan holda, ular ijtimoiy muhit abadiy emas, u ijtimoiy-tarixiy qonuniyatlar ta'siri ostida o'zgarib boradi, deya ta'kidlaydilar.

Oila muhiti - mikro muhit ham o'ziga xos muhim tarbiyaviy ta'sirga ega. Shu bois, mustaqillikka erishilgandan so'ng o'tgan davr mobaynida oila muhitining shaxs kamolotida tutgan o'rni va ahamiyati masalalari chuqur tahlil etilmoqda. Shu maqsadda tashkil etilgan "Oila" ilmiy markazi oilaning bu boradagi imkoniyatlarini ochib berish borasida samarali faoliyat olib bormoqda.

Mavjud ijtimoiy muhit insonning o'sib borayotgan ongiga ta'sir etadi. Ijtimoiy tuzum darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, uning shaxsga nisbatan ongli ta'siri ham shunchalik yuqori bo'ladi. Ushbu ta'sir ijtimoiy jamiyatdagi mavjud tarbiya tizimi orqali amalga oshiriladi.

Tarbiya - biror maqsadga yo'naltirilgan jarayon bo'lib, u muayyan darajadagi dastur g'oyalari asosida maxsus kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lgan kishilar tomonidan tashkil etiladi.

Tarbiya ijtimoiy muhit orqali keladigan tarbiyaviy ta'sirlarning barchasi bilan bog'liq holda ta'sir qiladi. Bunda qulay omillardan foydalaniladi, salbiy ta'sirlarning kuchini ma'lum darajada kamaytiradi. Muhitning ta'siri stixiyali, tarbiyaning ta'siri esa maqsadga muvofiq olib boriladi.

Irsivat - bu ota qoni yoki ajdodlariga xos bo'lgan biologik xususiyat va o'xshashliklarning naslga (bolaga) o'tish jarayonidir.

Irsiyat nishonalari shaxsni shakllantirishning obyektiv omillariga kiradi. Odamlar organizmdagi anatomik tuzilishni, fiziologik harakatni, modda almashinuvi tipini, asab sistemasi tipi va qayishqoqligini (bular uning atrof-muhit ta'siriga beri-luvchan qilib qo'yadi), asab reaksiyalari jo'shqinligi va tezligini meros qilib oladilar. Asosiy shartsiz reflekslar ham, xilma-xil faoliyat turlariga qobiliyatning alohida anatomik-fiziologik asoslari - qobiliyat nishonalari ham meros bo'ladi. Irsiyat qonunlari to'g'risidagi fan - genetika odamlarda yuzlab turli qobiliyat

nishonalari - mutlaq eshitish, favqulodda ko'rish xotirasi, g'oyat tez ta'sirlanishdan tortib nodir matematik va badiiy iste'dodgacha mavjud bo'lishini nazarda tutadi.

Nasldan-naslga o'tadigan xususiyatlarga quyidagilar kiradi:

Anatomik-fiziologik tuzilish (misol uchun yuz tuzilishi), organlar holati, qaddi-qomat, asab tuzilishi xususiyatlari, teri, soch hamda ko'zlarning rangi. Shuningdek, nutq, tafakkur, ixtiyoriy harakat va amallar, vertikal holatda yurish, mehnat, ijod qilish qobiliyati va boshqa iste'dod alomatlari ham nasldan-naslga o'tadi. Iste'dod alomatlari umumiy xususiyat kasb etadi, muayyan mehnat va ijod turiga yo'naltirilgan emas. Iste'dod alomatlari muayyan faoliyatga moyillikni aks ettiradi, xolos.

Ma'lum oilada tarbiyalanayotgan bolada ajdodlariga xos iste'dod nishonasi aks etganda, aynan ana shu iste'dodning shakllanishida muhim rol o'ynagan, uning rivojlanishi uchun qulay imkoniyatlarga ega oila muhitini nazardan chetda qoldirmaslik lozim.

Fiziologiya va psixologiya fanlari bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalarining ko'rsatishicha, inson bolasi tayyor qobiliyat bilan emas, balki biror bir qobiliyatning ro'yobga chiqishi va rivojlanishi uchun manba bo'lgan layoqat bilan tug'iladi. Layoqat go'yo "mudroq" holatda bo'lib, uning "uyg'onishi"- rivojlanishi uchun qulay muhit yaratishni talab qiladi.

Bola tarbiyasida tashqi muhitning roli.

Shaxs - muayyan jamiyatning a'zosi. Shaxsning kamol topishida va uning xulqida ijtimoiy va biologik omillarning ta'sir kuchi hamisha ham bir xil bo'lavermaydi. Demak, uning xulqiga, munosabatlariga vaziyat ham ta'sir etadi. Shaxsning kamolga yetishida nasl-irsiyat, ijtimoiy muhit, ta'lim-tarbiya muhim ahamiyatga ega. Shaxs qaysi jamiyatda ishlasa, o'sha jamiyat hayotidagi qonun-qoidalarga asoslanib mol topadi. Har bir odam shaxs sifatida turlicha namoyon bo'ladi. U o'zining xarakteri, qiziqishi, qobiliyati, aqliy rivojlanganlik darajasi, ehtiyoj va mehnat faoliyatiga munosabati bilan farqlanadi.

Rivojlanish kishidagi jismoniy, ruhiy va ijtimoiy jarayon bo'lib, u barcha tug'ma va egallangan miqdor va sifat o'zgarishlarini o'z ichiga

oladi.

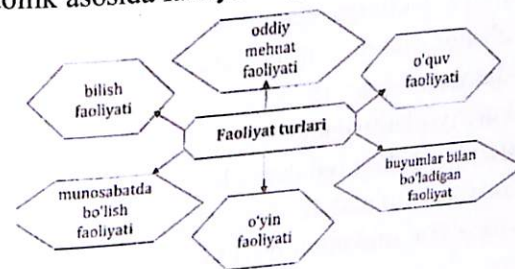
Jismoniy rivojlanish bo'yicha o'sishi, vazning ortishi, sezgi a'zolarining mukammallashuvi, harakatlarni to'g'ri boshqara bilish bilan bog'liqdir.

Ruhiy rivojlanishda esa kishi shaxsidagi psixologik sifatlari belgilarning shakllanishi, emotsional irodaviy, bilish jarayonida muhim o'zgarishlar ro'y beradi.

Bolaning ijtimoiy rivojlanishi u ijtimoiy hayotda qatnashishni boshlaganda uning xulqida, tevarak-atrofga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi.

Shaxsning shakllanishi kishilik jamiyati tomonidan yaratilgan ijtimoiy-tarixiy tajribani o'zlashtirish, ta'lim-tarbiya berish orqali amalga oshiriladi. Bu har xil faoliyatlarda yuzaga keladi. Bolalar egallashlari lozim bo'lgan mazmuni tanlash, uning tanlab olishiga rahbarlik qilish kattalar tomonidan ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. Tarbiya va ta'limning mazmuni, vositalari, metodlari, bolaning rivojlanish jarayoni ularning yoshi bilan izohlanadi. Jumladan, kichik yoshdagi bolalar bilan ish olib borilganda ularning mustaqil hayotga butunlay moslashmaganligi hisobga olinadi.

Keyingi yosh guruhlarida maktabgacha yoshdagi bolaning mustaqilligi, moslashishi ancha oshib boradi. Shunga muvofiq tarzda ta'lim-tarbiyaviy ishlarning vazifalari, mazmuni, vositalari o'zgaradi. Bolalarning maktabgacha yoshning oxiriga kelib erishgan rivojlanish darajasi ular bilan olib boriladigan im-tarbiya ishini murakkablashtirish imkonini beradi. Ijtimoiy-tarixiy tajribani o'zlashtirish faol ish jarayonida yuz beradi. Faollik bolaga xos xususiyatdir. Tarbiya jarayonida-faollik asosida faoliyatning har xil turlari shakllanadi.

Ta'lim-tarbiya orqali amalga oshiriladigan faoliyatlarni maktabgacha yoshdagi bolalar birdaniga o'zlashtirib olmaydilar, ularni bolalar tarbiyachi rahbarligida asta-sekin egallab oladilar.

Bolalar hayotining birinchi yilidanoq faoliyatning eng oddiyolari undagi shaxsiy qobiliyatlar, xususiyatlar, tevarak-atrof bilan ma'lum bir munosabatning shakllanishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Masalan, kattalarning bolalar bilan bo'ladigan his, hissiy predmetli munosabatlaridanoq bolada dastlabki ijtimoiy talabni vujudga keltiradi, dastlabki harakat va tasavvurlar, taasurotlar shakllana boshlaydi.

Harakat usullarini egallab borish orqali bolada faollik rivojlanadi. Ammo faollikning qay darajada rivojlanib borishi irsiyatga hamda taqlidchanlik qobiliyatiga bog'liq. Bola hayotining dastlabki yillarida kattalar bilan bo'ladigan munosabati va narsa-buyumlar bilan bajargan harakati asosiy faoliyat turi hisoblanadi. Bola bilan muomala qilish orqali kattalar ularni asta-sekin buyumlar olamiga olib kiradilar. Mana shu yo'l bilan bola buyumlar bilan bo'ladigan faoliyatning o'ziga xos tomonlarini egallab boradi.

2,5 yoshdan keyin buyumlar bilan bo'ladigan faoliyatda bolalar ancha yuqori ko'rsatkichlarga erishadilar va ularning o'yin hamda tasviriy faoliyatga o'tishlari uchun asos yaratiladi. Kattalar tomonidan tashkil etilgan muomala munosabatlarida, faoliyatlarda o'z-o'zini anglab olishning dastlabki ko'rinishlari shakllanadi.

Mashg'ulotlardagi o'quv faoliyati orqali bolalar tevarak-atrofidagi tabiat to'g'risida, ijtimoiy hayot, kishilar to'g'risidagi bilimlarni o'zlashtirib oladilar. Shuningdek, ularning aqliy va amaliy bilimlari kengayib boradi.

Agar ta'lim jarayonida 3-4 yoshli bolalar diqqati tabiat, kishilar to'g'risidagi konkret faktlarga qaratilsa, 5-6 yoshli bolalarga ta'lim berishda asosiy e'tibor muhim bog'liqliklar va munosabatlarga, ulardagi oddiy tushunchalarni shakllan-tirishga qaratiladi. Bular orqali bolalarda tushunarli tafakkur rivojlantiriladi.

Kichik maktab yoshidagi bolalar uchun o'qish asosiy faoliyat bo'lib qoladi va bu faoliyatni bolalar ijtimoiy ahamiyatli faoliyat deb anglay boshlaydilar. Bola o'zini maktab o'quvchisi deb tushuna boshlaydi.

Demak, bolani tarbiyalashda, uning rivojlanishida faoliyat yetakchi rol o'ynaydi. Shuning uchun ta'lim-tarbiya muassasalarida va oilada bolaning hayotini u turli-tuman faoliyatlar bilan shug'ullana oladigan qilib tashkil etish kerak. Bunga albatta, bolalar faoliyatining mazmunini boyitib borish, yangi bilim malakalarni singdirish mustaqilligini rivojlantirish bilan erishiladi.

Odam shaxsini shakllantirish bu tevarak-atrofdagi dunyoga, tabiatga, mehnatga, boshqa odamlarga va o'ziga munosabat sistemasini izchil o'zgartirish va murakkablashtirishdir. Bu uning butun hayoti davomida ro'y beradi. Bunda bolalik va o'smirlik yoshi, ayniqsa, muhimdir.

Odamning shaxs sifatida rivojlanishi uning jismoniy va ma'naviy kuchlari birligida har tomonlama va yaxlit amalga oshiriladi. Dunyoqarash, e'tiqod, ma'naviy sifatlar, his-tuyg'ular (burch, vijdon, mas'uliyat, muhabbat) madaniyati aniq tarixiy ijtimoiy sharoitda yaratiladi va shaxsning shakllanishiga ta'sir etadi.

Shaxs faoliyati muomalada shakllanadi hamda rivojlanadi. Agar odam ijtimoiy faoliyatning turli xillarida: o'quv, ishlab chiqarish faoliyati va hokazolarda ishtirok etsa, bu faoliyat shaxsni rivojlantiradi, lekin faoliyat odamni u yoki bu ijtimoiy munosabatlardan chegaralab qo'ysa, faoliyat odamning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, yoki uning rivojlanishini buzadi. Shaxsning yetakchi xususiyatlari shaxsga, uning ichki dunyosiga tashqi ta'sir natijasida rivojlanadi. Shaxsning ma'naviy hayot mazmuni - bu shaxsning o'z ichki ishining yakuni bo'lib, bu jarayonda tashqi ta'sirlar qayta ishlanadi va o'zlashtiriladi.

Odamning rivojlanishi - bu miqdor va sifat o'zgarishi, eskining yo'q bo'lishi va yangining vujudga kelishi jarayoni bo'lib, uning manbayi va harakatlantiruvchi kuchlari shaxsning ham tabiiy, ham ijtimoiy tomonlarining ziddiyatli o'zaro aloqasida yashiringandir.

Odamning tabiiy tomoni uning butun umri davomida rivojlanadi va o'zgaradi. Bu rivojlanish va o'zgarishlar yosh xususiyatiga ega bo'ladi. Shaxsning ijtimoiy rivojlanish manbayi shaxs bilan jamiyatning ziddiyatli o'zaro aloqasida yashiringandir.

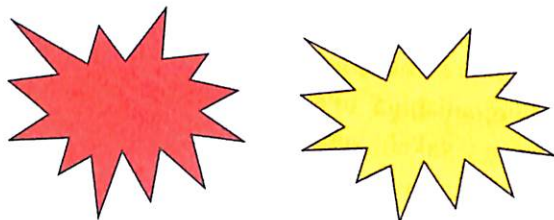
Topshiriqlar:

1. Klaster metodidan foydalanilgan holda bola tarbiyasiga ta'sir etuvchi tashqi muhit omillarini ifodalang.
2. "Qorbo'ron" metodi orqali ikki guruhga bo'lingan holda yangi mavzu yuzasidan olingan bilimlarni mustahkamlang.
3. Mavzu yuzasidan muammoli vaziyat tuzing va uni guruh bo'lib muhokama qiling.

1-topshiriq. Turli yosh guruh tarbiyalanuvchilari ota-onalarini tabiat bilan tanishtirish ishlariga jalb etishni tushunchalar tahlili metodi orqali ifodalang.

Tushuncha	Mazmuni

2-topshiriq. Ota-onalar hamkorligida bayram-tadbirlarini tashqil etishni innovatsion usul orqali ifodalang.

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Odamning rivojlanishi qanday jarayon?
2. Bola tarbiyasida tashqi muhitning roli qanday?
3. Tarbiya jarayonida faollik asosida faoliyatning qanday turlari shakllanadi?
4. Irsiyat nima?

11-amaliy mashg'ulot

Mavzu: Bolalarni vatanparvarlik ruhida tayyorlashda MTTning o'rni.

1. Vatanparvarlik tushunchasi va uning mohiyati
2. MTT yoshidagi bolalarda vatanparvarlik tarbiyasining ahamiyati.
3. Bolalarda vatanparvarlik hissini shakllantirishda o'yin va mashg'ulotlarining roli

Asosiy atama va tushunchalar: vatanparvarlik, vijdon, insoniylik, shaxs.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga tarbiyachining vatanparvarlik hissida bolalarni tarbiyalashi va bilimlarini boyitish. MTT yoshidagi bolalarda vatanparvarlik tarbiyasining ahamiyati haqida ma'lumot berish va bolalarda vatanparvarlik hissini shakllantirishda o'yin va mashg'ulotlaridan foydalanishni yo'lga qo'yish.

Ta'lim metodlari: Blits-so'rov metodi, BBB metodi va jadval, Ruchka stol o'rtasida metodi.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Mavzu haqida ma'lumotlarga ega bo'lish. Talabalarga MTT yoshidagi bolalarda vatanparvarlik tarbiyasining ahamiyati haqida ma'lumot berish va bolalarda vatanparvarlik hissini shakllantirishda o'yin va mashg'ulotlaridan foydalanishni yo'lga qo'yish to'g'risida tushunchalar berish va bilimlarini yanada mustahkamlash. Talabalarni yangi ma'lumotlar berish orqali dunyoqarashini kengaytirish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

Vatanparvarlik insonning o'z ona yurtiga bo'lgan chuqur hurmati, sadoqati va mehr-muhabbatidan kelib chiqadigan eng yuksak tuyg'ulardan biridir. Bu tushuncha millatning madaniyati, tarixi va

qadriyatlariga asoslangan holda rivojlanib, avloddan-avlodga o'tadi. Vatanparvarlik jamiyatni birlashtiruvchi asosiy ma'naviy omil bo'lib, har bir insonning hayotida muhim o'rin tutadi.

Vatanparvarlik mohiyati insonning o'zligini anglash, milliy qadriyatlarni hurmat qilish, ona yurtini sevish va uning rivoji uchun mas'uliyat sezishdan iborat. Bu fazilat nafaqat Vatanni himoya qilish, balki uni har tomonlama rivojlantirishga intilish orqali namoyon bo'ladi.

Sharq mutafakkirlari vatanparvarlikni inson kamolotining asosiy fazilati sifatida ulug'lashgan. Alisher Navoiy, Farobiy va Jaloliddin Rumiy kabi mutafakkirlar ona yurtga muhabbatni insonning ma'naviy burchi sifatida qarashgan. Ularning asarlarida milliy qadriyatlarni e'zozlash va ona Vatanga sadoqatli bo'lish g'oyalari aks etgan.

Zamonaviy vatanparvarlik tushunchasi ona yurtning himoya qilishdan tashqari, uning madaniy va iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qilishni ham o'z ichiga oladi. Ilm-fan, san'at va texnologiya sohalarida yutuqlarga erishish, milliy qadriyatlarni saqlash va targ'ib qilish ham vatanparvarlikning ifodasidir. Shuningdek, ekologiyani muhofaza qilish va jamiyatning farovonligi uchun xizmat qilish ham bu tushunchaning zamonaviy ko'rinishlaridandir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda vatanparvarlikni shakllantirish alohida e'tiborga loyiqdir. Aynan shu davrda bolaning ongi va qalbida ona yurtga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat va sadoqatni singdirish mumkin. Tarbiyachilar va ota-onalar bolaning hayotida ona yurtning o'rnini haqida suhbatlashishi, milliy bayramlar va an'analarni tanishtirishi orqali vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishlari lozim.

Vatanparvarlik jamiyatni mustahkamlovchi va millatni buyuklikka yetaklovchi ma'naviy tamoyildir. Uni bolalikdan shakllantirish kelajak avlodning ma'naviy boy va vatanparvar insonlar bo'lib voyaga yetishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu bois har bir inson, ta'lim muassasasi va oila bu tuyg'uni shakllantirishga mas'uldir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasi inson shaxsining shakllanishida eng muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda bola dunyoni anglay boshlaydi, unga muhabbat va hurmat kabi ma'naviy qadriyatlarni singdirish uchun eng qulay fursatdir. Shu sababli, bolalarda

vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish maktabgacha ta'lim tashkilotlarining muhim vazifalaridan biridir.

Vatanparvarlik – bu ona yurtga bo'lgan sevgi, milliy qadriyatlarni qadrlash va Vatan ravnaqi uchun mas'uliyatni his qilishdir. Bolalikda ushbu tuyg'ularni tarbiyalash ularning ma'naviy shakllanishiga va kelajakda o'z jamiyatiga sodiq shaxs bo'lib voyaga yetishiga asos bo'ladi.

MTT yoshidagi bolalarga vatanparvarlik tarbiyasi berish uchun avvalo ularda ona yurtga mehr-muhabbat uyg'otish kerak. Bolalar o'z Vatanning tabiati, odamlari, tarixi va madaniyati haqida bilib, unda faxrlanish hissini his qilishlari lozim. Milliy ramzlar – bayroq, gerb va madhiyani tanib, ularga hurmat bilan munosabatda bo'lishni o'rgatish bu yo'ldagi muhim qadamdir.

Vatanparvarlik tarbiyasida o'yin va ijodiy faoliyatlar muhim o'rin tutadi. Bolalar she'r va qo'shiqlar o'rganish, rasm chizish yoki teatr sahnalari qo'yish orqali Vatan haqidagi bilimlarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, milliy bayramlar, tadbirlar va sayohatlar bolalarning ona yurti haqidagi tasavvurlarini boyitadi.

Tarbiyachilar vatanparvarlik tarbiyasida asosiy rol o'ynaydi. Ular bolalarga nafaqat bilim berishlari, balki o'z xatti-harakatlari orqali ham namuna bo'lishlari kerak. Tarbiyachilarning Vatanga bo'lgan mehr-muhabbati bolalarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash orqali bu tarbiya jarayonini yanada samarali qilish mumkin.

MTT yoshidagi bolalarda vatanparvarlik tuyg'usini tarbiyalash ularning ma'naviy shakllanishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Bu yoshda berilgan tarbiya bolalarda kelajakda ona yurtiga sodiqlik, milliy qadriyatlarga hurmat va jamiyat oldidagi mas'uliyat tuyg'ularini shakllantiradi. Shu sababli, vatanparvarlik tarbiyasi maktabgacha ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bolalarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish ularning ma'naviy kamoloti uchun muhim bosqichdir. Ayniqsa, maktabgacha yoshda bu hisni uyg'otishda o'yin va mashg'ulotlar asosiy vositalardan biri

hisoblanadi. Chunki o'yin bolalar uchun eng tabiiy va qulay faoliyat shaklidir, mashg'ulotlar esa maqsadli va rejali o'qitishni ta'minlaydi.

O'yinlar bolalarning qiziqish va hissiy ehtiyojlarini qondirgan holda Vatan haqidagi bilimlarni chuqurlashtiradi. Masalan, ona yurtning tabiati, milliy boyliklari yoki ramzlari haqida o'yinlar o'ynash bolalarda Vatanga muhabbat uyg'otadi. Bu faoliyatlar orqali ular o'z Vatanlari bilan faxrlanishni o'rganadilar.

Mashg'ulotlar bolalarning ongini boyitishda muhim o'rin tutadi. Rasmlar chizish, milliy qo'shiqlar kuylash, she'rlar yodlash orqali bolalar o'z ona yurtining go'zalligini anglab yetadilar. Bunday mashg'ulotlar ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirib, Vatan haqidagi tasavvurlarini mustahkamlaydi.

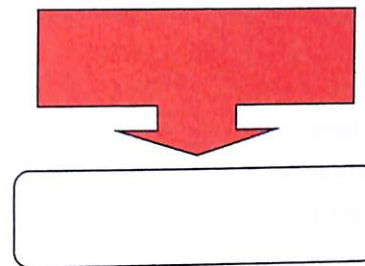
Rolli o'yinlar esa bolalarning hayotiy tajribasini boyitadi. Masalan, ular o'zlarini o'qituvchi, dehqon yoki harbiy sifatida tasavvur qilib, jamiyatdagi o'z rolini his qilishni o'rganadilar. Shuningdek, milliy bayramlar va tadbirlarda faol ishtirok etish bolalarda milliy qadriyatlarga hurmatni shakllantiradi.

Bolalar uchun tashkil etilgan san'at faoliyatlari, masalan, milliy ramzlarni chizish yoki qo'l mehnati orqali yaratilgan buyumlar, ularda ona yurti bilan bog'liq faxrlanish hissini uyg'otadi. Bu turdagi faoliyatlar ularni milliy madaniyatga yaqinlashtiradi va Vataniga bo'lgan muhabbatni oshiradi.

O'yin va mashg'ulotlar bolalarning nafaqat bilimlarini kengaytiradi, balki ularni ijtimoiy hayotga tayyorlaydi. Ushbu faoliyatlar bolaning ona yurtini sevish, uni asrab-avaylash va rivojlantirish mas'uliyatini his qilishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, o'yin va mashg'ulotlar bolalarda vatanparvarlik hissini uyg'otishning eng samarali usullaridandir. Ular bolalarning Vatan haqidagi tasavvurlarini boyitib, milliy qadriyatlarga hurmatni shakllantiradi. Shu sababli, tarbiyachilar va ota-onalar bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olib, ular uchun qiziqarli va foydali mashg'ulotlar tashkil etishlari zarur. Bu esa kelajakda o'z ona yurti uchun fidoyi, mas'uliyatli insonlarni voyaga yetkazishga yordam beradi.

1-topshiriq. Tarbiyachilar vatanparlik hissini bolalarda qanday uyg'otishi haqida Blits-so'rov metodida ifodalang.

2-topshiriq. Mavzu haqida tushunganlaringizni BBB metodi orqali ifodalang.

3-topshiriq. "Ruchka stol o'rtasida" metodi orqali yangi mavzuni mustahkamlang. Metod sharti quyidagicha: guruhga topshiriq beriladi. Har bir talaba o'z javobini qog'ozga yozib, uni qo'shnisiga uzatadi. O'zi bilmaydigan talaba qog'ozni keyingisiga uzatib ruchkani o'zida olib qoladi. Javob variantlari yozilgan qog'oz o'qituvchiga beriladi va birgalikda muhokama qilinadi. Bu metodda o'qituvchi mahshg'ulotga kim tayyor, kim tayyor emasligini ko'rib turadi.

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Vatanparvarlik tushunchasiga izoh bering?
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarda vatanparvarlik tuyg'usini qanday shakllantirish mumkin?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda o'yin faoliyatining ahamiyati qanday?
4. Vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda qanday mashg'ulotlardan foydalanishni to'g'ri deb bilasiz?

12-Amaliy: Milliy xalq o'yinlari asosida bolalarga odob-ahloqni o'rgatish.

Reja:

1. Milliy o'yinlar tarixi.
2. Milliy xalq o'yinlarining ahamiyati.
3. Milliy xalq o'yinlariga misollar.

Asosiy atama va tushunchalar: O'yin, nutq, qoida, harakat, ijtimoiy ta'sir, munosabat, didaktik o'yin, harakatli o'yin, Oila, an'ana, urf-odat, ahloqiy his-tuyg'u, ahloqiy ong, odob-ahloq.

Amaliy mashg'ulot maqsadi: Talabalarga mavzu haqida ma'lumotlar berish va bilimlarini boyitish. Milliy xalq o'yinlari asosida bolalarga odob-ahloqni o'rgatish haqida ma'lumot berish va yosh avlodni ma'naviy va axloqiy tarbiyalashda xalq o'yinlaridan foydalanishni yo'lga qo'yish.

Ta'lim metodlari: Innovatsion metod, Klaster metodi va jadval, "1 daqiqa" metodi.

Ta'lim vositalari: Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Xalq o'yinlari haqida ma'lumotlarga ega bo'lish. Talabalarga milliy xalq o'yinlari asosida bolalarga odob-ahloqni o'rgatish to'g'risida tushunchalar berish va bilimlarini yanada mustahkamlash. Talabalarni yangi ma'lumotlar berish orqali dunyoqarashini kengaytirish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma'ruza:

O'zbek milliy o'yinlarining tarixi uzoq davrlarga borib taqaladi. O'yinlar xalqning o'zi singari qadimiy va boy tarixga ega. Milliy o'yinlarining nomlanishi va ularning o'ynalishi tarkibi to'g'risida turkiy zabon olim Maxmud Qashqariy o'zini "Devonu lug'otit-turk" asarida qimmatli ma'lumotlar keltiradi. Qashqariy keltirgan ma'lumotlar o'yinlarning tarixiy zaminiga va asosga ega ekanligini ko'rsatadi. Darhaqiqat o'yin nomlari va o'yinlarning uynalishi tarkibi avlodan-

avlodga o'tib kelgan. Shunday savol tug'iladi qanday o'yinlari bo'lgan? O'zbek xalqining shox asari hisoblangan. "Devonu lug'atit-turk" da o'yinlar to'g'risida muhim ma'lumotlar keltiriladi. Afsuski, qadimiy o'yin nomlari tadbqiq etilmagan, o'yinlarning uynalishi tartibi tiklanmagan. Qashqariy lug'atida zikr etilgan o'yinlar nomini va uning tartibini tiklash va tadbqiq etish katta ahamiyatga ega. Zero, o'yinlar xalq madaniyatining ajralmas bir bo'lagidir. "Devonu lug'atit-turk" da anchagina o'yinlarning nomlari keltirilgan. Ayrim o'yinlarning uynalish tartibi batafsil keltirilgan. Hozirgi kunda bolalar sevib uynayotgan yong'oq, poylamasingari o'yinlar. X-XII asrlarda ham ommaviy bo'lgan. Bu hodisaning hozirgi nomi do'l "Devonu lug'atit-turk" da yong'oq o'yini bilan bevosita bog'liq bo'lgan anchagina hodisalarining nomlari qayd etilgan. "Chavgon" haqidagi ma'lumotlarni A.Navoiy, Bobur, va boshqa klassiklar asarlarida ham uchratish mumkin. Firdavsiyning "Shoxnomasi" da esa chavgon haqida voqea bayon qilinadi. M.Qashqariy o'yin nomini chavgon to'pini uradigan cho'p nomidan olinganligini ta'kidlaydi. Chavgon cho'pi shu nom bilan atalgan bo'lib fors-tojikcha so'zdir. Uning ma'nosi "uchi egri, uzun tayoq" degani. Qashqariy lug'atidan o'rin olgan bolalarning sevimli o'yinlaridan biri "Ko'chirma o'yini" ya'ni o'n to'rt degan o'yindir. Biz o'zga xalqlar tarixiy, madaniyatini va udumlarini o'rganib hurmatini joyiga qo'yib keldigu, o'zimizning tariximiz fani, madaniyati, urf-odatimizni o'rganmadek. Unga hurmatsizlik qildek. Natijada bugungi kunga kelib tarbiyaviy ishlarga ko'plab kamchiliklarimiz ko'rinib qoldi. Xalqimiz ko'psohalarda millatchilikda ayblanib urf-odati va an'analari ta'qiqlab kelindi. Masalan: o'zbek milliy o'yinlarining uynalishiga yo'l qo'yilmadi. Ta'kidlaganimizdek, har bir xalqning sevimli milliy o'yinlari bo'lgani kabi, o'zbek xalqining ham o'yinlari bo'lgan. Ularning yaratilishi tarixi uzoqlarda borib taqaladi. O'zbek xalqi milliy o'yinlarining yaratilishi xalqning yashashi, mehnati, o'z-o'zini himoya qilish ehtiyojidan kelib chiqadi. Bu o'yinlar inson tarbiyasiga, sog'ligiga ijobiy ta'sir etib kelgan. O'z zamonasiga kuch va qudrati bilan butun dunyoni qoyil qoldirgan buyuk sarkarda davlat arbobi Amir Temur "Tadbirkor, baquvvat, ishjoatli bir kishi ming kishidan afzal"-deb aytgan

edi. Milliy o'yinlarimiz serharakatligi barcha organizm va muskullarni o'stiruvchanligi, chidamlilikka o'rgatuvchi, chiniqtiruvchi harakatlardan tashkil topganligi bilan boshqa xalqlar o'yinlaridan tubdan farq qiladi. Xalqimiz orasida har bir faslga mos o'yinlar mavjud bo'lib o'ynalib kelingan. O'zbek milliy o'yinlari hatiyligi, har tomondan yaratilganligi uchun xam kattayu kichik va hatto xotin-qizlar tomonidan sevib uynalgan. Ota-bobolarimiz o'z farzandlarini qiyinchiliklar oldida dovdiramalik, qo'rqmaslik ruhida tarbiyalab uni yechishga o'rgatganlar. Ko'p yillar davomida yiqqan malakalariga tayanib o'z farzandlariga badan tarbiya va aqliy o'yinlardan foydalanish yo'l yo'riqlarini ko'rsatganlar. Og'ir mehnatdan keyin kishilar bir joyga to'planishib turli milliy o'yinlar bilan mashg'ul bo'lganlar, dam olganlar. Bolalarning o'yinda birlashishlari bir necha bosqichga bo'linadi. Birinchi bosqich bolalarning "yonma-yon" o'yinining shakllanib borishidir. Bu ilk yoshli va kichik guruh bolalariga xosdir. Bunday o'yinda bolalar o'rtog'ining o'yiniga qiziqish bilan qaraydilar, birga o'ynab, "yonma-yon" o'tirganlaridan xursand bo'ladi. Bu yoshdagi bolalarning o'yini kattalar rahbarligida ularning xulqiga ta'sir etish orqali tashkil etiladi. Ikkinchi bosqichda bolalar o'yin orqali mexanik ravishda birlasha boshlaydilar. Bunday birlashishlar qisqa muddatli bo'ladi. Bu davrga kelib bolalardan kimning qaysi o'yinga qiziqishi aniq bo'la boshlaydi, bir xil bolalar didaktik o'yinga qiziqsalar, ikkinchilari harakatli o'yinni yoqtiradilar, uchinchilariga ijodiy o'yinlar ma'qulroq bo'ladi va hokazo. Tarbiyachining vazifasi bolalarni u yoki bu o'yin bilan uzoqroq o'ynashga o'rgatishdir. Uchinchi bosqichda o'ynovchi bolalar guruhi bir-biriga do'stona munosabat va o'zaro yoqtirish orqali birlashadilar. Birga o'ynovchilar soni ko'p bo'lmasa-da, bolalar qiziqib o'ynaydilar. Bu davrga kelib bir-birlariga baho berish umumiy talabi yuzaga keladi. Bu bosqichda tarbiyachi bolalarning o'yinda birlashishlarining axloqiy asosini yuzaga keltirishi, ularda o'zaro yordam, o'rtoqlik, do'stlik munosabatlarini shakllantirishi lozim. Bolalar bog'chasida bolalarning uyushgan, qiziqarli va mazmunli hayotini ta'minlash uchun yosh guruhlarida rang-barang o'yinlardan foydalanish zarur. Ijodiy o'yinlar qoidalarining ichki, Bu o'ynovchiga suyujeetni osonlik bilan o'zgartirish,

qo'shimcha rollar kiritish imkonini beradi. Ijodiy o'yinlar bolalarda katta qiziqish uyg'otadi va ularga ulkan ta'sir ko'rsatadi, biroq bolalar hayotini tashkil qilishda faqat shu o'yinlardan foydalanish xato bo'lur edi. Bolalarning qoidali o'yinlarni egallashlari katta tashkiliy ahamiyatga ega. Qoidalar harakatlarning muayyan normalarini so'ng esa bolalarning bir-biriga bo'lgan munosabatini belgilaydi, bolaga o'zini va o'zi bilan birga o'ynayotganlarni nazorat qilish imkonini beradi. Qoidalami bajarishdagi mustaqillik o'yinda bolalarni maqsadga muvofiq tarbiyalash jarayonida shakllantiriladi. Bola o'ynayotganda bolalar jamoasi bilan muayyan munosabatda bo'ladi. O'yinning ijtimoiy O'yin tanlay bilish ham muhim ahamiyatga ega. O'yin bilan ta'lim o'rtasidagi bog'liqlik bola ulg'aygan sari o'zgarib boradi. Kichik guruhda o'yin ta'lim berishning asosiy shakli hisoblansa, katta guruhga borganda esa mashg'ulotlarda ta'limning roli ortadi. Tayyorlov guruhiga borganda bolalarning o'zlarida maktabdagi o'qishga ishtiyoq uyg'onib qoladi. Ammo bolalar uchun o'yinning qadri yo'qolmaydi, o'zgaradi. Endi bolalarni ko'proq fikriy faollikni talab etuvchi o'yinlar, sport tarzidagi (musobaqa jihatlari bor) o'yinlar qiziqтира boshlaydi. Bolalar tabiat xodisalari, jonivorlar hayoti va xarakatlariga taqlid qilib, o'ynar ekan, shu qatorda ularning ma'nosini anglay boshlaydi. Asta-sekin hayotiy tajriba ortiradi. Qiyinchiliklarni engishga o'rganadi. Unda harakat ko'nikmalariga hosil bo'ladi va tasavvuri tobora boyib boradi. Bundan tashqari, o'yinlar bolalarning jismoniy barkamol bo'lishi uchun uchungina emas, balki ularga, aqliy, ma'naviy va ahloqiy jihatdan tarbiyalashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ko'plashib o'ynaladigan o'yinlarda bolalar maqsadga erishi uchun farosati va tadbirkorligini, qat'iyatini ko'rsatish, jamiyat oldida faqat o'zining emas, balqi o'rtoqlarining hatti harakatlari uchun ham javobgarlik hissini seza olishni o'zida shakllantirib borishi zarur. Xulosa: Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan holda shunday xulosaga kelish mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida o'yinlar katta ahamiyatga ega. Ma'lumki, maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning o'yinlari taklid qilish tabiatida bo'ladi. Bola tevarak atrofidagi borliqni boshqalardan o'zgacharoq faxmlaydi, kuzatiladi. O'yindagi ba'zi narsalarni o'yiniga kiritadi va shu o'yin vositasida o'zini qurshab turgan olam haqida

muayyan axborotga ega bo'ladi. Shuning barobarida unda xodisalarga nisbatan muayyan munosabat paydo bo'ladi.

O'yinlar – bolaning ham aqlan, ham jismonan rivojlanishiga yordam beradi. O'yin bolani jamiyatga aralashtiradi. Uning jamiyatdagi o'rnini topishiga sababchi bo'ladi. Chunki o'yinda bola o'yinboshi bo'ladi, ishtirokchi bo'ladi, unga jamiyat, dunyo haqida bilim beradi. Eng qizig'i bu bilimlar bolaga majburan emas, unga zavq uyg'otib o'rgatiladi. Bizning xalq pedagogikamiz mohiyati ham shundan iborat, deydi u.

Gadgetlardagi o'yinlar tasavvurni, aqlni charxlashi mumkin, lekin kompyuter o'yinlari deyarli harakatsiz o'yinlardir. U yerda bola faqat kuzatish bilan band bo'ladi.

Shomirza Turdimov kompyuter o'yinlariga ma'lum miqdorda insonni harakatga keltiradigan, uni faollashtiradigan shartlarni qo'shish, o'ylab topish kerakligini aytadi. Shunda eski o'yinlarning mohiyatini saqlab qolib, yangilash mumkin.

Sichqon va mushuk.

O'yinning asosiy tarkibida 10 nafar va undan ortiq bola qatnashishi mumkin. Bolalar qo'l ushlab doira hosil qiladi. Ular orasidan biri sichqon va yana biri mushuk sifatida tanlanadi. Bolalar aylana hosil qilib, bir-birlarining qo'llarini zanjirsimon ushlab turishadi.

Mushuk sichqonni davra aylantirib quvadi. Sichqon bolalar orasidan doira ichiga ham kirib ketishi mumkin. Mushuk uchun bunday imkoniyat yo'q. Mushukni kiritmaslik uchun bolalar qo'lini pasaytirib, uning yo'lini to'sishadi. Mushuk sichqonni quvib yetsa, ikkisi o'rin almashadi.

Otma tayoq

Bu o'yin ikkitadan bo'lib o'ynaladi. Bir bola tayoqni otadi, ikkinchi bola o'z tayog'ini otib, oldingi otilgan tayoqqa tegdirishi kerak. Tegdira olmasa, tayog'i tegmagan bola oldingi otilgan tayoqning egasini tayoq tushgan joygacha ko'tarib boradi. Agar tegdirsa, oldingi tayoq otgan bola tayog'i tekkan bolani tayog'i tushgan joygacha ko'tarib boradi. Tayoq navbatma-navbat otiladi

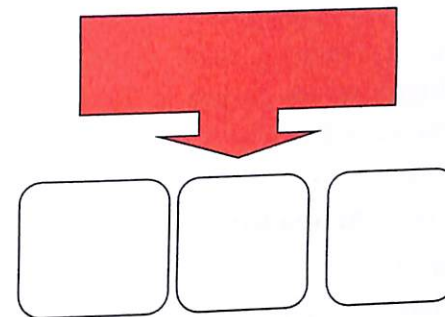
Arqon tortish

O'yinni o'tkazish paytida o'rtaga hakam tayinlanadi. Ikkala guruh o'yinchilari bir-birlari bilan yuzma-yuz turadilar. O'rtada ko'ndalang

chiziq chiziladi. Arqonning ham o'rtasiga qizil ip bog'lab qo'yishadi. Qaysi guruh a'zolari bellashuvchilarni chegara chizig'idan olib o'tsa, o'yin to'xtatiladi va g'oliblik e'lon qilinadi. Bu o'yin bahorning ayni gullar ochilgan paytida o'ynaladi. O'yinda 10-15 bola ishtirok etadi. Qatnashchilarning har birining qo'lida istalgancha turli-tuman gul bo'lishi mumkin. O'yinboshi doira shaklida turgan bolalarning o'rtasiga chiqib, bir gulning nomini aytadi. Shu gulni ushlab turgan ishtirokchi gulning o'sish sharoiti haqida gapirib beradi.

Bunday o'yinlar bolalarning tabiatga mehr uyg'otish, qolaversa so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish, ko'pchilik orasida o'z fikrini qo'rqmay ayta olish qobiliyatlarini shakllantiradi.

1-topshiriq. Xalq o'yinlari haqida ma'lumotlarni innovatsion usulda ifodalang.

2-topshiriq. Etnopedagogikaga oid ishlarni hisobga olishni Klaster metodi orqali ifodalang.

3-topshiriq. “Klasster” usulidan foydalanib milliy xalq o‘yinlarining turlarini ifodalang.

4-topshiriq. “1 Daqiqa metodi”. O‘quvchilarga 1 daqiqa vaqt beriladi va o‘tilgan mavzu haqida ya’ni aynan shu mavzuga oid atamalarni yozishi kerak bo‘ladi. Oxirida eng ko‘p so‘z yozgan o‘quvchi aniqlanadi va yozgan so‘zlarini o‘qiydi.

Mavzu bo‘yicha nazorat savollari:

1. Turkiy zamon olim Maxmud Qoshg‘ariy o‘zining “Devonu lug‘atit turk” asarida milliy o‘yinlar to‘g‘risida qanday ma’lumotlar keltiradi?
2. “Chavgon” to‘g‘risidagi ma’lumotlarni kimlarning asarlarida uchratishimiz mumkin?
3. “Chavgon” so‘zining lug‘aviy ma’nosi?
4. Bolaning o‘yinga bo‘lgan ehtiyojini Maktabgacha yosh guruhlarida o‘zgarib borishi to‘g‘risida gapiring.
5. Milliy xalq o‘yinlarining turlari to‘g‘risida alohida to‘xtalib o‘ting.

13-amaliy.

Mavzu: Qurish o‘yinlari asosida mehnatsevarlik tarbiyasi.

Reja:

1. Mehnat tarbiyasi to‘g‘risida allomalarning fikrlari.
2. Yosh avlod tarbiyasida mehnat tarbiyasining ahamiyati.
3. Maktabgacha ta’lim muassasasida mehnat tarbiyasining mazmuni.

Asosiy atama va tushunchalar: mehnat, qurish o‘yinlari, mehnat tarbiyasi

Amaliy mashg‘ulot maqsadi: Qurish yasash markazi va mehnat tarbiyasi haqida ma’lumotlar berish va bilimlarini boyitish. Mehnat tarbiyasi haqida ma’lumot berish va yosh avlodni ma’naviy va axloqiy tarbiyalashda mehnat tarbiyasidan foydalanishni yo‘lga qo‘yish.

Ta’lim metodlari: “T-chizmasi” metodi, aqliy hujum, “Venn diagrammasi” va jadval, “Tushunchalar tahlili” metodi

Ta’lim vositalari: Tayanch matn, o‘quv qo‘llanmalar, ekspert topshiriqlar, markerlar.

Kutilayotgan natijalar: Qurish o‘yinlari haqida ma’lumotlarga ega bo‘lish. Talabalarga mehnat tarbiyasi to‘g‘risida tushunchalar berish va bilimlarini yanada mustahkamlash. Talabalarni yangi ma’lumotlar berish orqali dunyoqarashini kengaytirish.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma’ruza:

Mehnat inson hayoti uchun, uning farovon turmush kechirishi uchun hamisha asos bo‘lib kelgan va shunday bo‘lib qo‘yadi. Mehnat farovon, baxtli hayot kechirishning eng asosiy sharti bo‘lganligi sababli ham fuqarolar uchun majburiydir.

Mehnat odamlarning biror bir maqsad uchun sarflagan vaqti, aqliy va jismoniy kuchi yoki zarur faoliyatidir. Mehnatsiz yashamoq mumkin emas.

Barcha tirik mavjudot nimanidir iste’mol qilish hisobiga yashaydi, umrini davom ettiradi. Yerdan yashovchi mayda qurt-qumursqadan tortib, parrandalargacha, suv ostida yashovchi jonivorlardan tortib, ulkan

hayvoniargacha ovqatsiz yashay olmaydilar. Xuddi shuningdek, odamlar ham uzluksiz ovqatlanadi, hayot kechiradi. Boshqa tirik mavjudotlardan farqli odamlar kiyinishadi, uy-joy qurishadi, savdo-sotiq qilishadi, ijod qilishadi. Bu ishlarni amalga oshirish uchun tirikchilik manbai bo'lgan pul kerak. Pul topish uchun, o'zlariga kerakli narsalarni yaratish uchun odamlar mehnat qilishlari zarur. Mehnat jarayonida oziq-ovqat, kiyim-kechak va boshqa zarur narsalar yaratiladi. Mehnat inson hayotini mazmunli qiladi. Odamlar mehnat qilish jarayonida sog'liqlarini mustahkamlaydilar, obro' orttiradilar va o'z kelajaklarini yaratadilar.

Ota-bobolarimiz asrlar davomida mehnatni ulug'lab kelganlar. Bizga ulardan meros bo'lib qolgan barcha xazinalar - ilmiy, badiiy kitoblar, san'at asarlari, me'morchilik obidalari mehnat mahsulidir.

Jahon fanining rivojiga bebaho hissa qo'shgan al-Xorazmiy, Ibn Sino, Ismoil al-Buxoriy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi bobokalonlarimiz mehnatsevarliklari tufayli ulkan yutuqlarni qo'lga kiritishgan, yoshlarni ham mehnat qilishga chaqirishgan. Shu boisdan jahonning barcha xalqlari maqollarida bo'lgani kabi o'zbek maqollarida ham mehnat tarbiyasi markaziy o'rinlarni egallagan.

Azaldan mehnatkash, tinib-tinchimas xalqimiz o'zining mehnati bilan bog'larni gulistonga, cho'lni bo'stonga aylantirib kelmoqda. Qadimda ota-bobolarimizning mehnat haqida aytilgan dono naqllari hozirga qadar ham o'z qadrini yo'qotgani yo'q. Masalan:

- Mehnat qilsang, ko'ksing tog'.
- Hurmat qilsang, diling bog'.
- Mehnatli non-shakar,
- Mehnatsiz non-zahar.
- Mehnat baxtkeltirar.
- Mehnat qilib topganing

Qandu asal totganing.
Bu maqollar orqali dono xalqimiz mehnatni ulug'laydi, uning samarasi haqida fikr yuritadi.

O'zbek bolalar yozuvchisi va shoirlari ham kattalar mehnatining mazmunini yoritib berganlar. Bunga Q.Muhammadiyning "Etik", "Bir hovuch yong'oq", Q.Hikmatning "Suv" kabi she'rlar misol bo'ladi.

Yuqorida aytganlarimizdan ko'rinib turibdiki, mehnat har qanday moddiy va ma'naviy boyliklarning asosiy manbai, shu bilan birga shaxsni har tomonlama kamol toptirishning muhim vositasidir. Mehnat jarayonida insoniy xislatlarning faol namoyon bo'lishi uchun eng qulay sharoitlar yaratadi va har bir kishida ma'naviy qoniqish hosil qiladi. Har bir bola Maktabgacha ta'lim yoshidan boshlab mehnatda ishtirok etishi zarur. Bolalar bog'chasida, oilada bajariladigan uncha murakkab bo'lmagan har bir topshiriq uning kundalik vazifasiga aylanishi kerak.

Bola mehnatning ahamiyati va mohiyatini tushunib yetishi uchun pedagog kattalarning mehnati, bolalarning o'zlari bajaradigan mehnat turlarini kuzatish yuzasidan ekskursiyalar uyushtiradi. Bolalar quruvchilarning mehnatini kuzatishyapti deylik. Qurilish maydonchasiga katta-katta bloklar keltirilib, ular ko'tarma kran bilan tushiriladi. Keyin bolalar g'isht teruvchilar, duradgorlar, suvoqchilar, tom yopuvchilar, bo'yoqchilar mehnatini kuzatadilar.

Bolalarni qurilish bilan tanishtirish davomida bilib olgan barcha tasavvur va tushunchalari, ularning ko'zi oldida ajoyib bino bunyod etgan kishilar mehnatining go'zalligi namoyon bo'ladi. Tarbiyachi bolalar diqqatini chinni buyumlarga gul soluvchi kishilar mehnatiga jalb etadi. Bolalar tarbiyachi bilan birgalikda ularning mohirona chizgan rasmlari natijasida chinni idishlarning har xil jilo berib turlanishidan zavqlanib, "Ularning qo'llari gul ekan" deydilar. Bularning barchasi bolalarda kishilar mehnatiga muhabbat uyg'otadi. Pedagog bolalarni mehnatning moddiy boylik keltiruvchi tomonini ham, estetik tomonini ham ko'ra bilishga o'rgatadi. Bahor kunlarining birida tarbiyachi bolalarni daraxtlar gullab turgan boqqa olib kiradi. Gulsafsar va piyongul bilan o'ralgan yo'lkalarga qum sepilgan, daraxtlarning tanasi bog'bonlar tomonidan ohak bilan oqlangan. Tepada esa gullab turgan o'rik, gilos, olma, olcha, shaftoli, gullarning atrofida asalarilar guvillashib uchib yuribdi. Bularning hammasi bolalarda ajoyib zavqli kechinmalar uyg'otadi.

Mehnat bolalarning jismoniy rivojlanishida zarur shartlardan biri hisoblanadi. Mehnatda bola o'zining ishlash, harakat qilish ehtiyojini qondiradi, harakatlarning aniq, uyg'un bo'lishini ta'minlaydi. Mehnat jarayonida bola organizmining umumiy hayotiy faoliyati, uning

chidamliligi ortadi. Bolalarning turli xil mehnat jarayonlarida ishtirok etishlari, kattalar mehnati bilan tanishishlari ularning tevarak-atrofdagi hayot haqida, kishilarning o'zaro munosabatlari to'g'risida, narsalar va ularning xususiyatlari, materiallarga ishlov berish usullari haqida, qurilmalar va asboblarga to'g'risida muayyan tasavvurlarga ega bo'lishlariga yordam beradi.

Mehnat bolalardan diqqat, o'tkir zehnlilik, topqirlik, malaka va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llay bilish, ijodkorlik qobiliyatlarini egallashni talab etadi. Mehnat jarayonida bolalar ayrim ish turlarini (bir varaq qog'ozni buklash, kerakli uzunlikni o'lchash, andozaga qarab shaklni qirqib olish kabi harakatlarni) anglatuvchi bir qancha tushuncha va atamalardan foydalanishga, bajarilgan ishdagi izchillikni so'zlab berishga to'g'ri keladi. Bular bola nutqini yangi so'zlar bilan boyitadi, uning mantiqiy bog'liq ravishda grammatik jihatdan to'g'ri shakllanishiga imkon beradi.

Bolalarni eng oddiy mehnat qurollari, materiallarga ishlov berish usullari bilan tanishtirish kerak. MTTdagi mehnat ularni maktabdagi politexnik ta'limga tayyorlaydi.

Mehnatning axloqiy qimmati uning jamiyat uchun qanchalik ahamiyatga ega ekanligi bilan belgilanadi. Mehnat har bir bolani o'z mehnatining ijtimoiy ahamiyatini tushunib yetishga, uning jamiyat hayotiga kirib borishiga, o'zini shu jamiyatning a'zosi deb his etishiga imkon yaratadi. Har bir bola oilada, bolalar mehnatida o'z ulushi borligini his eta bilishi lozim. Ishning shu tarzda tashkil etilishi bolalarda jamoachilik va intizomlilikni, burch hissini tarbiyalaydi. Shuning uchun bolalarni jamoa mehnatida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Mehnatning bolalarni aqliy tomondan rivojlantirishdagi ahamiyati shundaki, mehnat jarayonida ular borliqni faol anglay boshlaydilar, dunyoni materialistik idrok etish imkoniyati yaratiladi.

Maktabgacha yoshdan boshlab bolalarga mehnat tarbiyasi berish ularni estetik va jismoniy jihatdan ham rivojlantiradi. Yosh avlodga mehnat tarbiyasi berish masalasi hozirgi davrda eng dolzarb mavzu hisoblanadi. Mehnat har bir kishi kamolotida va umuman jamiyat taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Bog'cha yoshidagi bolalarni

jismoniy, aqliy, axloqiy va estetik tomondan tarbiyalashda mehnat tarbiyasi muhim ahamiyatga egadir. Mehnat har bir yosh guruhidagi bolalarning o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olib tashkil etiladi, unga to'g'ri rahbarlik qilingandagina yetarli natijaga erishish mumkin. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar mehnatining o'ziga xos tomonlari ko'pgina olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy ishlarda keng o'rganib chiqilgan. Bolalar mehnatining muhim belgisi uning ma'lum maqsadga qaratilganligidir. Kichik bog'cha yoshidagi bolalarning mehnati biror jarayonga oid harakat bo'lib, u faqat kattalarning rahbarligi natijasidagina amalga oshirilishi mumkin.

Bola kubiklarni bir joydan ikkinchi joyga, mashinadan-stolga, stoldan - mashinaga ko'chiradi va hokazo. Tarbiyachi boshqa stol ustidagi kubiklarni ko'rsatib, uni mashinada ortib olib borish kerakligini aytadi. Bola kubiklarni mashi-nasida shkafga tashiy boshlaydi va joyiga tartibli qilib joylab qo'ya boshlaydi. "Qatnov" bir necha marta takrorlanib, barcha kubiklar joyiga yig'ishtirib qo'yiladi. Bolalar faoliyatida maqsad paydo bo'ladi. Keyingi galda bolaning o'zi o'ynayotgan o'rtoqlariga o'ynab bo'lgandan keyin o'yinchoqlarni mashinada joyiga olib borib qo'yishni aytadi.

Katta guruh bolalarida mustaqil maqsad qo'yish qobiliyati moddiy samara beradigan mehnat turlarida muvaffaqiyatli rivojlanadi: gulzorda, ekinzorda ishlash, o'yinchoqlar yasash va boshqalar.

Faoliyatni rejalashtirish mehnat tarbiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bolalarni kuzatish ular faoliyatining tartibsiz, rejasiz ekanligini ko'rsatadi. Bolalar bunday harakatlar orqali biror natijaga erishish uchun juda ko'p vaqt va kuch sarflaydilar, shu bilan bir vaqtda o'z ishlaridan o'zlari qoniqmaydilar.

Tarbiyachi bolalarni o'z faoliyatlarini taxminiy rejalashtirib olishlariga o'rgatish va ular faoliyatiga rahbarlik qilishi lozim.

Shunday qilib, butun bog'cha yoshi davrida mehnat va o'yin o'zaro bog'liq holda kechadi, biroq har qanday holda ham bolalar mehnatini o'yinga aylantirish, ularning farqini ishlab chiqarish noto'g'ri bo'lar edi. Tarbiyachilar va ota-onalar ta'sirida asta-sekin bolalar mehnati o'z vazifasi, mazmuni, metodi va tashkil etilishi bilan mustaqil faoliyat

sifatida ajratib boriladi.

Mehnatda uning beradigan samarasi faoliyatning majburiy tarkibiy qismi hisoblanadi. Ammo bolalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishda mehnat natijasiga bolalarda mehnatga havas hissini tarbiyalash uchun yordam beradigan pedagogik omil deb qarash kerak.

Mehnatda natijaga erishishda, mehnat malakalarini shakllantirishda pedagogning va bolalar o'rtolarining bahosi va o'ziga-o'zi baho berish katta ahamiyatga ega. Bolalar yasagan buyumlari o'yin va mashg'ulotlarda qo'llanilsa, ular o'zlari yasayotgan buyumlar yanada sifatli bo'lishiga intiladilar.

Maktabgacha ta'lim yoshi davrida bolalarning yoshi ulg'ayishi bilan mehnat sabablari ham o'zgarib boradi. Mutaxassislarning olib borgan ilmiy izlanishlari natijasi shuni ko'rsatadiki, bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirish orqali ular kattalardan mehnatning ijtimoiy sababini ancha erta o'zlashtirib olar ekanlar.

Lekin ular biron ishni mustaqil bajarganlaridagina o'z mehnatlari boshqalar uchun foydali ekanligini ongli ravishda bilib oladilar. Masalan, onalar va buvilar uchun 8-martga sovg'a tayyorlash, kichiq guruh bolalari maydonchasini yig'ishtirishga yordamlashish, yirtilgan kitoblarni yamab berish, konsert va teatr qo'yib berish va boshqalar bolalardagi mehnatning muayyan natijasiga intilish uyg'otadi, faoliyatning ijtimoiy sabablarini anglatib, mehnatga havasini, ishni bajarishda bolalarning o'z oldilariga qo'yadigan talablarini oshiradi.

V.I. Loginovning olib borgan ilmiy-tadqiqot ishlarida ta'kidlanishicha, bolalarga mehnat tarbiyasi berish uchun ular mehnat va mehnat malakalari to'g'risidagi bilimlar sistemasini o'zlashtirib olishlari kerak ekan:

1. Mehnat maqsad qo'yish va uning natijasini belgilab olishdan boshlanadi: maqsad - mehnat tasviri.
2. Mehnat qilishdan ko'zlangan maqsad bo'yicha kerakli materiallarni tanlab (ajratib) olish.
3. Materialni ishlash uchun kerakli asboblarni tanlab (ajratib) olish.
4. Maktabgacha ta'lim yoshi davrining o'ziga xos tomonlaridan yana biri bolalar mehnatining o'yin bilan bog'liqligidir.

5. O'yin jarayonidagi biror harakat doimo biror mehnat jarayonini aks ettirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Ikkinchi tomondan, mehnat jarayonini bajarishda uni o'yin shakliga aylantirishadi, masalan, barglarni zambillarda tashishib mashinalarga yurishadi.

6. Shu bilan birga o'zining xususiyati, mazmuni, yuzaga kelish sababiga ko'ra mehnat va o'yin bir-biridan farq qiladi. Mehnatda maqsad qo'yiladi, uni amalga oshirish, natijasiga erishish uchun shart-sharoit yaratiladi, vositalar izlab topiladi. O'yinda esa bolalar kattalarning mehnat faoliyatiga taqlid qiladi. O'yinda mehnat singari biror aniq natijaga erishilmaydi, ammo u mehnat kabi bolalarga quvonch bag'ishlaydi, ular o'zlarida qoniqish hissini sezadilar. O'yinda bola o'z o'ylaganini rivojlantirishi yetakchi rol o'ynaydi, mehnatda esa natijaga erishish yo'lidagi mehnat harakatlari, o'yin o'zining rivojlanishidagi har qanday bosqichda to'xtatilishi mumkin, mehnatda esa, albatta, ko'zlangan natijaga erishiladi.

Bolalarning mehnat faoliyati qachon va qanday qilib o'yindan ajratiladi? Kichik bog'cha yoshidagi bolalar mehnatining asosiy turi o'z-o'ziga xizmatdir. Bu kichik bolalar uchun ancha mashaqqatli ish. Shuning uchun, bu yoshdagi bolalarni mehnatning bu turiga o'rgatishda ko'pincha o'yin vaziyatlaridan foydalaniladi ("Qo'g'irchoqni sayrga otlantiramiz", "Qo'g'irchoqni uxlatamiz" va shularga o'xshashlar). Avvaliga bolalar o'yin obrazi orqali mehnatga o'rgatiladi. Shu orqali bolalar ishonch bilan harakat qilishni o'rganadilar. Sekin-asta o'z-o'ziga xizmat qilish malaka va ko'nikmalari shakllana boradi.

Mehnat bolalarga quvonch bag'ishlaydigan qilib rejalashtirilishi lozim. U ma'lum izchilik bilan amalga oshirib borilishi kerak.

Mehnat qilishlari uchun hamma bolalarga yetarli miqdorda kerakli qurollar, asboblari bo'lishi, ular bolalarning yoshiga, imkoniyatiga mos kelishi, o'zlari mustaqil foydalanadigan qilib joylashtirilishi kerak. Navbatchilar uchun fartuklar, qalpoqcha, qo'lqopcha, idish yuvish uchun klyonkadan fartuklar zarur. Ovqat tayyorlash uchun kichikroq pichoqlar, tarelkalar, o'qlovchalar, xamir qorish uchun tog'orachalar, shaklchalar kerak bo'ladi. Xonani tozalash uchun toza latta, kichikroq tog'oracha, stoldan uvoqlarni yig'ib olish, polni supurish uchun cho'tkalar, axlatni

yig'ib olish uchun xokandozlar kerak. Kir yuvish uchun tog'ora, chetakchalar, kichkina dazmol taxtasi, kiyim tozalash uchun cho'tka, supurgi, tikish uchun tugmachalar solingan quticha, ip, nina, mato parchalari, o'yinchoqlarni yasash va singanlarini, buzilganlarini tuzatish uchun maxsus stol yoki taxtacha, bolg'achalar, mixlar, qisqich, yaxshi randalangan taxtachalar, karton, ip, arqon, tashlandiq materiallar, gugurt qutilari, konfet, atir qutichalari, ipdan bo'shagan g'altaklar va hokazolar zarur. Guruh xonasidagi tabiat burchagida, MTM hovlisidagi polizda, gulzorda ishlash uchun belkurak, xaskash, supurgi, kichkina zambilchalar, chelakchalar, leyka, savatchalar kerak bo'ladi. Barcha buyum ishlatib bo'lingandan keyin tozalab joyiga qo'yiladi. Bolalarga to'g'ri mehnat tarbiyasi berishda kattalarning bir-biri bilan o'zaro do'stona munosabat bilan hamkorlikda ishlashlari ijobiy natija beradi.

Mehnat tarbiyasi masalalari MTMning yillik rejasida aks ettiriladi va tarbiyachilarga mehnat tarbiyasini to'g'ri rejalashtirish va amalga oshirilishida yordam beradi. MTMda mehnat tarbiyasini to'g'ri tashkil etish va unga rahbarlik qilish yosh avlodni har tomonlama tarbiyalash vazifalarini amalga oshirishga yordam beradi.

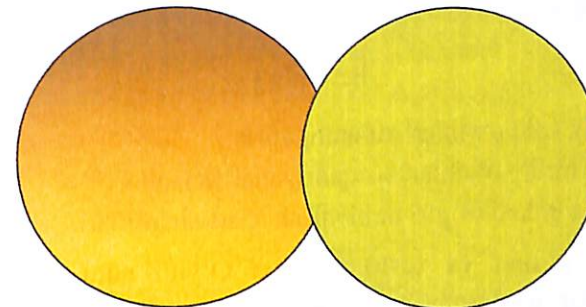
Nazorat uchun savollar:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarni qanday mehnat turlariga jalb qilamiz?
2. MTMlarda mehnat tarbiyasi nechta yo'nalishda amalga oshiriladi?
3. Bolalarni kattalar bilan birgalikdagi mehnatlarini tashkil etish shakllari qaysilar?
4. Mehnat jarayonini rejalashtirish nimalarni o'z ichiga oladi?
5. MTMda mehnatni tashkil etish shakllari qaysilar?

1-topshiriq. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qurish yasash markazlarini tashqil etish va unga qo'yiladigan talablarni T-chizmasida ifodalang.

+(ijobiy)	-(salbiy)

2-topshiriq. Mavzuga doir o'yinlarni joylashtirishning ahamiyatini Venn diagrammasi metodi orqali ifodalang.

3-topshiriq. "Tushunchalar tahlili" metodi orqali yangi mavzuni mustahkamlang.

Tushunchalar	Tahlillar

Mavzu yuzasidan nazorat savollari:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarni qanday mehnat turlariga jalb qilamiz?
2. MTMlarda mehnat tarbiyasi nechta yo'nalishda amalga oshiriladi?
3. Bolalarni kattalar bilan birgalikdagi mehnatlarini tashkil etish shakllari qaysilar?
4. Mehnat jarayonini rejalashtirish nimalarni o'z ichiga oladi?
5. MTMda mehnatni tashkil etish shakllari qaysilar?

qachonlardir keng tarqalgan va hozir kam o'ynaladigan bir nechtasiga misol keltiramiz.

G'irboydi

Bu o'yinda ikki bola bellashadi. O'rtaga doira chiziladi. Doira o'rtasida o'yinchilardan birining qalpog'i qo'yiladi. Ikkinchi o'yinchi 20 qadamlar chamasi uzoqlikdan turib chillikning enasopi bilan qalpoqni urib doiradan chiqarishi kerak. Yoki qalpog'iga necha marta tegsa, shuncha marta ochko yig'adi. Do'ppiga tegdira olmasa, navbat ikkinchi o'yinchiga beriladi. Yutgan kishi qalpoqni qirra likopchaday qatlab, besh marta irg'itadi. Beshinchi marta irg'itganda qalpoq qayerga borib tushsa, yutqazgan o'yinchi o'sha joydan to poyga joyigacha zuvillab borib kelishi kerak. O'yin yana boshdan boshlanadi va shu tartibda davom etadi.

Chorpo'choq. Bu yong'oq bilan o'ynaladigan o'yin bo'lib, u bolalarni hisob-kitobga, aniq mo'ljal olishga, inoqlik va ittifoqlik, yutsa ham yutqazsa ham, mardlik ko'rsatishga o'rgatadi. O'yin asosida osoyishtalik, saranjomlik yotadi. Bu o'g'il va qiz bolalar o'yini bo'lib, unda ikki yoki undan ortiq kishi qatnashadi. Har bir o'yinchi o'rik danagi yoki yong'oq uyumlariga ega bo'ladi. Ularning ikkitasini chaqib, ikki palla po'chog'ini oladi. O'yin quroli ana shunday po'choq hisoblanadi. Yutuqqa ikkitadan danak yoki yong'oq qo'yiladi. O'yin barcha o'yinchilar kelishuvi asosida boshlanadi. Birinchi o'yinchi po'choqlarni yerga tashlaydi. Yerga po'choqlarning hammasi yoki ikkitasi yopiq holatda tushsa, o'yinchi yutgan hisoblanadi va yutganiga ikkinchi o'yinchidan ikki danak yoki yong'oq oladi. O'yinni yana o'zi davom ettiradi. Bordi-yu, po'choqlarning aniq uchtasi yoki bittasi ochiq holda yerga tushib qolsa, o'yinchi hech qanday yutuq ololmaydi. O'yinni esa navbatdagi o'yinchi davom ettiradi.

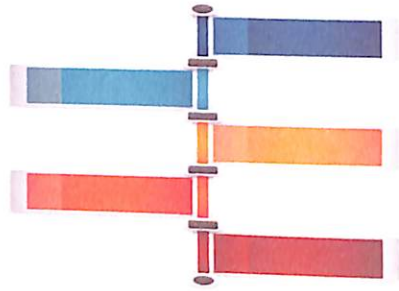
Xezzov. Quvlashmachoqqa o'xshash o'yin. Unda bir bola yuguradi, ikkinchisi uning izidan quvadi. Agar quvib yeta olmasa, yeta olmagan uchun xapachak bo'lib chopadi. Xapachak deb bir oyog'ini ko'tarib yugurishga aytiladi.

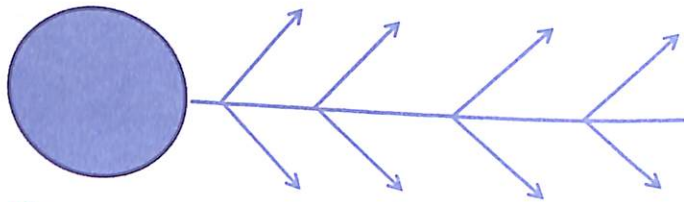
Andijon va O'sh viloyati aholisi arqon tortishmoqda. Andijon.
1998/Foto O'zArxiv

Sichqon va mushuk. O'yinning asosiy tarkibida 10 nafar va undan ortiq bola qatnashishi mumkin. Bolalar qo'l ushlab doira hosil qiladi. Ular orasidan biri sichqon va yana biri mushuk sifatida tanlanadi. Bolalar aylana hosil qilib, bir-birlarining qo'llarini zanjirsimon ushlab turishadi. Mushuk sichqonni davra aylantirib quvadi. Sichqon bolalar orasidan doira ichiga ham kirib ketishi mumkin. Mushuk uchun bunday imkoniyat yo'q. Mushukni kiritmaslik uchun bolalar qo'lini pasaytirib, uning yo'lini to'sishadi. Mushuk sichqonni quvib yetsa, ikkisi o'rin almashadi.

1-topshiriq. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari kichik va o'rta guruhda xalq o'yinlaridan birini tashkil etishni Klaster metodi orqali ifodalang.

2-topshiriq. Guruhlarga bo‘linib xalq o‘yinlarini joylashtirishning ahamiyatini Baliq skeleti metodi orqali ifodalang.

Mavzu bo‘yicha nazorat savollari:

1. Yo‘qolib borayotgan xalq o‘yinlaridan qaysilarini bilasiz?
2. Milliy xalq o‘yinlarini sanab bering?
3. Bolaligingizda eng ko‘p o‘ynagan xalq o‘yinlaridan misollar keltiring?

15-AMALIY MASHG‘ULOT: Milliy xalq o‘yinlar namunalardagi ta‘limiy – tarbiyaviy g‘oyalar.

Reja:

1. Milliy xalq o‘yinlari va uning turlari.
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta‘lim -berishning o‘ziga xosligi
3. Oilada bolani tog‘ri tarbiyalash shart-sharoitlari.

Amaliy mashg‘ulot maqsadi: Talabalarga maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida milliy xalq o‘yinlar namunalardagi ta‘limiy – tarbiyaviy g‘oyalar haqida tushuncha va bilimlar berish.

Ta‘lim metodlari: Aqliy hujum metodi, Klaster metodi, Suhbat metodi, BBB metodi, Insert jadvali.

Kutilayotgan natija: Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida milliy xalq o‘yinlar namunalardagi ta‘limiy – tarbiyaviy g‘oyalar haqida tushuncha va bilimlarni mustahkamlash.

Bajariladigan ishning mazmuni:

Kichik ma‘ruza:

1. Milliy xalq o‘yinlari va uning turlari.

“Otma tayoq”, “G‘irboydi”, “Dim-dim” – yo‘qolib borayotgan xalq o‘yinlaridan qaysilarini bilasiz? Xalq o‘yinlari bolaning jamiyatga qo‘shilishi, o‘ziga baho bera olishida asosiy vosita bo‘lgan. O‘yinlar gadgetlarga ko‘chgani sabab yaqin kelajakda milliy o‘yinlarning tarixga aylanish ehtimoli yo‘q emas. Kun.uz shunday o‘yinlardan ayrimlarini eslab o‘tadi.

Ko‘klam kelishi bilan yerlar, qir-adirlar taniga issiqlik yuguradi. Bunday paytda qish bo‘yi uyga berkingan bolalar azaldan ko‘chalarga chiqib o‘yinlar o‘ynashgan. Biroq oxirgi o‘n yillikda bolalar o‘ynagan xalq o‘yinlari gadgetlarga ko‘chdi va ulardagi jismoniy faollik asta-sekin pasayib boryapti. O‘zbekiston hududida tarixan juda ko‘p milliy bolalar pasayib boryapti. O‘zbekiston hududida tarixan juda ko‘p milliy bolalar o‘yinlari bo‘lgan va ular avloddan avlodga o‘tib kelgan. “Oq terakmi-ko‘k terak”, “Berkinmachoq”, “Oshiq”, “Boychechak”, “Xola-xola”, “Qorxat”, “Ko‘pkari” kabi o‘yinlar ro‘yxatini mingga yetkazish mumkin.

“O‘zbek xalq milliy o‘yinlari” kitobi muallifi Ro‘ziqul Mustafiqulov ana shunday milliy bolalar o‘yinlarining yuzdan ortig‘ini yig‘gan. Ulardan qachonlardir keng tarqalgan va hozir kam o‘ynaladigan bir nechtaga misol keltiramiz.

G‘irboydi

Bu o‘yinda ikki bola bellashadi. O‘rtaga doira chiziladi. Doira o‘rtasida o‘yinchilardan birining qalpog‘i qo‘yiladi. Ikkinchi o‘yinchi 20 qadamlar chamasi uzoqlikdan turib chillikning enasopi bilan qalpoqni urib doiradan chiqarishi kerak. Yoki qalpog‘iga necha marta tegsa, shuncha marta ochko yig‘adi. Do‘ppiga tegdira olmasa, navbat ikkinchi o‘yinchiga beriladi. Yutgan kishi qalpoqni qirra likopchaday qatlab, besh marta irg‘itadi. Beshinchi marta irg‘itganda qalpoq qayerga borib tushsa, yutqazgan o‘yinchi o‘sha joydan to poyga joyigacha zuvillab borib kelishi kerak. O‘yin yana boshdan boshlanadi va shu tartibda davom etadi.

2.Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta‘lim berishning o‘ziga xosligi

Ta‘lim maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning bilish qobiliyatlarini muntazam-rejali ravishda rivojlantirib borish, bolalar bog‘chasi tarbiya dasturida belgilangan eng oddiy bilimlar sistemasi bilan qurollantirish, malaka va ko‘nikmalarni shakllantirishdan iborat. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga aqliy tarbiya berishda ta‘lim yetakchi rol o‘ynaydi. Chunki, ta‘lim jarayonida aqliy tarbiyaga doir hamma masalalar hal etiladi. Ta‘lim bolalarga izchillik bilan bilim berishni, bu bilimlarni aniqlash va sistemalashtirishni, bilish jarayonlarini, tafakkur faolligini rivojlantirishni nazarda tutadi.

Ta‘lim kuzatuvchanlik, qiziquvchanlik va aqlning sinchkovlik, ziyraklik, tanqidiylik kabi sifatlarini rivojlantirishga yordam beradi. U jismoniy, estetik va mehnat tarbiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ham zarurdir. Bog‘chada bolalarga madaniy gigiyenik ko‘nikmalar, asosiy harakatlar o‘rgatiladi, ular madaniy-axloqiy qoidalarni o‘zlashtirib oladilar.

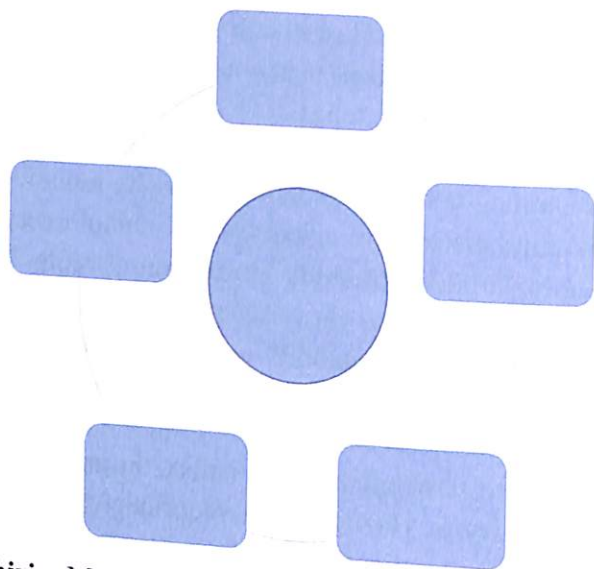
Bolaning rivojlanishiga qarab, ulaming ijodiy o‘yinlari tobora rejali xususiyat kasb etadi: bolalar o‘yinning mazmuni haqida, o‘yinchoqlardan

foydalanish va h.k.lar to‘g‘risida kelishib oladilar. Shu yo‘l bilan o‘yin davomida bolaning rivojlanishi uchun muhim bo‘lgan tafakkurning rejalashtiruvchi vazifasi tarkib topadi.

3.Oilada bolani tog‘ri tarbiyalash shart-sharoitlari.

Oila insonlarning tabiiy – biologik – fizalogik, moddiy – iqtisodiy, huquqiy – qonuniy, ma‘naviy – axloqiy, aloqa – munosabatlari asosiga qurilgan ijtimoiy birlikdan iboratdir. Insonlarning tabiiy –biologik – fizologik munosabati deganda jinsiy aloqa va nasl qoldirish (farzand tug‘dirish va tarbiyalashni), moddiy – iqtisodiy munosabatida - uy ro‘zgorini boshqarish, mulkiy munosabat – nikohning qonuniyligini, ma‘naviy – axloqiy munosabatda esa er – xotin inoqligi, pokligi, ota – ona bilan farzand o‘rtasidagi mehr – oqibat, hurmat, burch va shu kabilarni tushunish lozim. Hozirgi kunda yuqoridagi zikir etilgan oila va uning bilan bevosita bog‘liq masalalar qonun yo‘li bilan muhofaza qilingan va kafolatlangan. Jumladan, yurtboshimiz oilaning jamiyatda tutgan o‘rni va ahamiyati to‘g‘risida shunday deydi; “Bola tug‘ilgan kundan boshlab oila muhitida yashaydi. Oilaga xos an‘analar, qadriyalar urf - odatlar bola zuvolasini shakllantiradi. Eng muhimi, farzandlar oilaviy hayot maktab orqali jamiyat talablarini anglaydi his etadi. Bu o‘rinda ilgari surulayotgan pedagogik g‘oyani tub mohiyatini oila tarbiyasini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish mustahkamlash va yanada chuqurlashtirish bilan bog‘liqdir. Oila tarbiyasi deganda ota-ona, oiladagi katta kishilar, buva va buvilar, aka-opalar va shu kabilar tomonidan bolalarning to‘g‘ri, milliy axloq-odob no‘rmalari asosida tarbiyalanish tushunish lozim. Oilada axloqiy tarbiyani negiziga asoslanadi.

Topshiriq. Bolalarni maktabga tayyorlash masalalari Klaster metodida ifodalang.

1-topshiriq. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida milliy xalq o'yinlar namunalaridagi ta'limiy – tarbiyaviy g'oyalar haqida BBB metodi orqali ifodalang.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

2-topshiriq. Xalq milliy o'yinlarini Inset jadvali orqali ifodalang.

v	+	-	?

Mavzu bo'yicha nazorat savollari:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishning o'ziga xosligi to'g'risida gapiring?
2. Milliy xalq o'yinlar namunalaridagi ta'limiy – tarbiyaviy g'oyalar haqida o'z fikringizni bildiring?

Tayanch atamalar.

1. Etnopedagogika - xalq ta'limi va madaniyatini o'rganadigan fan.
2. Madaniyat - bir xalq yoki jamiyatning urf-odatlarini, an'analarini va qadriyatlarini.
3. Urf-odat - biror jamiyatda qabul qilingan an'anaviy amaliyotlar.
4. An'ana - avlodlardan avlodga o'tadigan urf-odatlar va qoidalar.
5. Tarbiyaviy jarayon - tarbiya berish va o'qitish jarayoni.
6. Etnik guruh - bir xil madaniyat, til va an'analarni bo'lgan odamlar to'plami.
7. Kichik guruh - bir maqsadga erishish uchun birlashgan kichik odamlar jamoasi.
8. O'qituvchi - bilim beruvchi va tarbiyalovchi shaxs.
9. Talaba - bilim olish jarayonida bo'lgan shaxs.
10. O'quv dasturi - o'qitish va o'rganish jarayonini belgilovchi hujjat.
11. Tarbiyaviy faoliyat - tarbiya berish maqsadida amalga oshiriladigan ishlar.
12. O'quv jarayoni - bilim olish va o'qitish jarayoni.
13. O'zlik - shaxsning o'ziga xos xususiyatlari.
14. Hujjat - ma'lumotlarni yozma ravishda tasdiqlovchi material.
15. Tadqiqot - ilmiy maqsadlarda o'rganish jarayoni.
16. Etnomadaniyat - xalqning madaniyati va hayot tarzi.
17. Ijtimoiy muhit - insonlarning ijtimoiy aloqalari va o'zaro ta'siri.
18. Ota-onalar - bolalarning tarbiyasi va ta'limida ishtirok etuvchi shaxslar.
19. O'zaro ta'sir - insonlar o'rtasidagi aloqalar va munosabatlar.
20. Bolalar psixologiyasi - bolalarning psixologik xususiyatlarini o'rganadigan fan.
21. Qadriyatlar - jamiyatda muhim deb hisoblangan narsalar.
22. Madaniy meros - avlodlardan avlodga o'tadigan madaniy elementlar.
23. O'qitish metodlari - bilim berish usullari va uslublari.
24. Amaliyot - nazariy bilimlarni amalda qo'llash jarayoni.

25. Etnik identitet - shaxsning o'z etnik guruhiga bo'lgan munosabati.
26. O'qitish jarayoni - bilim berish jarayonining o'ziga xos xususiyatlari.
27. Tarbiyaviy muhit - tarbiya jarayonini tashkil etuvchi sharoitlar.
28. O'zaro hurmat - insonlar o'rtasida bir-biriga nisbatan hurmat.
29. O'qish motivatsiyasi - o'qishga bo'lgan qiziqish va istak.
30. Etnik an'analar - etnik guruhning o'ziga xos urf-odatlar.
31. Bolalar o'yinlari - bolalarning o'yin orqali o'rganish jarayoni.
32. Inson huquqlari - har bir insonning asosiy huquqlari va erkinliklari.
33. Yoshlar tarbiyasi - yosh avlodni tarbiyalash jarayoni.
34. Kreativlik - yangi g'oyalar va yechimlar yaratish qobiliyati.
35. O'z-o'zini tarbiya - shaxsning o'zini o'zi tarbiyalash jarayoni.
36. Etnik xilma-xillik - turli etnik guruhlarining mavjudligi.
37. Madaniy tadbirlar - madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan faoliyatlar.
38. O'qituvchi malakasi - o'qituvchining bilim va ko'nikmalari.
39. Tarbiyaviy maqsadlar - tarbiya jarayonining asosiy maqsadlari.
40. O'zaro aloqa - insonlar o'rtasidagi muloqot va aloqalar.
41. Bolalar o'quv dasturi - bolalar uchun mo'ljallangan o'quv reja.
42. Ijtimoiy tarbiya - insonlarni ijtimoiy hayotga tayyorlash jarayoni.
43. Etnik madaniyat - etnik guruhning madaniyati va an'analari.
44. O'qitish strategiyalari - o'qitish jarayonida qo'llaniladigan strategiyalar.
45. Tarbiyaviy resurslar - tarbiya jarayonida foydalaniladigan materiallar.
46. Bolalar o'yinlari - bolalar o'ynash orqali o'rganishlari.
47. O'qitish uslublari - o'qitish jarayonida qo'llaniladigan uslublar.
48. Ota-onalar bilan hamkorlik - ota-onalar bilan o'zaro aloqalar.
49. Etnik tarbiya - etnik guruhning tarbiyasi va rivojlanishi.
50. O'quv jarayonini rejalashtirish - o'qitish jarayonini oldindan belgilash.
51. Bolalar faoliyati - bolalarning o'zaro aloqalari va faoliyatlari.

52. Etnik adabiyot - etnik guruhlarining adabiy merosi.
53. O'zaro munosabatlar - insonlar o'rtasidagi aloqalar.
54. Tarbiyaviy muammolar - tarbiya jarayonida yuzaga keladigan muammolar.
55. O'qituvchi va talaba munosabatlari - o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi aloqalar.
56. Etnik tarix - etnik guruhlarining tarixi va rivojlanishi.
57. O'quv muhitini yaratish - o'qish jarayoniga qulay sharoitlar yaratish.
58. Bolalar o'zaro aloqalari - bolalar o'rtasidagi muloqot va munosabatlar.
59. Etnik o'ziga xoslik - etnik guruhning o'ziga xos xususiyatlari.
60. O'qitish jarayonini baholash - o'qitish jarayonining samaradorligini aniqlash.
61. Tarbiyaviy faoliyatlarni rejalashtirish - tarbiya jarayonini oldindan belgilash.
62. Bolalar madaniyati - bolalarning madaniyati va an'analari.
63. O'zaro yordam - insonlar o'rtasidagi bir-biriga yordam berish.
64. Etnik o'qitish - etnik guruhlar uchun mo'ljallangan o'qitish.
65. O'qituvchining roli - o'qituvchining ta'lim jaronida tutgan o'rni.
66. Tarbiyaviy metodlar - tarbiya jarayonida qo'llaniladigan usullar.
67. Bolalar psixologik rivoji - bolalarning psixologik jihatdan rivojlanishi.
68. Etnik urf-odatlar - etnik guruhning urf-odatlar va an'analari.
69. O'qitish jarayonida innovatsiyalar - yangi g'oyalar va yondashuvlar.
70. Tarbiyaviy o'yinlar - tarbiya maqsadida o'ynaladigan o'yinlar.
71. Bolalar va ota-onalar munosabatlari - bolalar va ota-onalar o'rtasidagi aloqalar.
72. Etnik o'ziga xosliklar - etnik guruhlarining o'ziga xos xususiyatlari.
73. O'quv jarayonini tashkil etish - o'qitish jarayonini boshqarish.
74. Tarbiyaviy dasturlar - tarbiya maqsadida mo'ljallangan dasturlar.
75. Bolalar va jamiyat - bolalarning jamiyatdagi o'rni.

76. Etnik madaniyatni o'rganish - etnik madaniyatni o'rganish jarayoni.

77. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar - o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi aloqalar.

78. Tarbiyaviy muhitni yaratish - tarbiya jarayoniga qulay sharoitlar yaratish.

79. Bolalar o'quv faoliyati - bolalarning o'qish jarayonidagi faoliyati.

80. Etnik merosni saqlash - etnik guruhning madaniy merosini saqlash va rivojlantirish.

Ushbu tayanch tushunchalar maktabgacha ta'limda etnopedagogika fanidan amaliy mashg'ulotlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O'quv-uslubiy adabiyotlar va elektron ta'lim resurslari ro'yxati. Asosiy darslik va o'quv qo'llanmalar

1. M.N.A'zamova, F.R.Qodirova, Sh.Q.Toshpo'latova, N.M.Kayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur. 2020
2. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika T.: Tafakkur bo'stoni 2013
3. "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi. T.:2018
4. O'zbekiston Respublikasi Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. T.: 2018.
5. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim Vazirligining 155-sonli qarori: T.: 2019

Qo'shimcha adabiyotlar

6. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston", 2017. - 488 b.
7. O.Xasanboyeva va boshq. Oila pedagogikasi. T.: "Aloqachi", 2007 y.
8. "Bolangiz maktabga tayyormi?" metodik qo'llanma. T.: 2001.
9. F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika". -T. "ma'naviyat"2013
10. N.Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013
11. Yo'ldoshev J. "Ta'lim yangilanish yo'lida" T.: O'qituvchi. 2000 y.
12. I.B.Grosheva va boshqalar "O'yin orqali ta'lim olish". Metodik qo'llanma. "Poligro" nashriyoti. Toshkent 2020

Axborot manbalari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.ziyonet.uz

MUNDARIJA

Kirish.....	3
I-BO'LIM. KIRISH	
1-mavzu: Etnopedagogikaning fan sifatida yaratilishi.....	5
2-mavzu: Komil inson tarbiyasida xalq ijodiy merosining tutgan o'mi.....	13
3-mavzu: Xalq tomonidan oilaviy, ma'naviy, maishiy va odob-ahloqga doir g'oyalarning yaratilishi	29
4-mavzu: Inson kamolotida xalq pedagogikasining tutgan o'mi.....	35
5-mavzu: Mustaqillikdan so'ng xalq merosini o'rganishning ustuvor yo'nalishlari.....	38
6-mavzu: Hadisda ma'naviy-ahloqiy tarbiya	42
7-mavzu: O'zlikni anglashda qadimgi yodnomalarning ahamiyati.....	47
8-mavzu: Qadimgi yodnoma-bitiklarda xalq qahramonligi.....	51
9-mavzu: Milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'lim hamkorligi.....	57
10-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarni muhit ta'sirida tarbiyalash.....	65
11-mavzu: Bolalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda MTTning o'mi.....	73
12-mavzu: Milliy xalq o'yinlari asosida bolalarga odob-ahloqni o'rgatish.....	78
13-mavzu: Qurish o'yinlari asosida mehnatsevarlik tarbiyasi.....	85
14-mavzu: Xalq milliy o'yinlarida ta'lim-tarbiya.....	94
15-mavzu: Milliy xalq o'yinlari namunalaridagi ta'limiy-tarbiyaviy g'oyalar.....	99
Tayanch atamalar.....	103
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.....	107

O.B. Xudayberganova, S.B. Yuldashova
I.Bekchonova

MAKTABGACHA TA'LIMIDA ETNOPEDEGOGIKA FANIDAN AMALIY MASHG'ULOTLAR UCHUN USLUBIY QO'LLANMA

Muharrir: S.Ruzmetov
Kompyuter sahifalovchi: K.Raximov

Nashriyot litsenziyasi № 211573
Bosishga ruxsat etildi: 05.02.2025 yil
Bichimi 60 x 84^{1/16}. "Times New Roman"
Ofset bosma usulida chop etildi.
Shartli bosma tabog'i 7. Adadi 100. Buyurtma № 08-04
Tel: (33) 701 12 00, (99) 564 63 20
"Khwarezm publication" MCHJ nashriyoti.
220502, Urganch t. Zargarlar mahallasi Marvarid ko'chasi 8-yo'lak 4-uy.
"Khwarezm travel" bosmaxonasida chop etildi.
Urganch t. Zargarlar mahallasi Marvarid ko'chasi 8-yo'lak 4-uy.